

ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΡΟΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΤΗ: ΣΥΣΤΑΣΕΙ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛ. ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

1887 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

ΕΤΟΣ Γ' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Β'

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΣΚΕΨΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗ

Ο ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗΣ ΣΩΤΗΡ ΤΩΝ ΕΠΑΙΤΩΝ ΕΝ ΝΕΥΗΟΦ

(Συνέχ. ἴδε φυλλ. 1 τοῦ 1887 σ. 3—9).

» 7. Ἀννέλη Φόχτ ἐκ Μανδάχης, θυγάτηρ τοῦ Ἰακώβου Φόχτ, ἐτῶν 11, εἶναι πολὺ φιλόπονος κόρη, ἄδει ἡδέως, ἔχει προδιαθέσεις εἰς τὸ λογίζεσθαι καὶ ἀπολαύει ἄκρας ὑγείας· καθίσταται ὠφέλιμος εἰς τὴν ἐξοχήν, ὡς καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ· διατρίβει ἐνταῦθα ἀπὸ τριῶν ἐτῶν.

» 8. Ἰάκωβος Φόχτ ἀδελφὸς τῆς ἄνω μνημονευθείσης, ἐτῶν 9, διαμένων ἐν τῷ καθιδρύματι ἀπὸ 3 ἐτῶν. Ἡ δυστυχία τῆς πρώτης αὐτοῦ παιδικῆς ἡλικίας τῷ ἐγέννησε κωλικὸν πόνον, ἐνοχλοῦντα αὐτὸν ἐκάστοτε. Εἶναι ἰσχυρογνώμων καὶ φυγοπονώτατος.

» 9. Ἰάκωβος Ἀΐχεμβέργης, ἐκ Brunegg, ἐτῶν 13. Παρακινήσεις πρὸ 2 μηνῶν νὰ καταλίπη τὸ καθιδρυμα, ἐπανήλθεν εἰς αὐτὸ μετὰ μακρὰν ἀπουσίαν. Φαίνεται κεκτημένος ἀγαθότητα καρδίας· εἶναι πνευματώδης, διάγει καλῶς, καὶ ἀρχίζει νὰ γράφῃ μετρίως.

» 10. Ἐλισάβετ Λενόλδ, ἐκ Brunegg, ἐτῶν 10, εἰσελθοῦσα εἰς τὸ καθιδρυμα πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ἔτους, δὲν ἠδύνατο ἀκόμη νὰ βαδίξῃ ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀτονίας, τῆς ἐπελθούσης αὐτῇ ἐκ τῆς δυστυχίας· ἀπιστεύτους ὅμως ἔκαμε προόδους· ἔχει ἤδη καλῶς τὴν ὑγείαν· καὶ εἶναι καλῶς πεπρωκισμένη ὑπὸ τῆς φύσεως, ἀλλ' ὀλίγη ἀπολείπεται ἐλπίς νὰ κατασταθῇ ἱκανὴ εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας. Νῆθαι καλῶς καὶ ἐπιμελῶς.

» 11. Δαβὶδ Ροδόλφος, ἐκ Ζυρίχης, ἐτῶν 15. Εἶναι ἐνταῦθα πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ἔτους, ἐπιτυγχάνει εἰς τὸ ὑφαίνειν, ἔχει τὴν καρδίαν ὑπερευαίσθητον,

γράφει καλῶς, καὶ ἐπιμελεῖται τῶν στοιχείων τοῦ λογιζέσθαι καὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσης.

»12. Λεόντιος Αἰδηγέρος ἐκ τοῦ Endigen, πλησίον τῆς Βάδης (ἐν Ἀργοβίᾳ), ἐτῶν 14, εἶναι ἐνταῦθα πρὸ τριῶν ἐτῶν. Εἶναι παῖς εὖ ἔχων, ἰσχυρὸς καὶ συνήθης εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας, καὶ ὁ κάλλιστος τῶν ὑφαντῶν τοῦ καθιδρύματος, ἀρχὴν ποιεῖται τοῦ γράφειν καὶ ἐπιμελεῖται τῆς γαλλικῆς· εἶναι πολὺ ἱκανὸς εἰς πᾶν ἔργον, ἀλλ' ἄξεστος καὶ ἀμόρφωτος.

»13. Φραγκίσκη Αἰδηγέρου, ἀδελφὴ τοῦ Λεοντίου, 16 ἐτῶν· εἶναι ἐνταῦθα πρὸ τριῶν ἐτῶν, νῆθι, ῥάπτει, μαγειρεύει καὶ τὰ πάντα ποιεῖ πεφροντισμένως. Ἔχει πᾶν ὃ, τι πρέπει νὰ ἔχη ὑπηρέτρια προσεκτικῆ, εὐπειθῆς, πνευματώδης καὶ τιμῆα.

»14. Μαριάννα Αἰδηγέρου } ἀδελφαὶ ἀμφοτέραι, καλὴν ἔχουσαι ὑγίαν,
»15. Μαρία Αἰδηγέρου } ἐξίσου δραστήρια καὶ κατάλληλοι εἰς τὰς γε-
ωργικὰς καὶ οἰκιακὰς ἐργασίας.

»16. Φριδερίκη Μύνθου, ἐκ Βυστίου, παρὰ τῇ Αὐδόνῃ, διατρίβουσα ἐν Worblanffen, ἐτῶν 10, πρὸ ἕξ μηνῶν ἐν τῷ καθιδρύματι, πολὺ ἀδύνατος, ἀνίκανος πρὸς τὸ ἀληθῶς ἐργάζεσθαι, πλήρης προτερημάτων πρὸς τὸ ἰχνογραφεῖν, καὶ διακρινομένη κυρίως διὰ τῶν καλλιτεχνικῶν τῆς προδιαθέσεων, εἰς ἃς προσενοῖ καὶ κακεντρέχειάν τινα. Τὸ ἰχνογραφεῖν εἶναι ἡ μόνη αὐτῆς ἐργασία.

»17. Σουσέττα Μύνθου, ἀδελφὴ του, ἐτῶν 9, καλῆς ὑγείας, ἡ ἐπιμελεστάτη καὶ ἡ ἐργατικωτάτη τῶν παιδισκῶν, ἔχουσα κλίσην πρὸς τὴν σπουδὴν.

»18. Μαριάννα Μύνθου, ἀδελφὴ τῶν ἀνωτέρω, ἐτῶν 8· εὐμορφον κοράσιον, καλῶς πεπρωκισμένον ὑπὸ τῆς φύσεως, λίαν εὐαίσθητον, ἀλλὰ καὶ ἰδιότροπον καὶ πεισματῶδες, ὡς αἱ ἀδελφαὶ του· εἶναι πολὺ ἀδύνατον διὰ βαρείας ἐργασίας.

»19. Βαβέλη Βαίχλη, ἐτῶν 17, ἐνταῦθα διαμένουσα πρὸ τριῶν ἐτῶν, πολὺ ἀπρόσεκτος, καὶ ἀπερίσκεπτος, δὲν εἶναι σχεδὸν εἰς ἄλλο τι χρήσιμος, ἢ εἰς τὸ τρέχειν καὶ ἐκτελεῖν ἐντολάς· δύσνους, ἀλλ' ἰσχυρὰ κατὰ τὸ σῶμα καὶ εὖ ἔχουσα.

»20. Ἰάκωβος Βαίχλη, ἀδελφὸς τῆς, ἐτῶν πεντεκαίδεκα, ἐνταῦθα πρὸ τριῶν ἐτῶν, εἶναι καὶ οὗτος ἀπρόσεκτος καὶ ἀπερίσκεπτος, ἐπὶ πολὺν χρόνον συνειθισμένος εἰς τὴν ἐπαιτείαν καὶ ὄκητριαν, ὑφαίνει μετρίως καὶ ἄρχεται τοῦ γράφειν, δὲν ἐπιμελεῖται τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ ῥέπει εἰς τὸ δυσαρσετεῖσθαι καὶ πλεονεκτεῖν.

»21. Ρούδιος Βαίχλη, ἐτῶν δέκα, μένει ἀπὸ τριῶν ἐτῶν ἐνταῦθα διακρίνεται εἰς τὸ ἀριθμεῖν καὶ λογιζέσθαι, εἶναι ἀγαθός, προσεκτικὸς καὶ αισθάνεται σπουδαίως, ὅταν προσεύχεται.

»22. Μαρία Βαίχλη, ἀδελφὴ του, ὀκτὼ ἐτῶν· ἐξαιρέτως ἀδύνατος κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν. Θαυμάζει τὴν φιλανθρωπίαν, ἥτις συνήθροισεν εἰς τὸ φιλανθρωπικὸν τοῦτο καθίδρυμα παιδιὰ παρημελημένα, μέλλοντά ποτε νὰ καταλύσωσι τὸν βίον ἐν φρενοκομίῳ, καὶ τὰ ὅποια ὅμως διὰ πολλῆς φροντίδος καὶ ἀναλόγου περιποιήσεως ἐσώθησαν ἐκ τῆς δυστυχίας καὶ ἡδυνήθησαν νὰ εὐρωσιν ἐν αὐτῷ, πῶς νὰ κερδίζωσι τὸν καθ' ἡμέραν ἄρτον, καὶ ζῶσιν ἀνεξαρτήτως.

»23. Γεώργιος Φώχτιος, ἐκ Μανδόχης, 11 ἐτῶν, διαμένων ἐνταῦθα πρὸ διετίας· παρέχει πολλὰς ἐλπίδας, ἐπιμελῆς ἐν παντί, ἀγαπητὸς, πνευματώδης, χαρίεις, εὖ ἔχων, ἱκανὸς εἰς τὰς γεωργικὰς καὶ οἰκιακὰς ἐργασίας.

»24. Ἑρρίκος Φούχλι, ἐκ Βρούγου, ἐπταετῆς τὴν ἡλικίαν· πρὸ ὀλίγων ἐβδομάδων διαμένει ἐνταῦθα καὶ φαίνεται καλὴν ἔχων φύσιν.

»25. Ἰωάννης Μάουρερ ἐκ τοῦ Settlen, δέκα καὶ πέντε ἐτῶν, διατρίβων ἐνταῦθα ἀπὸ ἕξ μηνῶν· εἶναι ἱκανὸς γεωργός, ὑφαίνει καλῶς, ἐπιμελῆς ὅπως οὖν καὶ ἐπιτηδέιος, ἀλλὰ φοβοῦμαι, μὴ προσποιῆται τὸν ἀφελῆ καὶ εὐμενῆ.

»26. Ἄννα Μάουρερ, ἀδελφὴ του, ἐτῶν δώδεκα· ἀπλῆ καὶ ἀδεξία εἰς τὸ συμπεριφέρεσθαι καὶ μάλιστα ἐν τῷ τρώγειν· βραδυτάτη δὲ καὶ ὄκητρά, ψεύστης ἀναίσχυντος, κόρη λίαν ἐπιδεξία, ἀλλὰ μετὰ κόπου καὶ χρόνου, ἰσχυρὰ καὶ καλῶς ἔχουσα.

»27. Λουδοβίκος Schroeter, πεντεκαίδεκα ἐτῶν· παῖς ἱκανώτατος, ἀλλ' ἐπικίνδυνος ὑποκριτής· μοὶ εἶναι δὲ πολὺ ὠφέλιμος, διότι καὶ καλῶς γράφει καὶ καλῶς μαθαίνει τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν λογιστικὴν· ἔχει δὲ ὡς πρὸς τὴν μουσικὴν ἀξιοσημειωτὸν λεπτότητα ὠτός.

»28. Βαβέττα Schroeter, ἀδελφὴ του, 14 ἐτῶν, ὑφαίνει, νῆθι καὶ ἀναγινώσκει ἀρκετὰ καλῶς, ἀρχίζει νὰ γράφῃ.

»29. Νανέττα Ἑρρίκου, 9 ἐτῶν }
»30. Γάττων Ἑρρίκου, 8 ἐτῶν } ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ.

»Τὰ παιδιὰ ταῦτα μοὶ παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ κ. νομάρχου Haller τοῦ Schenkenberg, ὡς ἀρχηγὸς τῆς γαλλικῆς ἀποικίας, ὅστις γενναιοφρόνως εἰσήγαγεν αὐτὰ παρ' ἐμοὶ ἐπὶ συμφέρουσιν ὅροις. Εἶναι δὲ ἀγαθὰ καὶ ἀγαπητά· ὁ Γάττων ἔχει καλοὺς τρόπους καὶ ζωηρότητα, ἡ δὲ Νανέττη ὀλιγωτέρους. Ἄλλὰ δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἐξίν ἐργασίας καὶ ἡ φύσις αὐτῶν εἶναι τοιαύτη, ὥστε εἶναι δύσκολον ἀληθῶς νὰ ἀπαιτῆ τις παρ' αὐτῶν εὐθὺς μεγάλην ἐνέργειαν. Οὐχ ἤττον ὅμως εἰμὶ βέβαιος, ὅτι θὰ εὐδοκιμήσωσι πολὺ, καὶ μάλιστα ὁ Γάττων.

»31. Σουσάννα Dattwyler, ἐκ τοῦ Elsingen, δεκαετής· ὁ δυστυχῆς αὐτῆς πατὴρ εἶναι καταδεδικασμένος εἰς ἀναγκαστικὰ ἔργα· εἰσήλθε δὲ παρ' ἐμοὶ τελείως καταβεβλημένη ὑπὸ τῆς δυστυχίας· αἱ σωματικαὶ αὐτῆς δυνάμεις ἐπανέρχονται διὰ τρόπον θαυμαστοῦ· νῆθι δὲ καλῶς, ἔχει πολλὰς δεξιότητας, καὶ μάλιστα ὡς πρὸς τὴν μουσικὴν.

»32. Σουσάννα τοῦ Fallheiw, δεκαετής, κατὰ φύσιν παῖς· εἶχεν αὕτη τὴν ἐξίν τοῦ φέγειν· ἔχει μὲν καλὴν συμπεριφορὰν, ἀλλ' ὑποκρίνεται καὶ εὐκόλως ἐξοργίζεται· ἔχει φυσικὰς προδιαθέσεις διὰ τὸ ἄσμα, ὑφαίνει καλῶς καὶ ἀπολαβεῖ καλῆς ὑγείας.

»33. Κορράδος Meyer, 10 ἐτῶν }
»34. Ἐλισάβετ Meyer, 9 ἐτῶν } ἐκ Ἑρρδόρφης, πλησίον τῆς Βάδης.
»35. Μαυρίκιος Meyer, 4 ἐτῶν }

»Εἰσῆλθον ἔναγχος παρ' ἐμοὶ καταλιπόντες πλανητικὸν καὶ τυχοδιωκτικὸν βίον. Ὁ Κορράδος ἔχει καλῶς· οἱ τρόποι τῆς Ἐλισάβετ παρέχουσι πολλὰς ἐλ-

πίδας· ὁ Μαυρίκιος εἶναι καταπεπονηκώς ὑπὸ τῆς δυστυχίας, ἀλλ' ἔχει πολὺ καλὰς φυσικὰς προδιαθέσεις καὶ αἱ σωματικαὶ του δυνάμεις ἤρξαντο ἐπανερχόμεναι.

»36. Γεώργιος Αἰδήςγερὸς ἐτῶν τεσσάρων. Τὸ παιδίον τοῦτο ὡς καὶ τὸ προμνημονευθὲν εἶναι τὰ μόνα τοῦ καθιδρύματος, τὰ ὅποια ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς αὐτῶν ἡλικίας ἀδυνατοῦσι νὰ κερδίξωσι τι διὰ τῆς ἐργασίας των.

»37. Ἐρρτικός Hirsbrunner, ἐκ Sumiswald ἐτῶν 12. Τὸ παιδίον τοῦτο ἔχει πολλὰ προτερήματα, καὶ εἶναι πνευματώδες καὶ προσεκτικόν. Ἔχω πολλὰς περὶ αὐτοῦ ἐλπίδας, ἐάν, ἀφοῦ μετέβη τὸ ἔργον τοῦ ὑπηρετοῦ ἐν τῇ πόλει, ἠδύνατο νὰ ἐξασκήσῃ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἡμετέρῳ ὄρφαντροφείῳ. Αἱ πρόοδοι αὐτοῦ εἶναι καταπληκτικαί, ἔμαθε νὰ γράφῃ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, ἐνῶ ἄλλοι ἐν διαστήματι πολλῶν μηνῶν.

»Ὡς πρὸς τὴν παιδαγωγίαν καὶ τὸ συμφέρον τῶν παιδῶν βοηθοῦμαι θαυμαστὸν ὅσον ὑπὸ τῆς δεσποσύνης Μαγδαλινης Spindler, ἐκ Στρασβούργου, πεποικισμένης δι' ἐκτάκτων προτερημάτων καὶ θαυμαστῆς ἐνεργείας. Ἔχω πλὴν ταύτης διδάσκαλον τῆς ὑφαντικῆς καὶ δύο ὑφάντας τελείους, διδασκάλισσαν τοῦ νήθην καὶ δύο καλὰς ἐργάτιδας, καὶ ἄνθρωπον ὅστις εἶναι τυλιγαδιστὴς καὶ συγχρόνως διδάσκει τὴν στοιχειώδη ἀνάγνωσιν· τέλος δύο ὑπηρετὰς καὶ δύο ὑπηρετρίδας, ὧν ἔργον κύριον εἶναι ἡ γεωργία.»

Αἱ προηγούμεναι περικοπαὶ παρέχουσιν ἰδέαν ἀκριβῆ καὶ πλήρη περὶ τοῦ ἐν Neuhof καθιδρύματος μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ 1778. Ἐκτοτε ὁ Πεσταλότσης ἠῤῥξῆσε πολὺ τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν του, ἐλπίζων διὰ τούτου νὰ βελτιώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἐπιχειρήσεώς του. Ἄλλ' ἡ ἀπόφασίς του αὕτη ἐπήνεγκεν ἀντίθετον ἀποτέλεσμα τοῦ προσδοκωμένου καὶ δὲν ἀνεχαίτισε ποσῶς τὴν καταστροφὴν, ἣν τὰ τελευταῖα ὑπομνήματα ἐξήγγειλαν εἰς τὸν ἀναγνώστην.

Τὸ κακόν, τὸ ὅποιον ὁ Πεσταλότσης ἤθελε νὰ θεραπεύσῃ κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν, ἦτο πολὺ βαρὺ καὶ πολὺ διαδεδομένον μεταξὺ τοῦ λαοῦ τῆς ἐπαρχίας. Τοῦτο δὲ ἠδύνατό τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν πολλῶν παιδῶν, τὰ ὅποια ἔφερον οὗτος εἰς τὸ καθίδρυμα, (ἦσαν δὲ τότε ὀγδοήκοντα σχεδὸν) καὶ ἐκ τῆς βλαθείας διαφθορᾶς τῶν πλείστων τούτων καὶ μάλιστα τῶν γονέων.

Οἱ μικροὶ οὗτοι ἐπαῖται ἔλαβον ἔξιν, κατασταθεῖσαν ἀπαραίτητον ἀνάγκην, εἰς τὸν τυχοδιωκτικὸν καὶ ἄνευ ἐργασίας βίον· ἀπεστρέφοντο ἐκ τῶν προτέρων τὸν καθιστικὸν καὶ ἐργατικὸν βίον, πρὸς ὃν εἶχον συγκαλεσθῆ· ἡ νέα αὐτῶν δίαιτα, ἀπλῆ καὶ λιτή, διήγειρεν αὐτοῖς τὸν πόθον τῶν ὀρεκτικῶν τεμαχίων, τὰ ὅποια ἐκάστοτε προσεπόριζεν αὐτοῖς

ἡ ἐπαιτεία. Ἐδεικνύοντο φιλοτάραχοι, ἀπαιτητικοὶ καὶ διατεθειμένοι νὰ φύγωσιν.

Οἱ γονεῖς, οἵτινες ὑπελόγιζον πλουσίαν ἀποζημίωσιν ἐκ τῶν μικρῶν ὠφελημάτων, τὰ ὅποια παρεῖχεν αὐτοῖς ἡ ἐπαιτεία τῶν τέκνων των, ὑπέθαλπον τοὺς παῖδας εἰς τὴν δυσαρέσκειαν, καὶ ἠπέιλον τὸν Πεσταλότσην, ὅτι ἤθελον τὰ ἀποσύρει, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐπιτύχωσιν ὠφελείας τινὸς παρ' αὐτῶν.

Καὶ ἐν τούτοις τὰ παιδιά ταῦτα ἦσαν κεκαλυμμένα ἀπὸ ῥάκη καὶ φθειρῶν. Ὁ Πεσταλότσης τὰ ἐκαθάριζε καὶ τὰ ἐνέδευε· ἔτρωγε μετ' αὐτῶν καὶ ὡς αὐτὰ καὶ πρὸς τούτοις παρεῖχεν αὐτοῖς τὰ κάλλιστα τῶν γεωμήλων, κρατῶν δι' ἑαυτὸν τὰ χεῖριστα.

«Ὁ οἶκός μου, ἔλεγεν, ἦτο πλήρης καθ' ἐκάστην Κυριακὴν γορέων, οἵτινες δὲν εὔρισκον τὴν θέσιν τῶν τέκνων των ἀρταποκριομένην εἰς τὴν προσδοκίαν των, καὶ ὅπως ἐνισχύσωσι τὰ τέκνα των εἰς τὴν δυσαρέσκειαν μοι προσεφέροντο μετὰ πάσης αὐθαδείας, ἣν δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ στίφος ἀγροῖκον ἐπαιτῶν ἐν καθιδρύματι μηδόλως προασπιζομένῳ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως μηδὲ ὑπὸ ἐξωτέρικου ἐπιβάλλοντος.»

Πολλὰ τῶν παιδῶν ἔφυγον ἐκ τοῦ ἀσύλου, εἰς ὃ εἶχον συναθροισθῆ· ἀπήρχοντο λαθροσίως ἐν καιρῷ νυκτός, ἀποφέροντες μετ' ἑαυτῶν καὶ τὰ ἐνδύματα τῆς Κυριακῆς, τὰ ὅποια ὁ Πεσταλότσης τοῖς εἶχε δώσει. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἠδύνατό τις ὡσαύτως νὰ ἴδῃ παρὰ τοῖς εὐεργέταις τοῦ ἔργου τὰ ἀποτελέσματα τῶν παραπόνων τῶν διαδεδομένων ὑπὸ τῶν γονέων τῶν μικρῶν ἐπαιτῶν· τὰ δῶρα ἠλαττώθησαν ὡς καὶ ἡ ἐκτίμησις, ἣς τὸ καθίδρυμα κατ' ἀρχὰς ἀπήλαυε.

Ὁ Πεσταλότσης δὲν ἀπηλπίζετο διόλου· εἰργάζετο, οὕτως εἰπεῖν, πέραν τῶν δυνάμεών του, παρεῖχε καθ' ἐκάστην θυσίας ἐπὶ θυσιῶν, ἐνῶ ἡ ἀξία αὐτοῦ σύντροφος τὸν ἐβοήθει, ἀφιερουσα εἰς τὴν εὐγενῆ ταύτην ἐπιχείρησιν πᾶσαν προστασίαν καὶ θυσιάζουσα τὴν ὑγίαν της. Ἦδη εἶχεν αἰσθανθῆ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ λάβῃ βοηθούς σταθεροῦς, ἐπιτηδεῖους, ἐμπείρους, κατέχοντας πάσας τὰς δεξιότητας, ὧν αὐτὸς ἐστερεῖτο· ἀλλὰ τὸ φάρμακον τοῦτο ἐπῆλθε βραδέως.

Ὁ ἠρωϊκὸς οὗτος ἀγὼν διήρκεσεν ἐπὶ δύο ἔτι ἐνιαυτούς. Τῷ 1780 τέλος, πᾶσαι αἱ προμήθειαι εἶχον ἐξαντληθῆ καὶ πᾶσα πίστωσις εἶχεν ἀπολεσθῆ· ἔπρεπε νὰ καταλίπη ἐπιχείρησιν, ὑπὲρ ἣς ἀνὴρ καὶ γυνὴ εἶχον καταναλώσει τὰς τελευταίας αὐτῶν δυνάμεις καὶ τὸν τελευταῖον των ὀβολόν.

Οὕτω κατεστράφη ἀπόπειρα, ἧς τὴν ἀξίαν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ παρίδῃ, διότι ἡ πληγὴ, ἣν ὁ εὐγενὴς φίλος τῶν πτωχῶν ἐζήτει νὰ θεραπεύσῃ, εἶναι εἰσέτι ζωηρὰ καὶ λυπηρὰ εἰς πολλὰς χώρας. Τὸ ἔργον τοῦ Neuhof δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ Πεσταλότση· ἦτο τοῦτο τὸ ὄνειρον τῆς νεότητός του, καὶ ἀνῆκεν ὀλόκληρον εἰς αὐτὸν καὶ μόνον· διετηρήθη δὲ εἰς αὐτὸν ὡς ἀνάμνησις ἐκλεκτῆ τῆς ψυχῆς του, ὥστε ἐν ἡλικίᾳ ὀγδοήκοντα ἐτῶν δὲν ἀπηλπίζετο ἀκόμη νὰ τὴν ἐπαναλάβῃ καὶ φέρῃ εἰς πέρας. Ἄρὰ γε ἐπωφελήθησαν ἐκ τῆς πείρας τοῦ ἀνδρός; Οἴμοι! πολὺ ὀλίγον. Ἐν Ἑλβετίᾳ ὅμως εὐρέθησαν ἄνθρωποι, οἵτινες ἐγνώρισαν νὰ ἐφαρμόσωσι τὰς ἰδέας τοῦ διδασκάλου ὡς πρὸς τὴν ἀγωγὴν τῶν ὀρφανῶν, πρὸς τὴν παλιγγενεσίαν τῶν ἀναπήρων παιδῶν, ἀποφεύγοντες τὰς περιστάσεις, αἵτινες ἐπήνεγκον τὴν καταστροφὴν τοῦ Neuhof· οὕτω μεγάλαί προόδοι ἐπραγματοποιήθησαν. (Ἐπεταὶ συνέχεια).

ΛΟΓΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΛΑΡΙΣΣΗ

ΥΠΟ ΤΟΥ

N. ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗ

Νομαρχιακοῦ δημοδιδασκάλου.

Ἐντιμοὶ κύριοι!

Προκειμένου σήμερον κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐπαινετὸν ἔθος νὰ δώσω λόγον τῶν πεπραγμένων μοι ἐνώπιον τῶν σεβαστῶν τοῦ τόπου ἀρχῶν καὶ τῆς ἐντίμου ταύτης ὀμηγύρεως, ὀφείλω κατὰ καθήκον νὰ εὐχαριστήσω τὴν θείαν Πρόνοιαν, ἧτις μὲ ἤξιώσαε νὰ διδάξω ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς ἐλευτέρας Θεσσαλίας Λαρίσση, ὑπὲρ ἧς νύχόμην κατὰ πᾶσαν πανήγυριν τῶν ἐνιαυσίων πνευματικῶν ἀγώνων τῶν ὑπ' ἐμοῦ ποδηγετούμενων παιδῶν τὴν τελείαν ἐλευθερίαν, ὡς καὶ ὑπὲρ τῶν εἰσέτι στεναζουσῶν ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν τῆς δουλείας ἐπαρχιῶν. Εὐχομαι δὲ ὅπως τάχιον

ἐλευθερωθῶσι καὶ αὐταὶ αἱ ἑλληνικαὶ χώραι αἱ ὑπὸ τὸν ἀφόρητον ζυγὸν τῆς δουλείας στεναζούσαι, ἵνα προφθάσω νὰ διδάξω καὶ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ μιᾶς αὐτῶν, καὶ εἶτα, ὡς ὁ προφήτης Συμεὼν ἀνακράξω τὸ «*τὴν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου Δέσποια*». *Γένοιτο!*

Κύριοι!

Ἐν τῇ ἐπισήμῳ ταύτῃ ἡμέρᾳ ἐπιτρέψατέ μοι πρῶτον μὲν ἵνα συγχαρῶ ἅπασαν τὴν ἐρατεινὴν καὶ ἐρίβολον Θεσσαλίαν, τὴν γενέτειραν τῆς ποιήσεως, διότι καθ' ὅλον τὸν δεινὸν ἀγῶνα τῆς δουλείας οὐκ ἐπαύσατο θεραπεύουσα τὰ γράμματα, καὶ β'. τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Λάρισσαν, διότι καίπερ δεδουλωμένη διατελοῦσα, διετήρησεν ἀκμαῖον τὸ αἶσθημα τῆς πρὸς τὰ γράμματα σπουδῆς, καὶ πλεῖστα ἐκπαιδευτήρια ἐκατέρου τοῦ φύλου συνέστησεν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀρωγῆς, ἢ ἐκ μόνης τῆς περιφορᾶς τοῦ δίσκου τῶν ἱερῶν Ναῶν. Τί δὲν πράττει ἡ φιλοπατρία τοῦ Ἑλλήνος!! Ἦδη δὲ διὰ τῆς ἀνιδρύσεως ἀνωτέρων ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων καὶ ὑπὸ τοῦ δημοσίου συντηρουμένων, ἡ μεγάλτιμος αὕτη φιλοτιμία θέλει τραπῆ εἰς ἴδρυσιν καὶ ἄλλων φιλανθρωπικῶν καὶ κοινωφελῶν καταστημάτων, ἅπερ θέλουσι καταστήσει τὴν πόλιν ἐντιμοτέραν, καὶ οὕτως αἱ ἀποχωρήσασαι Μοῦσαι θὰ ἐπανέλθωσιν ἀθρόαι εἰς τὴν ἐστίαν αὐτῶν.

Καὶ περὶ μὲν τούτων οὐδεὶς ἔπαινος, οὐδεμία παρότρυνσις ἀπαιτεῖται εἰς ἀνάπτυξιν τῆς φιλομουσίας αὐτῶν, διότι ἡ προθυμία κατὰδηλος. Ἄλλ' ἡ σύστασις τῶν πολλαπλῶν διδασκαλῶν δὲν συμπληροῖ τὸν ἀληθῆ τῆς συστάσεως αὐτῶν σκοπὸν· ἀπαιτεῖται εἰς τὴν ἀληθῆ ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ κατ' οἶκον ἀνατροφή. Διότι κατὰ τὸν Πλούταρχον «*τοῖς γονεῦσι παραινέσει καὶ λόγοις ἄγειν τοὺς παῖδας ἐπὶ τὰ καλὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων.*» Ἐγὼ ἐκ τῆς διδασκαλικῆς μου πείρας διέγνων, ὅτι δυστυχῶς ἡ τοιαύτη ἐκπλήρωσις δὲν ἐκτελεῖται παρ' ὑμῶν, καὶ οὐδὲ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἀναπτύσσεται καὶ καλλιεργεῖται. Φαίνεται δὲ ὅτι τὰ τοιαῦτα αἰσθηματὰ ἀφέθησαν εἰς τὴν μέριμναν τῶν διδασκάλων. Ἄλλ' ἡ διατριβὴ τῶν παιδῶν μόνη πρὸς τοὺς διδασκάλους δὲν ἐπαρκεῖ, δὲν συμπληροῖ τὰ εἰς τοὺς γονεῖς ἐπιβαλλόμενα καθήκοντα. Οἱ διδάσκαλοι τὸ καθ' ἑαυτοὺς οὐδενὸς ἀμελοῦσι. Πλὴν οἱ γονεῖς, καὶ ἰδίως αἱ μητέρες ὀφείλουσι νὰ καθοδηγῶσι τοὺς παῖδας εἰς τὸ μελετᾶν καὶ σωφρονεῖν ἐν οἴκῳ,

ὡς καὶ εἰς τὸ προσεύχασθαι καὶ θεοσεβεῖν· καθ' ὅσον πολλὰς διέγνω
τὰς ἐλλείψεις τῆς κατ' οἶκον ἀγωγῆς, ἐκ τῶν διαφόρων παραπτωμά-
των, ἅπερ διεπράχθησαν ὑπὸ τῶν ὑπ' ἐμὲ μαθητῶν. Οἱ παῖδες εἶναι
μὲν εὐφυεῖς, φιλομαθεῖς καὶ συναισθητικοί· ἀλλ' αἱ ρίζαι τῆς ψυχικῆς
ἀναπλάσεως ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ἐλλείπουσι, καὶ ὁ σπόρος ὁ ῥι-
φθεις ἐπ' αὐτῶν διὰ τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως τοῦ διδα-
σκάλου δὲν ἔπεσεν ἐπὶ γῆς ἀγαθῆς. Ἀπόδειξις τῶν λόγων μου εἶναι
αὕτη ἡ ἡλικία τῶν μαθητῶν τῆς 4 τάξεως, οἵτινες, ἐν ᾧ τινὲς τούτων
ἔδει νὰ διανύωσι τὴν 4 γυμνασιακὴν τάξιν, ἤδη δυστυχῶς διανύουσι
τὴν κατ' ἀνάγκην συστάσαν 4 ἐν τῷ δημοτικῷ τούτῳ παιδευτηρίῳ.
Καὶ διὰ τί τοῦτο; διότι λείπει τὸ σπουδαιότατον, ἡ οἰκιακὴ ἀνατροφή,
ἡ ἠθικὴ ἀνάπτυξις καὶ διαμόρφωσις, ἡ ἔμπνευσις εἰς τὰς καρδίας τῶν
φιλάτων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν. «Γονεῖς ἐκτρέφετε τὰ τέκνα
ὑμῶν ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου»· κρᾶζει ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης.
Μητέρες, ὑμεῖς ἐστε χορηγοὶ καὶ ἐκτελεσταὶ τῆς σωτηρίου ταύτης
διαταγῆς. Παρ' ὑμῶν ἀπαιτεῖ ἡ πατρὶς τὸν ἀληθῆ πρόμαχον καὶ ὑπε-
ρασπιστὴν αὐτῆς, ἡ κοινωνία τὸν εἰλικρινῆ καὶ πιστὸν φίλον, ἡ πολι-
τεία τὸν φιλόνομον πολίτην, ἡ οἰκογένεια τὸν φιλόστοργον πατέρα καὶ
εὐγνώμονα υἱόν, καὶ ἡ ἐκκλησία τὸν εὐσεβῆ καὶ κατὰ πεποιθήσιν χρι-
στιανόν. Ὁ σημερινὸς Ἕλληνας ἔχει, ὡς καὶ πᾶς ἄνθρωπος, ἕως δὲ
μάλιστα καὶ κατὰ εὐμοίριαν εὐτυχεστέραν τῶν ἄλλων, ἔχει πάντα ὅσα
δύναται νὰ καταστήσωσιν εὐδαίμονα τὴν ἐπίγειον ταύτην κοινωνικὴν
αὐτοῦ ζωὴν. Ἡ πρώτη διεθυσίς καὶ ἐπιστάσις εἶναι παρὰ τοῦ Θεοῦ
διαπεπιστευμένη εἰς τὰς μητέρας. Παρ' αὐτῶν λοιπὸν ὁ Δημιουργὸς
θὰ ζητήσῃ λόγον τῆς θείας ταύτης παρακαταθήκης. Τὴν κατ' οἶκον
ἀνατροφήν διαδέχεται ἡ δημοσία ἐκπαιδεύσις, ἡ ἐπὶ νόμων ἐδραζομένη.
Ὅθεν ὑμεῖς, ὦ μητέρες, καλλιεργήσατε τὴν ἐν οἴκῳ ἀνατροφήν, ἐπι-
στήσατε τὴν προσοχὴν ὑμῶν εἰς τὸ προσεύχασθαι κατὰ τὰς προσηκούσας
ῥαφὰς τοὺς παῖδας. Διότι περὶ αὐτῆς λέγει ὁ Σωτὴρ ἡμῶν διὰ τοῦ
ἡγαπημένου του Ἰωάννου· «ἄνευ ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν». Καὶ
ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος «Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον
ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν Φώτων». «Καὶ ἀρχὴ σο-
φίας φόβος τοῦ Θεοῦ» κρᾶζει ὁ προφητὰνξ Δαβὶδ. Πιστεύσατέ μοι,
Κύριοι, ὅτι εὐρον πολλοὺς τῶν μαθητῶν, μοὶ εἰδόμενος ποιῆσαι τὸ ση-
μεῖον τοῦ τιμίου Σταυροῦ, καὶ τοὺς πλείστους μὴ γινώσκοντας τὴν
Κυριακὴν προσευχὴν. Πῶς λοιπὸν τῆς προσευχῆς μὴ ὑπαρχούσης καὶ

μὴ τελουμένης ἐν οἴκῳ, θὰ ἐπέλθῃ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν
ἀνθρώποις, ἡ ὑπεραίρουσα πάντα νοῦν εἰς ἐπιτέλεσιν τῶν καλῶν ἔργων,
καὶ ἐπίδοσιν τῶν γραμμάτων καὶ εἰς ἐκτέλεσιν τῶν πρὸς τὴν Πατρίδα
καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καθηκόντων; «Χρήσομεν γὰρ οἱ πάντες ἄνθρωποι
ταύτης οὐχ ἥττον ἢ τὰ δένδρα τῶν ὑδάτων» κατὰ τὸν θεῖον Χρυσό-
στομον. «Ἀδιαλείπτως λοιπὸν προσεύχεσθε» κρᾶζει ὁ Σωτὴρ ἡμῶν,
ἐν παρτί εὐχαριστοῦντες, τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα Θεοῦ.

Ἐτέρα ἀνάγκη καθίσταται ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἀξιόζηλον φιλοτι-
μίαν τῶν φιλομούσων τῶν κατοικούντων τὸ τμήμα τοῦτο τῆς πόλεως
ἡ ταχεῖα ἴδρυσις διδαστηρίου εὐρυχώρου μετὰ τῶν ἀπαιτούμενων δια-
στάσεων καὶ τῶν διδασκτικῶν ὀργάνων καὶ σκευῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς
κοινωνικῆς καὶ ἀπροσκόπτου διδασκαλίας. Ἐπιτραπήτω μοι ἡ παρα-
τήρησις αὕτη, καθ' ὅσον αὕτη συμβάλλεται πρὸς τὰ ἀγαθὰ ὑμῶν. Ἡ
διδασκτικὴ ἀκόλουθον ἔχουσα τὴν ὑγιεινὴν, διατάσσει ἵνα πάντα τὰ
ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα ἔχωσιν εὐρείας τὰς διαστάσεις, καθ' ὅσον πρέπει
νὰ περιλαμβάνωσι τὸν ἀπαιτούμενον ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, ὃν δέον ν'
ἀνανεῶσι δι' ὀργάνων ἀεριστηρίων καλουμένων, καθ' ἃ ὁ ὀρθὸς λόγος
ὑπαγορεύει, καὶ καθ' ἃ ἐπιστημονικῶς ἀπέδειξεν ὁ πολυμαθέστατος
διευθυντὴς τοῦ ἐνταῦθα Διδασκαλείου κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν κατὰ τὸ
ἔτος τοῦτο τελεσθεισῶν ἐξετάσεων· τὸ δὲ ὑπάρχον διδασκτικὸν οὐ μόνον
ἐπιβλαβὲς ἀποβαίνει εἰς τὴν ὑγίειαν τῶν ἐν αὐτῷ συνωστιζομένων μα-
θητῶν, ἐκ τῆς ἀντανακλάσεως τῶν ἀκτίνων τοῦ Ἥλιου ἐν τῷ στενῷ
χώρῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀναπαυτικὴ διδασκαλία ἔσται ἀκατόρθωτος
ἐνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ δεομένου εἰς κατανάλωσιν ἀτμοσφαιρικῶ
ἀέρος, διὸ καὶ οἱ παῖδες καὶ οἱ διδάσκαλοι οὐκ ὀλίγον συνησθάνθημεν
τὰ ἐκ τῆς καταστάσεώς ταύτης ἐνοχλήματα ἐν τῇ παρουσίᾳ μάλιστα
ῥα τοῦ ἔτους, καθ' ὅσον κἂν ἰδρῶν καὶ πεπιεσμένοι συνδιητώμεθα ἐν
αὐτῷ.

Ἐτερος δὲ λόγος τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ὑπάρχοντος διδαστηρίου καὶ τῆς
εὐρέσεως ἢ ἰδρύσεως ἐτέρου καταλλήλου μακρὰν τοῦ προαυλίου τοῦ Ἱε-
ροῦ τούτου Ναοῦ εἶναι ἡ συμφοίτησις ἀρρένων μετὰ θηλέων. Ἡ συμ-
φοίτησις αὕτη ῥητῶς ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῶν διαταγῶν τῆς Κυβερνή-
σεως καὶ τῆς ὀρθῆς κρίσεως. Ταῦτα πάντα διαγνοὺς ὁ φιλόμουσος κ.
Δήμαρχος Λαρίσης, ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦδε, ὅπως εὐρὴ κατάλληλον καὶ
χρήσιμον διδασκτικὸν, διὸ καὶ ὀφείλεται αὐτῷ πᾶσα εὐχαρίστησις.

Ἐνισχύσατε οὖν αὐτόν, ἀξιότιμοι Κύριοι, εἰς πραγμάτων τῆς

εὐγενοῦς ταύτης μερίμνης του, ὅπως ἐν τῷ μέλλοντι τὰ φίλτατα ὑμῶν φοιτῶντα ἐν καταλλήλῳ διδακτηρίῳ ἀναπνέωσι καθαρὸν καὶ ζωογόνον ἀέρα, καὶ οὕτως ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς μαθήσεως ἀναπτύσσονται ἀπροσκόπτως αἱ σωματικαὶ δυνάμεις αὐτῶν, καὶ ἀνυφῶνται ἡ διάνοια ἐλευθέρως εἰς ἀπόκτησιν τῶν ὠφελίμων καὶ μορφωτικῶν γνώσεων.

Περὶ δὲ τῶν ἔργων τοῦ σχολείου ἀποφεύγω νὰ περιαιτολογήσω, διότι ἡ κατάστασις τῶν γνώσεων εἰς τὰ μαθήματα καὶ τὴν προϋπάρξασαν διαπαιδαγώγησιν τῶν μαθητῶν μου ἐγένετο γνωστὴ εἰς τὴν Σ. Κυβέρνησιν εἰς τὰς ἐνταῦθα τοῦ σχολείου προϊσταμένας ἀρχάς, καὶ διότι τὰ ἐλάχιστα ἔργα ἡμῶν θ' ἀποδείξωσιν αἱ προσεχεῖς ἐξετάσεις. Ἐν μόνον λυπεῖ ἡμᾶς τοὺς διδασκάλους, ἡ ἀποχώρησις τινῶν παρεπιδήμων μαθητῶν, ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ ἔαρος, ἕτερον δέ, διότι δυστυχῶς καὶ μάλιστα ἐκ τῶν εὐδοκιμωτέρων ἀπελθόντες τοῦ σχολείου ἄρτι ἐπεδόθησαν εἰς ἰδιωτικὰς ἐργασίας, μὴ συναισθανθέντων τῶν γονέων αὐτῶν, ὅπως ζημίας ἐγένοντο πρόξενοι τοῖς παισὶν αὐτῶν.

Περὶ τοῦ ἀξιοτίμου ὁμῶς συναδέλφου μου κ. Μ. Δαούτη ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι εἰργάσθη μετὰ ζήλου, ἐπιμελείας καὶ ἐπιτυχίας περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιμύθητων καθηκόντων του, διὸ καὶ θεωρῶ τιμὴν εἰς τὴν νέαν διδακτικὴν ν' ἀναδεικνύη τοιοῦτους ἰθύντορας τῶν ἐλληνοπαίδων τοιοῦτους ἀγλαοὺς καρποὺς ἀποφέροντας καὶ δικαίων ἐγκωμίων ἀξιουμένους καὶ διὰ τὴν συνδρομὴν ἣν μοὶ ἐχορήγησεν εἰς τὸ δύσκολον ἔργον τοῦ προϊσταμένου. Διὰ τῆς παρ' αὐτοῦ δὲ τελουμένης διδασκαλίας θέλει εἰσέλθῃ μετὰ παρέλευσιν τοῦ ἔτους πλήρης ἡ τάξις ἐν τῷ διδακτηρίῳ τούτῳ, διότι ἀμφότεραι αἱ ὑπ' αὐτοῦ διδαχθεῖσαι τάξεις ἔλαβον κανονικὴν διαπαιδαγώγησιν.

Ἐκφράζω τὰς εὐχαριστήσεις μου πρὸς τὸν ἀξιότιμον κ. Δήμαρχον, διότι διὰ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ προστασίας ἐνεψύχωσεν ἡμᾶς καὶ δι' ἔργων καὶ διὰ λόγων εἰς τὸ δυσχερὲς ἔργον τῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων ἡμῶν, καὶ διότι ἀπὸ τοῦδε, καθ' ἃ προείρηκα, μεριμνᾷ περὶ εὐρέσεως καταλλήλου καὶ εὐρυχώρου διδακτηρίου. Καὶ ὄντως τοιοῦτοι δέον νὰ ᾧσιν οἱ προϊστάμενοι τῶν δήμων φιλόμουσοι καὶ τελεσιουργοί, οἷος ὁ ἀξιότιμος κ. δήμαρχος Λαρίσσης. Ἀπονέμω τὰς εὐχαριστίας μου καὶ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ἱεροῦ τούτου Ναοῦ, ἣτις ἐχορήγησεν ἡμῖν πᾶν τὸ αἰτηθὲν καὶ χρήσιμον.

Περαιῶν τὴν βραχεῖαν ταύτην προσλαλιᾶν μου μακαρίζω τοὺς γονεῖς τῶν θεσσαλοπαίδων, οἵτινες δὲν εἶναι πλέον πατέρες καὶ μητέρες

τέκνων δουλείας, ἀλλ' ἐλευθερίας ἐλληνικῆς· μακαρίζω καὶ τὴν θεσσαλικὴν νεολαίαν ὅτι ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἐλευθερίας ἔχουσι πάντα τὰ μέσα πρὸς ἐκπαίδευσιν αὐτῶν. Εὐέλπιδες δὲ ὄντες, ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ ἡμῶν ἀδελφοί, οἱ ὑπὸ τὸν δουρικὸν ζυγὸν στεναζόντες, θέλουσι ταχέως περιπτυχθῆ ἡμᾶς, ἄς ἀγωνιζώμεθα τὸν εὐγενῆ τῶν γραμμάτων ἀγῶνα, καὶ ἄς ἀνακράζωμεν: «Ζήτω τὸ ἔθνος! Ζήτω ὁ Βασιλεὺς!»

ΠΑΤΡΙΔΟΓΡΑΦΙΑ

ΜΕΣΑ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ Σ

Οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ ζήσωσι μεμονωμένοι. Οἱ κάτοικοι τῆς κώμης ἔχουσι ἀνάγκην νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ τῆς πόλεως εἰς τὴν κώμην· ὑπῆγέ ποτε κανεὶς ἐξ ἡμῶν εἰς κώμην τινά; διὰ τίνων μερῶν διήλθες; Ὅπως μεταβῆ τις ἀπὸ τίνος μικρᾶς κώμης εἰς ἄλλην, ἢ εἰς μίαν πόλιν, ἀνάγκη νὰ ὑπάρχωσιν ὁδοί· διὰ νὰ διέρχωνται δὲ καὶ ἅμαξαι φορτωμένοι, ποῖται πρέπει νὰ εἶναι αἱ ὁδοί; ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ὁδοὺς πλατείας, αἱ ὁποῖαι ἄγουσιν εἰς τὰς κώμας· ὀνόμασόν τινας; Ἀπασαὶ αἱ ὁδοὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐνοῦνται αἱ κῶμαι μετὰ τῶν πόλεων καὶ αἱ πόλεις πρὸς ἀλλήλας καλοῦνται *μέσα συγκοινωνίας*· ποῖον ἄλλο μέσον συγκοινωνίας ἔχομεν; (γέφυρα)· εἰς τί χρησιμεύουσιν αἱ γέφυραι; πῶθεν καὶ ποῦ κατασκευάζονται; Οἱ μεγάλοι ποταμοὶ εἶναι πλωτοί· ἔχομεν καὶ ἡμεῖς πλωτόν τινα ποταμόν; ποῖον; Διὰ τῶν πλοίων καὶ ἀτμοπλοίων δυνάμεθα νὰ μεταβαίνωμεν ἀπὸ μίαν παραλίαν εἰς ἄλλην καὶ νὰ μετακομίζωμεν διάφορα ἐμπορεύματα. Ποῖα ζῶα καλοῦνται οἰκιακά; ὀνόμασόν τινα; ποῖας ὠφελείας παρέχει ὁ ἵππος; τίς ἱππεύει αὐτόν; Τίνος ὁ πατήρ ἔχει ἀμάξας καὶ ἵππους; εἰς τί μεταχειρίζεται αὐτά; πῶς καλοῦμεν τὰς ἀμάξας, τὰς ὁποῖας μεταχειρίζομεθα εἰς τὸ νὰ μετακομίζωμεν βαρέα φορτία; μόνον οἱ ἵπποι σύρουν ἀμάξας;—Τῶν χωρικῶν αἱ ἅμαξαι σύρονται συνήθως ὑπὸ βοῶν. Ὁ ἵππος, ὁ ὄνος, ἡ βοῦς, ὁ ἡμίονος, ἡ κάμηλος καὶ τινὰ ἄλλα ζῶα χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ μεταφέρωσιν ἢ σύρῳσι φορτία· πῶς καλοῦνται τὰ ζῶα ταῦτα;

Πόσα μέσα συγκοινωνίας ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι;— Ἀριθμήσατέ μοι

τινά; ποῖον ἐκ τῶν μετακομιστικῶν εἶναι τὸ ταχύτατον; (ὁ σιδηρόδρομος)· τίς ἐτάξειδευσε διὰ τοῦ σιδηροδρόμου; τώρα θὰ σὰς εἶπω, τί εἶναι ὁ σιδηρόδρομος. Ὁ σιδηρόδρομος εἶναι ὁδὸς ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι κατὰ μῆκος προσκεκολλημένα ἐν ἡ πολλὰ ζεύγη γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι συνίστανται ἐκ σιδηρῶν ἐλασμάτων, καὶ ὀνομάζονται *τροχιαί*. Ἐχομεν ἐν τῇ πόλει ἡμῶν σιδηρόδρομον; εἶδετε, πῶς ἡ ὁδὸς τοῦ σιδηροδρόμου εἶναι ὑψηλότερα τῆς ἄλλης ὁδοῦ; ἐπὶ τῶν τροχιῶν ὑπάρχει σειρὰ ἀμαξῶν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται *ἀμαξοστοιχία*. Οἱ τροχοὶ τῶν ἀμαξῶν εἶναι πλατεῖς· διὰ νὰ μὴ ἐξέρχωνται δὲ τῶν τροχιῶν, ὅταν κινῶνται, ἔχουσι χεῖλη ἐξέχοντα· πᾶσα ἀμαξοστοιχία σύρεται ὑπὸ τινος ἀτμοκινήτου μηχανῆς, ἡ ὁποία ὀνομάζεται *ἀτμάμαξα*. Ἡ ἀτμάμαξα σύγκειται ἐκ μιᾶς καμίνου· τί καίονται ἐντὸς τῆς καμίνου; ἐξ ἐνὸς λέβητος, ὁ ὁποῖος περιέχει ὕδωρ καὶ ἐκ μιᾶς καπνοδόχης· τί ἐξέρχεται ἐκ τῆς καπνοδόχης; ἡ κάμιнос ἀνάπτεται, τὸ ὕδωρ βράζει καὶ μεταβάλλεται εἰς ἀτμόν! ὁ ἀτμὸς ὠθεῖ μηχανισμόν τινα καὶ θέτει αὐτὸν εἰς κίνησιν ἀνευ τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου· ποῖα ἀμαξα σύρει τὰς ἄλλας ἀμάξας; δύναται νὰ σύρῃ πολλὰς ἀμάξας; ὑπάρχουσιν ἀμαξαι χωρισταὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὰ φορτία. Τὸ μέρος ὅπου στέκεται ὁ σιδηρόδρομος πῶς ὀνομάζεται; (σταθμός). Μόνον εἰς τοὺς σιδηροδρόμους γίνεται χρῆσις τῆς ἀτμοκινήτου μηχανῆς; Τῆς ἀτμοκινήτου μηχανῆς γίνεται χρῆσις εἰς διαφόρους ἐργασίας π. χ. εἰς τὰ ἀτμόπλοια, εἰς τὴν γεωργίαν πρὸς καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τὸν ἀλοητόν, καὶ εἰς τοὺς ἀτμομύλους. Πολλάκις ὁ σιδηρόδρομος διέρχεται ὑπὸ τὴν γῆν· πῶς ὀνομάζομεν τὴν ὁδὸν ταύτην; (σῆραγξ)· εἶδετε σύραγγα; ποῦ;

Σ. Μ. Ο.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟΝ ΜΑΘΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΤΑΞΕΙΣ ΑΝΩΤΕΡΑΙ

Ἡ νῆσος Σικελία.

Σκοπός. Σήμερον θὰ ἐπισκοπήσωμεν ταύτην τὴν χώραν. (ὁ διδ. δεικνύει τὴν χώραν.) Πῶς ὀνομάζεται;

(Ὅνόματα τὰ ὁποῖα εἶναι γεγραμμένα ἐπὶ τοῦ χάρτου δὲν δείκνυνται παρὰ τοῦ διδασκάλου, μόνον ἀναγινώσκονται. Ὅνόματα δὲ τὰ ὁποῖα γνωρίζουσιν οἱ μεγαλειτέροι μαθηταὶ ἐκφωνοῦνται παρ' αὐτῶν

τῶν ἰδίων· τὰ ὀνόματα γράφονται ἐπὶ τοῦ πίνακος). Ἐπανάληψις τοῦ σκοποῦ μετὰ τῆς δηλώσεως τοῦ ὀνόματος.

1. Στάδιον. Εἰς ποῖον μάθημα ἠκούσατε τὸ ὄνομα Σικελία;— Τί γνωρίζεις περὶ τῆς Σικελίας;— Ἐνταῦθα μνημονεύεται σχετικόν τι ἱστορικὸν τῆς νήσου ἐκ τοῦ μαθήματος τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας· ἀνάπτυξις· συνδιάλεξις κτλ.

2. Στάδιον. Ἡ διάταξις τῆς συνδιαλέξεως ἐν τῷ γεωγραφικῷ μαθήματι βαινέτω ὡς ἐξῆς.

Θέσις τῆς χώρας. Ποῦ κεῖται ἡ Σικελία; Δεῖξον τὴν συντομωτάτην ὁδόν, ἣτις ἄγει ἐκ τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν Σικελίαν! Πρὸς ποῖον μέρος τῆς Ἰταλίας κεῖται ἡ Σικελία; Πρὸς ποῖον μέρος τῆς Ἑλλάδος; Ἀσίας; Ἀφρικῆς; Ἰσπανίας; κτλ. Μὲ ποῖαν ἐκ τούτων τῶν χωρῶν συνέχεται; Τί σχηματίζει; ἐπανάληψις, ὄρια, ἀποστάσεις.

ὑπὸ ποίων θαλασσῶν ὀρίζεται ἡ νῆσος; ποῖαι νῆσοι καὶ ποῖα συμπλέγματα νήσων κεῖνται πλησίον; διάταξον αὐτὰ κατὰ τὸ μέγεθος. Μέτρησον τὴν ἀπόστασιν τῆς Σικελίας α) ἀπὸ τῆς Ἰταλίας β) Μάλτας, γ) Ἀφρικῆς, δ) Ἑλλάδος, ε) Μικρᾶς Ἀσίας, ς) Ἰσπανίας, ζ) Γαλλίας.

Πρὸς τούτοις δῆλωσον ὁμοίας ἀποστάσεις ἐν τῇ πατρίδι σου! Μετὰ πόσας ἡμέρας θὰ φθάσῃ εἰς Σικελίαν ἀτμόπλοῖόν τι ἀναχωροῦν σήμερον ἐξ Ἑλλάδος; ἐξ Ἰταλίας; ἐκ Γαλλίας; κτλ. Συγκεφαλαίωσις!

Σχῆμα. Ὅποιον σχῆμα ἔχει ἡ νῆσος; Σύγκρινον τὰς πλευρὰς ὡς πρὸς τὸ μέγεθος! Ὅνόμασον τὸ μῆκος; (διὰ τῆς κλίμακος.) ἰχνογράφησις.

Μέγεθος. Ποῖα ἄλλη χώρα εἶναι ἴση ὡς πρὸς τὸ μέγεθος μὲ τὴν Σικελίαν; Ἐπὶ τῆς νήσου ζῶσιν ὑπὲρ τὰ 2¹/₂ ἑκατομ. κατοίκων. Τί λέγεις περὶ τῆς κατοικήσεως τῆς νήσου; ποῖα ἄλλη χώρα εἶναι οὕτως κατωκημένη; Σύγκρινον τὸ μέγεθος τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ μέγεθος τῆς Σικελίας. Ποῖα χώρα εἶναι μεγαλειτέρα; εἰς ποῖαν κατοικοῦσι πλείοτεροι ἄνθρωποι; Ἐπανάληψις!

Ἐδαφος. Τί δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τοῦ χάρτου περὶ τοῦ ἐδάφους τῆς νήσου; Οἱ μαθηταὶ ἀποκρίνονται τὰ ἀκόλουθα. Τὰ μαῦρα σημεῖα εἰς τὴν βορ. πλευρὰν δεικνύουσι μίαν σειρὰν ὀρέων, ἅτινα εἶναι συνέχεια τῶν Ἀπεννίνων τῆς Καλαβρίας. Πρὸς βορ. εἰσχωρεῖ αὕτη ἡ σειρὰ εἰς τὴν θαλάσσαν. Πρὸς ἀνατολὰς βλέπομεν ἑτέραν σημαντικὴν

σειράν ὄρεων, ἥτις καλεῖται Αἶτνα, καὶ πρὸς νότον ὑπάρχει ἑτέρα σειρά· ὅποιον εἶναι τὸ μέσον τῆς νήσου;

Ὁ διδάσκαλος συμπληροῖ. Ἡ σειρά τῶν ὄρεων ἡ κειμένη πρὸς τὴν βορ. πλευράν εἶναι πραγματικῶς συνέχεια τῶν Ἀπεννίνων τῆς Καλαβρίας. Πόθεν συμπεραίνομεν τοῦτο; ἐκ τῆς ὁμοιότητος καὶ διευστάσεως ἀμφοτέρων τῶν σειρῶν. Συγκεφαλαίως. Ἡ Αἶτνα ἔχει ὕψος περὶ τοὺς 3000 π. Ἡ περιφέρεια αὐτῆς εἰς τοὺς πρόποδας εἶναι 18 μιλ. εἰς τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν κεῖται ὁ μέγιστος κρατῆρ, ὅστις ἔχει περιφέρειαν $1\frac{1}{2}$ ὥρας· ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι μικροὶ κρατῆρες περὶ τοὺς 80. Διήγησις. Ὁ ἀναβαίνων τοῦτο τὸ ὄρος μανθάνει τὴν κατὰ βαθμίδας κατάταξιν τῶν φυτῶν τοῦ κόσμου, ἥτις διαφέρει κατὰ τὸ ὕψος τοῦ ὄρους. Παρατηρεῖ τις ἐν πρώτοις ἐξόχως εὐφορον χώραν, δηλαδὴ καλλιεργημένην ζώνην, εἶτα δασώδη τινὰ ζώνην, καὶ τέλος γυμνὴν χιονοσκεπῆ κορυφὴν. Διήγησις!

Ὁλη ἡ νῆσος εἶναι βουνώδης· τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν καὶ περὶ τῶν περὶξ κειμένων νήσων. Δείξατε τὰ ὄρη τῶν ἄλλων νήσων! Συγκεφαλαίως εἰρωτήσεις περὶ τοῦ ἐδάφους.

Ἴχνογράφησις τῶν ὄρεων.

Υδατα. Δείξατε μεγαλειτέρους ποταμούς! Τοιοῦτοι ἐλλείπουσι, ὑπάρχουσι μόνον μικροί, οἵτινες τὸ θέρος ξηραίνονται. Τί δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν περὶ τῶν ὑδάτων τῆς νήσου; Συγκεφαλαίως τῶν λεχθέντων!

Κλίμα. Μεταξὺ τίνος πλάτους κεῖται ἡ Σικελία; Τί δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν περὶ τοῦ κλίματος;

Φυτὰ καὶ ζῶα.

Τί συμπεραίνεις ἐκ τῶν λεχθέντων περὶ τῶν φυτῶν;— Ἀκούετε! Τὸ πλεῖστον τοῦ ἐσωτερικοῦ εἶναι ἔρημον καὶ ἀκαλλιέργητον· μὲ τοῦτο ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν· οἱ πλούσιοι κτηματῖαι ποτίζουσι τοὺς ἀγρούς των καὶ καθιστῶσι αὐτοὺς εὐφόρους· οἱ πτωχοὶ ὅμως δὲν δύνανται νὰ πράξωσι τοῦτο. Ἡ ἔλλειψις τῶν ξύλων εἶναι ἐπαισθητὴ· φύονται μόνον θάμνοι καὶ χαμαιριφεῖς φοίνικες. Τὸ βασιλεῖον τῶν φυτῶν τῆς νήσου εἶναι πενιχρὸν καὶ μονότονον. Ὅποιον συμπέρασμα δύνασαι νὰ ἐξαγάγῃς περὶ τῶν ζώων;

Οὐδὲν ἀξιοπαρατήρητον ζῶον ὑπάρχει· δὲν διαφέρουσι δὲ τῶν ζώων τῆς Ἰταλίας. Ἴσχοι βόες καὶ χονδρόμαλα πρόβατα εἶναι ὁ κύριος πλοῦτος τῶν κτηνοτρόφων. Ἐπανάληψις!

Ἐξείρεσιν τῆς μὴ μεγάλης εὐφορίας τῆς νήσου ποιῶσι τὰ περὶ-χωρα τῶν μεγαλειτέρων πόλεων· ἐξ ὧν δὲ αὐτῶν διακρίνεται ἡ πεδιάς τῆς Κατάνης, ἥτις καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦτο περίφημος διὰ τὴν εὐφορίαν της· ἐν αὐτῇ φύονται ἅπαντα τὰ εἶδη τῶν δημητριακῶν καρπῶν, καὶ καρποὶ μεσημβρινοί· (ὀνόμασον τοιοῦτους)· ἡ πεδιάς αὕτη παράγει πρὸς τοῦτοις καὶ οἶνον ἐξαιρετον. Κατ' ἐξοχὴν εὐφορα εἶναι τὰ ὄρεινὰ περὶχωρα τῆς Αἶτνης.

Συγκεφαλαίως.

Ὅρυκτά.

Εἰς τὰ νότια καὶ ἰδίως τὰ νοτιοανατολικά ὄρη ἐνυπάρχουσιν αἱ γνωσταὶ τοποθεσίαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξορύσσουσι θεῖον. Συμποσοῦνται περὶ τὰ 700 συμπλέγματα τοιοῦτων τοποθεσιῶν, ἐξ ὧν αἱ 50 εἶναι σημαντικαί. Ἡ χρησιμοποίησις ὅμως αὐτῶν εἶναι ἐλλιπής. Αἰτία; ἔνεκα ἐλλείψεως ξύλων. Ἐπίσης ὑπάρχουσι καὶ θειοῦχοι πηγαί, αἵτινες εἶναι ἰαματικά. Νάφθα καὶ πηγαὶ πετρελαίου πολλαπλασιάζουσι τὸν πλοῦτον τῶν κατοίκων τῆς νήσου. Ἐπανάληψις!

Προϊόντα. Ἡ νῆσος παράγει τὰ ἐξῆς προϊόντα, θεῖον, βάμβακα, μέταξαν, μέλι, διαφόρους μεσημβρινούς καρπούς (Παλέρμον, Μεσσῆνη, Κατάνη) κοράλλια, ἀντικείμενα πολυτελείας ἐκ λάβας καὶ μαρμάρου, οἶνον (Μαρσάλας) ἀγάτην, ὄρυκτον καὶ θαλάσσιον ἄλας, σαρδίνας κτλ.— Ἐπέκτασις κατὰ βούλησιν τοῦ γεωγραφικοῦ πίνακος. (Γενέσθω λόγος περὶ τῶν διαφόρων πόλεων τῶν ἀξίων λόγου ἀπαντωμένων ἐν αὐταῖς κτλ.) Σύγκρισις τῶν πόλεων πρὸς τὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸς ἄλλας τῆς Εὐρώπης. Ἴχνογράφησις τῆς νήσου μετὰ τῶν ὄρεων, πεδιάδων, ποταμῶν, πόλεων, κτλ.

3. Στάδιον. Ἀρχαία καὶ νῦν κατάστασις τῆς Σικελίας. (ἱστορία).

4. Στάδιον. Καταγραφὴ διαφόρων ὀνομάτων πόλεων εἰς τὸ σημειωματῆριον ἐκάστου μαθητοῦ. Γραπτὴ συγκεφαλαιωτικὴ ἐκθεσις.

5. Στάδιον. Ἐκ ποίων προϊόντων εἰσάγονται πλεῖστον εἰσοδήματα εἰς τὴν νῆσον; Ποῖα προϊόντα τῆς νήσου Σικελίας πωλοῦνται παρ' ἡμῖν. Διὰ τίνων μέσων μεταφέρονται ἐνταῦθα;— Δήλωσις διαφόρων θαλασσίων ὁδῶν! Ἀπὸ μνήμης ἰχνογράφησις τοῦ χάρτου ἐπὶ τῶν τετραδίων καὶ τοῦ πίνακος.

Σ. Μ. ΟΛΥΜΠΙΟΣ.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΙΕΡΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΑΞΕΙΣ ΑΝΩΤΕΡΑΙ

Ἡ ἵασις τῶν δέκα λεπρῶν

(Λουκ. 17, 11—19).

« Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ πορεύεσθαι τὸν Ἰησοῦν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσου Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας· καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἰς τινα κώμην, ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἵτινες ἔστησαν πόρρωθεν· καὶ αὐτοὶ ἤραν φωνήν, λέγοντες « Ἰησοῦ, ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς »· καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς, « Πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι »· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτούς, ἐκαθαρίσθησαν· εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε, μετὰ φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν Θεόν· καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ εὐχαριστῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρείτης.

Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, « Οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἑννέα ποῦ; οὐχ' εὐρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ, εἰμὴ ὁ ἄλλογενὴς οὗτος; » καὶ εἶπεν αὐτῷ « Ἀναστάς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε ».

Ἡ ἵασις τῶν δέκα λεπρῶν.

Σκοπός. Σήμερον θὰ σᾶς διηγηθῶ περὶ τῆς ἰάσεως τῶν δέκα λεπρῶν.

1. Στάδιον. Ὁ λεπρὸς καὶ ἡ τότε θεραπεία τῶν λεπρῶν. Περιγραφή Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας· ὅρια αὐτῶν· οἱ Σαμαρείται καὶ ἡ κοινὴ γνώμη τῶν Ἰουδαίων περὶ αὐτῶν.

2. Στάδιον. Πρὸς συνδιάλεξιν· πρῶτον καὶ δεύτερον τεμάχιον· ἐκφώνησις τῶν λεπρῶν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· ἀποκρίσις τοῦ Ἰησοῦ. Πάντες ἐπίστευσαν εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ εἰς τὴν χάριν αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ εἰς μόνον ὁ «καταφρονούμενος» ξένος ἠγαθήσθη τῷ Κυρίῳ· εὐχαριστία τῷ Θεῷ.

3. Στάδιον. Συμπαραθέσις τῶν διαφορῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, τὰς ὁποίας ἐποίησαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τῶν διαφορῶν εὐχαριστιῶν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἐνταῦθα ἀναλογεῖ ὁ ἀριθμὸς τῶν εὐγνωμονούντων πρὸς τοὺς ἀγνώμονας ὡς 1 πρὸς 9.

4. Στάδιον. « Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ ». Ἐπανάληψις. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθὸς ἐστίν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

5. Στάδιον. Τί καλὸν ἐποίησεν εἰς ὑμᾶς ὁ Θεός; Ὅνομάσατε καλὸν τι, τὸ ὅποιον δὲν ἐλάβετε παρὰ τοῦ Θεοῦ! Πῶς θ' ἀνταποδώσῃτε εἰς τὸν Θεὸν τὴν εὐγνωμοσύνην σας διὰ τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ;

Τελώνης καὶ Φαρισαῖος.

(Λουκ. 18, 10—14).

« Εἶπε δὲ καὶ πρὸς τινὰς τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξασθενοῦντας τοὺς λοιπούς, τὴν παραβολὴν ταύτην.

Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν προσεύξασθαι· ὁ εἰς Φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος Τελώνης· ὁ Φαρισαῖος σταθεὶς πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσήχετο. « Ὁ Θεὸς εὐχαριστῶ σοί, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ Τελώνης· νηστεύω δις τοῦ Σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι ».

« Καὶ ὁ Τελώνης μακρόθεν ἑστὼς οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπάραι· ἀλλ' ἔτυπεν εἰς τὸ στήθος αὐτοῦ, λέγων· « Ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. » Λέγω ὑμῖν. « Κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκόν αὐτοῦ, ἢ ἐκεῖνος· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. »

Τελώνης καὶ Φαρισαῖος.

Σκοπός. Σήμερον θὰ σᾶς διηγηθῶ μίαν ἱστορίαν περὶ ἐνὸς Τελώνου καὶ ἐνὸς Φαρισαίου, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς διηγήθη εἰς τοὺς ἀχροατὰς του.

1 Στάδιον. Ἀνάμνησις τῶν λεχθέντων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ περὶ τῶν Τελωνῶν καὶ Φαρισαίων· τί γνωρίζουσιν οἱ μαθηταὶ περὶ τούτων; ἔρευνα περὶ τοῦ πιθανοῦ χαρακτῆρος τῶν κυριωτέρων προσώπων τῆς ἱστορίας.

2 Στάδιον. Πρὸς συνδιάλεξιν. Ἡ προσευχὴ τοῦ Φαρισαίου δεικνύει μεγίστην ὑπεροψίαν, ἀπεχθῆ αὐτάρκειαν καὶ ἀνταπόδοσιν· (φυσικῶς ὀφείλουσιν οἱ μαθηταὶ μόνον τῶν ἐκ τῶν λόγων αὐτῶν νὰ χαρακτηρίσωσιν αὐτούς καὶ θεόντως νὰ κρίνωσι περὶ αὐτῶν).

ὅμως καὶ ἡ προσευχὴ τοῦ Τελώνου τὸναντιὸν δεικνύουσιν ἡμῖν, τουτέστι τὴν αὐτογνωσίαν, τὴν αἰδῶ, τὴν μετάνοιαν, τὴν πίστιν εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν πρὸς βελτίωσιν ἑαυτοῦ. Διὰ τοῦτο ἀνυψοῖ αὐτὸν ὁ ἴλεος Θεὸς διὰ τῆς ἀποφάσεώς του. « Κατέβη δὲ οὐ δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ »· οὗτος εἶναι δίκαιος· ἀφέωνται αὐτοῦ αἱ ἁμαρτίαι· ὁ δὲ Φαρισαῖος;

Πρὸς ἐξήγησιν τῆς « παραβολῆς » τίθεται ἡ ἐρώτησις. Διατί ὁ Ἰησοῦς διηγῆθη αὐτὴν τὴν ἱστορίαν; Ἡ ἐξήγησις ἔγκειται εἰς τὰ ὑπὸ τῶν παιδῶν λεχθέντα· δηλ. πολλοὶ ἐκ τῶν ἀκρατῶν τοῦ Ἰησοῦ καὶ κυρίως ἐκ τῶν ἀνθρώπων ὁμοιάζον τῷ Φαρισαίῳ, ἐνῶ ὄφειλον νὰ ὁμοιάζωσι τῷ Τελῶνῳ.

3 Στάδιον. Σύγκρισις Φαρισαίου καὶ Τελώνου καὶ ἀμφοτέρων πρὸς ἄλλα πρόσωπα τῆς ἱερᾶς καὶ ἑλλ. ἱστορίας (π. χ. Φαραῶ, Σαοῦλ, Δαυὶδ, Ἀποστόλη Θελασσίνου κτλ.) μετὰ τοῦ ἀποτελέσματος. Πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἁμαρτωλοὶ· διακρίνονται δὲ διὰ τῆς ἀνομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν· ἐκεῖ ὑψηλοφροσύνη, ἰσχυρογνωμοσύνη, τιμωρία, ἐνταῦθα ταπεινοφροσύνη, μετάνοια, χάρις.

4 Στάδιον. Ὁ ἐπικαλύπτων ἀσέβειαν αὐτοῦ οὐκ εὐοδωθήσεται, ὁ δὲ ἐξηγούμενος ἐλέγχους ἀγαπηθήσεται.

Ἐπανάληψις. Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ὑψωθήσεται. Κύριος ἔστι μακρόθυμος, πολυέλεος, πολυεύσπλαγχνος καὶ εὐλογεῖ πάντας τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν.

5 Στάδιον. Σὺ εἶσαι ὁ Φαρισαῖος; (ἀπόδειξις). Μὲ ποῖον ὁμοιάζομεν ἡμεῖς (μὲ τὸν χεῖριστον), καὶ μὲ ποῖον ὀφειλομεν νὰ ὁμοιάσωμεν (μὲ τὸν Χριστόν.);

Μὲ τίνα ἠδύνασο νὰ παρομοιάσης τὸν Τελῶνῳ;

Εἰς τίνας ἀνθρώπους διηγεῖτο ὁ Ἰησοῦς ταύτην τὴν ἱστορίαν;

Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀπολωλότος υἱοῦ.

(Λουκ. 15, 11—32).

Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· « Ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς· καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί, Πάτερ δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας· καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον· καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱός, ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακρὰν, καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως.

Δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι· καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης· καὶ ἐπεθύμει γεμίσει τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι· καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.

Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν εἶπε, Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου περισσεύουσιν ἄρτου, ἐγὼ δὲ λιμῶ ἀπόλλυμαι; ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ. « Πάτερ, ἤμαρτον πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου· καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου·ποίησόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου.» — Καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ. Ἐτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ εὐσπλαγχνίσθη, καὶ δραμῶν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν· εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός « Πάτερ, ἤμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου.» εἶπε δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους του· « Ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας· καὶ ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν· ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· ἀπολωλὸς ἦν καὶ εὐρέθη.» Καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι.

Ἦν δὲ ὁ υἱός αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν τῷ ἀγρῷ· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν· καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παιδῶν ἐπυνθάνετο, τί εἶη ταῦτα· ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· « Ὁ ἀδελφός σου ἦκει· καὶ ἔθυσεν ὁ πατὴρ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν.»

Ὁργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν· ὁ οὖν πατὴρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν· ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρί· « Ἴδου τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι, καὶ οὐδέποτε ἐντολὴν σου παρήλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ· ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος ἦλθεν ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον ἐν ἀσωτείᾳ, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.»

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· « Τέκνον σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστίν· εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὸς ἦν, καὶ εὐρέθη.»

Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀπολωλότος υἱοῦ.

Σκοπός. Ἱστορία τις περί τινος πλουσίου καὶ καλοῦ πατρὸς καὶ τῶν δύο υἱῶν του.

1 Στάδιον. Σκέψεις περί τῆς θέσεως τῶν υἱῶν πρὸς τὸν πατέρα, περί τῶν γηίνων ἀγαθῶν καὶ περί τῆς κατὰ βούλησιν τοῦ πατρὸς διαχειρίσεως αὐτῶν.

2 Στάδιον. Πρὸς συνδιάλεξιν τῆς ἱστορίας. Ὁ νεώτερος υἱὸς ἐγκαταλείπει ἀγνωμόνως τὸν καλὸν πατέρα, ὅπως ῥυθμίση τὸ ζῆν κατὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ· διασκορπίζει τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἀσώτως· βραχεῖα ὑπῆρξεν ἡ χαρὰ του· περιπίπτει εἰς μεγίστην ἔνδειαν στερηθεὶς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Συνέρχεται, ἀναγνωρίζει τὸ σφάλμα, εἰς ὃ ὑπέπεσε, μετανοεῖ καὶ ἀποφασίζει νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν πατέρα, πεποινῶς εἰς τὴν ἀγάπην καὶ χάριν αὐτοῦ. Πλήρης εὐσπλαγγίας δέχεται εἰς τοὺς κόλπους του ὁ καλὸς πατὴρ τὸν ἀπολωλότα υἱόν, συγχωρεῖ αὐτὸν καὶ χαίρεται, διότι ἀνεῦρε τὸν νεκρὸν καὶ ἀπολωλότα.

Ὁ μεγαλειότερος υἱὸς ὀργίζεται δὲν εἰσέρχεται εἰς τὸν οἶκον· ὀργίζεται διὰ τὴν πρᾶξιν τοῦ πατρὸς. Μεγάλῃ ὁμῶς εἶναι ἡ χάρις τοῦ πατρὸς.

Πρὸς ἐρμηνείαν. Ἀπολωλὸς υἱὸς εἶναι ἕκαστος ἁμαρτωλὸς ὅστις δὲν θέλει νὰ βαδίζῃ κατὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἐγκαταλείπει τὸν πατέρα, καὶ βαδίζει κατὰ τὴν ἰδίαν θέλησιν του· ὁ Θεὸς ἀφίνει τὸν ἁμαρτωλὸν ὅπως τὰ παθήματα τῶν γίνωσι μαθήματα, συνέλθῃ, καὶ ἐννοήσῃ ὅτι ὁ καλὸς βίος καὶ ἡ ἀληθὴς χαρὰ ἄνευ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ. Ἡ ἔνδεια, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς μετὰ τῆς ἁμαρτίας ἐνώνει, ποιεῖ τὸν ἁμαρτωλὸν νὰ συνέλθῃ· ἀναγνωρίζει τὴν ἀξίαν ἐκείνου, τὸ ὅποῖον ἐγκατέλειψε καὶ τὴν μηδαμινότητα τούτου, τὸ ὅποῖον εὔρεν· ἡ θλίψις καταλαμβάνει αὐτόν, μετανοεῖ· πόθος δὲ ἐπιστροφῆς καταλαμβάνει τὴν ψυχὴν του. Ἡ ἐπιθυμία διὰ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀναλλοίωτον ἀγάπην τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς στερεοῦται· ἡ πίστις εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δὲν ἀπατᾷ τὸν μετανοοῦντα καὶ ἐπιστρέφοντα· εὕρισκε τὴν χάριν μεγαλειότεραν καὶ γενναιοτέραν, ἢ ὅσον ἤλπιζε.

Ὑπάρχουσιν ὁμῶς καὶ ἄνθρωποι, οἵτινες ὡς ὁ πρεσβύτερος υἱὸς κατ' ἐπίφασιν μένουσι πιστοὶ εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ καὶ προφυλάττονται ἀπὸ μεγάλα ἁμαρτήματα, καὶ οὐχὶ ἔνεκα ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ'

ἔνεκα φόβου καὶ πόθου ἀνταμοιβῆς· ὑψηλοφρόνως παρατηροῦσι τοὺς πεπτωκότας ἀνθρώπους καὶ ἐπιθυμοῦσιν ἐκ φθόνου ν' ἀποτρέψωσι τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀπ' αὐτῶν· ἔνεκα τῆς τοιαύτης. . . . διαγωγῆς των εἶναι μᾶλλον ἀπολωλότες τῶν ἄλλων.

2 Στάδιον. Σύγκρισις τοῦ ἀπολωλότος υἱοῦ πρὸς πρόσωπα τῆς ἱερᾶς ἱστορίας καὶ ἄλλα (Ἰακώβ, Ἰωσήφ ἀδελφοί, Μωϋσῆς, λαὸς Ἰσραήλ, Σαοὺλ, Δαυὶδ, Τελώνης, Φαρισαῖος, Ἀποστόλης Θαλασσινὸς κτλ.) πρὸς τὸν σκοπὸν, ἡ ἁμαρτία ἄγει εἰς ἔνδειαν, ἡ ἔνδεια εἰς μετάνοιαν, ἡ μετάνοια εἰς πίστιν καὶ συγχώρησιν· ἡ ἀστοργία δὲ καὶ ἡ ὑψηλοφροσύνη ἄγουσι τοὺς ἀνθρώπους μακρὰν τοῦ Θεοῦ.

4 Στάδιον. Χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων ἐφ' ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι.

Ὁ Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι. Ἡ δικαιοσύνη ὑψώνει ἔθνος, ἡ δὲ ἁμαρτία εἶναι ὄνειδος λαῶν.

5 Στάδιον. Πότε καὶ ἐπὶ πόσον εἴμεθα ἀπολωλότες υἱοί; πότε ὁμοιάζομεν τῶν πρεσβυτέρῳ υἱῷ; προσέξατε εἰς τοῦτο τὸ ῥητὸν «Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες.»

Τί εἶναι παραβολή;

Συγκρίνατε ταύτην τὴν παραβολὴν πρὸς ἄλλην. Μαθ. 21, 28—30.

Σ. Μ. ΟΛΥΜΠΙΟΣ.

Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΝ ΣΕΡΒΙΑ

Ἐν τῶν ἐγκρίτῳ γαλλικῷ περιοδικῷ «*Ἐπιθεώρησις τῶν Δύο Κόσμων*» ὁ γνωστὸς δημοσιολόγος Αἰμίλιος Λαβελαιή δημοσιεύει εἰς συνεχῇ αὐτοῦ τεύχη ἐντυπώσεις περιηγήσεως του τῶν παρὰ τὸν Δουναβίον χωρῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Δουναβέως*.» Ἐν τινι τῶν τευχῶν τούτων ἐκτίθησι τὰ περὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν Σερβίᾳ ὡς ἐξῆς.

«Ἐκ τοῦ παραθύρου μου, βλέπω τὴν αὐλὴν σχολείου τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Οἱ μαθηταὶ εἶναι ἐνδεδυμένοι ὡς παρ' ἡμῖν καὶ παίζουσι τὰ αὐτὰ παίγνια. Ἐν τούτοις ἡδύνατό τις νὰ μελετήσῃ ἰδιαιτέρως τὰ δημῶδη ἄσματα, μετ' ὧν συνοδεύουσι συνήθως οἱ παιδες τὰ παιγνιδιά των, καθὼς ἔπραξεν ὁ κ. Πιτρὲ ἐν Σικελίᾳ, ὅπου ἀνεῦρε τὴν οὐσίαν τῶν

ἀρχαίων μύθων τῆς ἀρείας φυλῆς. Μὲ τὰ κατάφορτα προγράμματα, τὰ ὅποια πανταχοῦ παραδέχονται, δὲν ὑπάρχει χρόνος πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἄσκησιν τῶν μυῶν τῶν παιδῶν. Οἱ μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων νομίζουσι, ὅτι τὸ παίξιν εἶναι ἐναντίον τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτῶν. Περιπατοῦσι, συνομιλοῦσι καὶ συζητοῦσιν. Οἱ ἐγκέφαλοι κατακουράζονται, ἡ φυσικὴ ῥώμη ἐλαττοῦται, καὶ ἡ ἀναιμία φθίρει τὰς νέας γενεάς. Τέταρτά τινα τῆς ὥρας ὠρισμένης γυμναστικῆς δὲν εἶναι ἀρκοῦν φάρμακον. Ἀπαιτοῦνται παιγνίδια εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἅτινα ζωογονοῦσι τὸ αἷμα, ἰσχυροποιοῦσι τοὺς μῦς, γεννῶσι τὴν ψυχραιμίαν, τὸ ἀποφασιστικόν, ἀσκοῦσι τὸ ὄμμα εἰς τὴν εὐθυβολίαν, ὡς τὸ cricket ἐν Ἀγγλίᾳ, τὰ σκλαβάκια καὶ ἡ σφαῖρα ἐν Γαλλίᾳ. Διάλειμμα εἶναι λαμπρὰ λέξις, ἣν ὁμως ἀγνοοῦσι νὰ ἐφαρμόζωσιν ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει. Μόνοι οἱ ἀρχαῖοι, οἱ Ἕλληνες πρὸ πάντων, πολὺ καλῶς ἐνόησαν τὴν τέχνην τοῦ ἀναπτύσσειν τὸν ἄνθρωπον καθόλου ἠθικῶς, πνευματικῶς, καὶ φυσικῶς. Ἐν τοῖς λαμπροῖς ἐκείνοις κτιρίοις τῶν λουτρῶν τῆς Ῥώμης, παρὰ ταῖς αἰθούσαις τῶν συνελεύσεων, ὅπου συνεζήτουν οἱ φιλόσοφοι, ἔκειτο ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὸ στάδιον διὰ τὴν πάλην καὶ τὴν πυγμαχίαν. Οἱ Ἄγγλοι μόνον ἐμιμήθησαν τοὺς ἀρχαίους εἰς τοῦτο. Τὰ πανεπιστήμια αὐτῶν, ἀληθῶς, καθιστῶσι πλείονας τῶν νέων ἰσχυροὺς μᾶλλον, ἢ σοφοὺς, καὶ οἱ σπουδασταὶ ἀφιερῶσιν ὅλον τὸν μετὰ τὸ γεῦμα χρόνον εἰς ἀθλητικὰς παιδίαις. Αἱ κόραι, αἵτινες ἀκολουθοῦσι πανεπιστημιακὰ μαθήματα, μιμοῦνται τὸ παράδειγμα τοῦτο. Ἐσχάτως ἐν Κανταβριγίᾳ, ἐν τῷ λυκεῖῳ τῶν θηλέων τοῦ Νίουχαμ τὸ διευθυνόμενον ὑπὸ τῆς δεσποσύνης Γλάδστωνος, ἔβλεπε τὸ πρόγραμμα μεγάλου match lannfennis (εἶδος παιδιᾶς), εἰς ὃ ἔμελλε νὰ λάβῃ μέρος τὸ λύκειον τοῦτο καὶ τὸ τοῦ Γίρτωνος. Μοὶ εἶνε ἐπιτετραμμένον νὰ συστήσω εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς παιδείας τῆς Σερβίας καὶ πάσης ἄλλης χώρας τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τούτου. «Ὅποιον μέρος ὀφείλουσι νὰ κατέχωσι αἱ ἀνάπαυλαι καὶ αἱ παιδίαι ἐν τῇ καθόλου ἐκπαιδεύσει; Ἐπισκέπτομαι σχολεῖά τινα· ἡ αὐτὴ ἄποψις, ἥτις καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἡ αὐτὴ ἐπισώρευσις τῶν μαθητῶν ἐν τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει. Ἴδου ὁ κατάλογος τῶν διδασκομένων ἐν τοῖς σερβικοῖς γυμνασίοις: λατινικά, γαλλικά, γερμανικά, σερβικὴ γλῶσσα καὶ ἀρχαῖα σλαβικὴ, ἱστορία τῆς ἐθνικῆς φιλολογίας, γεωγραφία, κοσμογραφία, γενικὴ ἱστορία καὶ ἱστορία τῆς Σερβίας, βοτανικὴ, ζωολογία, ὄρυκτολογία, γεωλογία, φυσικὴ, χημεία, βιολογία, ἀνθρωπολογία, ἀριθμητικὴ, ἀλγεβρα, γεωμετρία, περιγρα-

φικὴ γεωμετρία, ἰχνογραφία, στενογραφία, γυμναστικὴ, ὀργανικὴ καὶ φωνητικὴ μουσικὴ· μέχρι τριάκοντα ὀκτῶ ὥρῶν μαθήματα καθ' ἑβδομάδα, μετὰ τῶν ὁποίων εὐτυχῶς—καὶ συγχαίρω διὰ τοῦτο τὴν Σερβίαν—τρεῖς ὥρας γυμναστικὴν καὶ δύο ὥρῶν ὠδικήν. Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα εἶνε κατηρημένη. Ἐἶθε δὲ τοῦτο νὰ ἐγίνετο καὶ παρ' ἡμῖν. Ἡ ἐπισώρευσις τῶν διδασκομένων μαθημάτων, ἥτις φθίρει καὶ ἀποκάμνει τοὺς νεαροὺς ἐγκεφάλους, πηγάζει ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἐπιχειρήματος, εἰς ὃ εἶναι δύσκολον νὰ ἀποκριθῶμεν. «Τὰ μαθηματικὰ εἶναι ἀναπόφευκτα, ὡς καὶ αἱ ἀρχαῖαι γλῶσσαι ἐπίσης, διότι διαμορφοῦσι τὴν καλλισθησίαν, τὸ ὕφος τοῦ λόγου, καὶ τὴν σκέψιν, καὶ ἔπειτα εἶναι ἐπιτετραμμένον σήμερον νὰ μὴ γνωρίζῃ τις ξένας γλώσσας καὶ οὐδὲν νὰ γνωρίζῃ ἐκ τῶν φυσικῶν φαινομένων, ἐν οἷς ζῶμεν, καὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἡμετέρου σώματος; Ἡ Σερβία διατηρεῖ τρία πλήρη γυμνάσια καὶ εἴκοσι ἡμιγυμνάσια, εἰς ἃ δὲν διδάσκονται πάντα τὰ μαθήματα· ἐξοδεύει περὶ τὸ ἕν καὶ ἡμισὺ ἑκατομμύριον φράγκων, ὅπερ εἶναι λίαν ἱκανόν. Τὸ γυμνάσιον τοῦ Βελιγραδίου ἔχει 620 μαθητὰς καὶ τὸ τοῦ Κραγουγιέβατς 357, ὅπερ δεικνύει ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ θέλοντες νὰ ἐκπαιδεύωσι τὰ τέκνα των. Ἐγενόμενν δεκτὸς ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ τοῦ κ. Νοβακόβιτς, ὅστις εἶναι ὅλως ἀφιερωμένος εἰς τὰς σπουδαίας αὐτοῦ ἀσχολίας. Μοὶ ἔδωκε τὸ κείμενον τοῦ νέου νόμου τῆς 12 Ἰανουαρίου 1883 τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως, καὶ τοὺς πίνακας οἵτινες δεικνύουσι τὴν παροῦσαν κατάστασιν.

Κατὰ τὸ 1883 εἶχεν ὀλόκληρον τὸ βασίλειον, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν νέων ἐπαρχιῶν, 618 σχολεῖα καὶ 812 διδασκάλους καὶ διδασκαλίσσας καὶ 36,314 μαθητὰς ἑκατέρου τοῦ φύλου. Εἰς πληθυσμὸν 1,500,000 κατοίκων ἀναλογεῖ 1 μαθητῆς ἐπὶ 48 κατοίκων, ἢ 2⁰/₁₀₀ ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ, ὅπερ εἶναι πολὺ ὀλίγον.

ὑπάρχουσι δύο πόλεις μὲ πληθυσμὸν πλεόν τῶν 20,000 κατοίκων, τὸ Βελιγράδιον καὶ ἡ Νίσσα· 8 ἀπὸ 5,000 ἕως 10,000, καὶ 43 ἀπὸ 2,000 ἕως 5,000· πρὸς τούτοις δὲ 930 κῶμαι καὶ χωρία ἀπὸ 500 ἕως 2,000 καὶ 1,270 χωρίδια ἀπὸ 200 ἕως 500 κατοίκους. Ἀφοῦ

(1) Λησμονεῖ ὁ κ. Λαβελαῖν, ὅτι ἐὰν ἡ γαλλικὴ φιλολογία κατέχει διαπρεπῆ θέσιν, ὀφείλει ταύτην ἐν τῇ σπουδῇ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς; Ἄγνοεῖ ἴσως ὅπόσον ἡ μελέτη τῶν ἔργων τῆς ἐλλ. ἀρχαιότητος ἐπιδρᾷ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ πνεύματος; Ἐπιτρέπεται εἰς Σλάβους τοιαυτὰ τινα νὰ γράφωσιν, οὐχὶ ὁμως εἰς τοὺς Γάλλους καὶ Ἄγγλους.

υπάρχωσιν 618 ἐν ὄλῳ σχολεία, εἰς πολλὰς κώμας δὲν ὑπάρχει καὶ μέχρι τῆς σήμερον σχολεῖον. Διὰ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν περισσότερον εἰργάσθησαν, καὶ τοῦτο εἶναι ἀνοησία, διότι οὕτω ἐπολλαπλασίασαν τοὺς θεσιθῆρας. Εἰς χώραν γεωργικὴν καὶ δημοκρατικὴν, ὡς ἡ Σερβία, πρέπει νὰ μιμηθῶσι τὴν Ἑλβετίαν καὶ νὰ ἐκπαιδεύωσι τὸν γεωργόν, διότι οὗτος εἶναι ὁ ἀληθὴς παραγωγὸς τοῦ πλούτου.¹ Τὸ προοδευτικὸν ὑπουργεῖον ἐνόησε τοῦτο. Ὁ κ. Ναβακόβιτς ἐπέτυχε διὰ τῆς Σκουψίνας τὸν νέον νόμον, ὅστις εἶναι ἀρκετὰ τέλειος. Συνετάχθη ἐπὶ τῆ βάσει τῆς σχολικῆς νομοθεσίας τῶν κρατῶν τῶν πλέον προκεχωρημένων ὡς πρὸς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν, τῆς Σαξωνίας δηλαδὴ καὶ τῶν Σκανδιναυικῶν χωρῶν. Οὐδὲν ἐλλείπει ἐκ τούτου τοῦ νόμου. Ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευσις ἐπὶ ἐξαετίαν ἀπὸ πέντε ἐτῶν μέχρι δέκα καὶ τριῶν, πρὸς τούτοις καὶ δύο ἔτη συμπληρωτικά· ὑποχρεοῦται πᾶσα σχολικὴ κοινότης νὰ παρέχῃ τὰ κτίρια, τὸ ὑλικὸν τῶν τάξεων, τὰ βιβλία, διὰ τὸν διδασκαλον ἀρμόζοντα μισθὸν καὶ οἰκίαν, κῆπον ἐκτάσεως ἐνὸς πλῆθρου, καύσιμον ὕλην καὶ σύνταξιν ἀρχομένην ἀπὸ 4⁰/₁₀ καὶ ἀνερχομένην μέχρι τοῦ ὅλου τοῦ μισθοῦ· ἐτησίᾳ ἐπιθεώρησις πάντων τῶν σχολείων· ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν, σχολικὰς γαλας καὶ σχολικὸν φόρον πληρωόμενον ὑπὸ πάντων τῶν φορολογουμένων. Ὁ ὑπουργὸς διορίζει διδασκάλους τῶν κοινοτήτων καὶ δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἴδρυσιν ἰδιωτικῶν σχολείων, εἰμὴ ὑπὸ αὐστηροῦς ὅρους. Ἐὰν ἡ Σερβία κατορθώσῃ νὰ ἐκτελέσῃ τοῦτον τὸν νόμον, πρέπει νὰ εἶναι ὑπερήφανος, ἀλλὰ χρειάζονται πολλὰ χρήματα. Τὸ κράτος πρέπει νὰ χορηγήσῃ, καθὼς καὶ αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι, διὰ τὰ σχολεία, μέγα μέρος τῶν δημοσίων γαιῶν· εἶναι ἡ καλλίτερα χρῆσις τούτων.

Ν. Γ. ΑΓΚΩΝΑΚΗΣ.

ΣΚΕΥΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΩΝ

Ἡ κατάργησις τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ διδασκαλείου γενομένη πρὸς ἐλάττωσιν τῶν ἐξόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων τῆς κυβερνήσεως σφαλμάτων· διὰ τούτου ἀδικεῖται οὐ μόνον

(1) Δὲν ἀρμόζουσιν οἱ λόγοι οὗτοι καὶ εἰς ἡμᾶς; δὲν πρέπει δὲ νὰ μελετηθῶσι καὶ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπὸ τῆς βουλῆς; Τίς ἡ κατάστασις τῆς δημοτικῆς ἡμῶν παιδείας; Δὲν ἐργαζόμεθα μόνον καὶ μόνον πρὸς παραγωγὴν θεσιθῆρων; Σ. Μ.

ὁ λαὸς τῶν νέων τούτων ἐπαρχιῶν, ὅστις ἔχει χρεῖαν παιδαγωγικῶς μεμορφωμένων διδασκάλων, ἀλλὰ καὶ ἡ γείτων δούλη χώρα, καὶ ὅλον τὸ ἔθνος· ἐν τῇ δημοτικῇ μόνον ἐκπαιδεύσει δὲν ἐπιτρέπεται οἰκονομία· ὅσα πλεῖω ἐξοδεύει τὸ κράτος διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ, τόσας πλείους ὠφελείας καὶ εἰσοδήματα πορίζεται. Ὁ μεμορφωμένος λαὸς δύναται νὰ καταστήσῃ παραγωγικωτέραν καὶ τὴν γεωργίαν καὶ τὰς ἄλλας τέχνας καὶ ἐπαγγέλματα· ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς πνευματικῆς μορφώσεως, ἧς ἔτυχεν ἐν τῷ σχολείῳ, κρίνει κάλλιον τοῦ ἀπαιδευτοῦ καὶ μηχανᾶται νὰ εὕρῃ τρόπους, δι' ὧν νὰ ἀναπτύσῃ τὸ ἔργον του. Τὸ διδασκαλεῖον, ὡς εἰδικὴ σχολὴ πρὸς μὴ μορφωσιν δημοδιδασκάλων, εἶναι ἀναγκαιότατον καθίδρυμα, διότι παρέχει τὰ ἀναγκαῖα ὄργανα τῆς τοῦ λαοῦ ἐκπαιδεύσεως. Διὰ τοῦτο ἡ κατάργησις τοῦ διδασκαλείου Λαρίσσης μεγάλην προὔξενησε βλάβην.

Ἡ κυβέρνησις ὅμως ἡ κατάργησασα χάριν οἰκονομίας τὸ διδασκαλεῖον Λαρίσσης δικαιολογεῖται λέγουσα, «ὅτι ἐν τῷ προϋπολογισμῷ δὲν ὤριζεν ὄνομαστί, ὅποιον προϋτίθετο νὰ καταργήσῃ· σκοπὸν, λέγει, εἶχε νὰ καταργήσῃ τὸ τῆς Ἑπτανήσου. Τὸ διδασκαλεῖον, λέγει, τῆς Ἑπτανήσου δὲν ἔχει ἱκανοὺς μαθητάς· ἡ τελευταία τάξις τὸ παρελθὸν ἔτος περιεῖχε 3 μόνον μαθητάς, διὰ δὲ τῶν δαπανωμένων πρὸς συντήρησιν τοῦ διδασκαλείου τούτου χρημάτων ἦτο δυνατόν οἱ εὐάριθμοι αὐτοῦ μαθηταὶ νὰ διορισθῶσιν ἅπαντες ὑπότροφοι τοῦ δημοσίου καὶ σταλῶσι καὶ εἰς εὐρωπαϊκὸν διδασκαλεῖον νὰ σπουδάσωσιν.»

Οἱ λόγοι ὅμως οὗτοι δὲν εἶναι ἱκανοὶ πρὸς δικαιολόγησιν τῆς καταργήσεως τοῦ διδασκαλείου τῆς Θεσσαλίας· ἄλλως τε οὗτοι προβάλλονται νῦν, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐκτεθῶσι πρότερον ἐν ἰδίᾳ ἐκθέσει τοῦ ὑπουργοῦ πρὸς τὴν βουλὴν. Τὸ εὐάριθμον τῶν μαθητῶν διδασκαλείου τινὸς δὲν εἶναι ἀποχρῶν λόγος πρὸς κατάργησιν αὐτοῦ· ἔπρεπε νὰ ἐξετασθῇ πρότερον, διατὶ ἐν τῷ διδασκαλείῳ τῆς Ἑπτανήσου φοιτῶσι τοσοῦτον ὀλίγοι μαθηταὶ· τί πταίει εἰς τοῦτο; Μήπως πταίει ἡ θέσις τῆς Κερκύρας, ἐν ἣ ἰδρύθη τὸ διδασκαλεῖον; Μήπως τὸ προσωπικὸν τοῦ διδασκαλείου αὐτοῦ δὲν ἐμπνέει πεποιθήσιν εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον; Βέβαια ἡ θέσις δὲν εἶναι κατάλληλος, διότι ἐν Κεστορατίῳ τῆς Ἠπείρου ὑπάρχει ἄλλο διδασκαλεῖον, τὸ ὅποιον συντηρούμενον ὑπὸ τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου, καὶ διευθυνόμενον ὑπὸ ἱκανοτάτου καὶ παιδαγωγικωτάτου ἀνδρὸς τοῦ κ. Α. Ζαμαρίου, ἀγρεύει πάντας τοὺς ἐξ Ἠπείρου θέλοντας νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸ δημοδιδασκα-

λικόν ἔργον. Ἡ σκέψις λοιπόν, ὅτι τὸ διδασκαλεῖον τῆς Ἑπτανήσου ἤθελεν ἐπιδράσει ἐπὶ τῆς ἀντίπεραν δούλης γῆς, ἀπέβη σχεδὸν ἄκαρπος. Ἀλλὰ καὶ τὸ προσωπικόν τοῦ διδασκαλείου τῆς Ἑπτανήσου δὲν εἶναι μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἐκεῖ τοποθετημένον. Τὰ διδασκαλεῖα, ὡς ἔχοντα εἰδικὸν σκοπὸν, τὴν παιδαγωγικὴν μὲν ὁμοίως δημοδιδασκάλων, χρῆζουσι καὶ εἰδικῶν πρὸς τοῦτο ἀνδρῶν, τοιαύτης ὁμοίως παιδαγωγικῆς μορφώσεως στερεῖται ὅτε διευθύνων καὶ τινες ἄλλοι ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ διδασκαλείου ἐκείνου. Τούτου ἕνεκα καὶ τινες καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Κερκύρας διδάσκονται ἐν τῷ διδασκαλείῳ τῶν Ἀθηνῶν, τὰ δεινὰ τῆς ξενητείας καὶ τὰς συμπαρομαρτούσας μακρὰν τοῦ οἴκου δαπάνας ὑπομένοντες, ἵνα ὠφελῶσιν ἐκ μεθοδικωτέρας διδασκαλίας.

Δυστυχῶς αἱ ἐκάστοτε κυβερνήσεις ἀδιαφόρως ἔχουσι περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν καταλλήλων πρὸς διδασκαλίαν προσώπων ἐν τοῖς διδασκαλείοις. Ἀφῆνουσι τὸν Στέφανον Ῥώσιν, τὸν Σκορδέλην, τὸν Οἰκονόμου καὶ τινες ἄλλους εἰδικῶς σπουδάσαντας ἐν Εὐρώπῃ τὰ παιδαγωγικά, καὶ διορίζουσι ἐν αὐτοῖς ἀρχαίους γυμνασιάρχας καὶ καθηγητὰς ἢ μαθηματικούς νὰ διευθύνωσι τὰ διδασκαλεῖα. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη καὶ μεγίστη ἔλλειψις τῶν διδασκαλείων, καὶ διὰ τοῦτο χωλαίνει ἢ ἐν τοῖς παιδαγωγικοῖς τούτοις καθιδρύμασι διδασκαλία, ὀλίγοι δὲ οὐ πολλοῦ λόγου ἄξιοι οἱ παραγόμενοι ἐξ αὐτῶν καρποί. Δευτέρα αἰτία τῆς κακῆς καταστάσεως τῶν διδασκαλείων εἶναι ἡ ἔλλειψις τῆς ἀπαιτουμένης ἐποπτείας καὶ ἐπιθεωρήσεως αὐτῶν. Ἡ ἔλλειψις αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τοποθετήσεως ἀνδρῶν μὴ παιδαγωγικῶν καὶ μὴ ἔξιν ἐχόντων εἰς τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας, ὡς γενικῶν ἐπιθεωρητῶν τῆς δημοτικῆς παιδείσεως. Ἀλλαχοῦ ὁ παιδαγωγικώτατος τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου, ἢ ἀρχαῖος διευθυντὴς διδασκαλείου, προϊσταται τοῦ κλάδου τούτου, παρ' ἡμῖν δὲ διορίζονται ὑπουργικῆ εὐνοίᾳ ἢ λόγῳ πολιτικῆς χρησιμότητος νεανίσκοι καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς παιδαγωγικῆς ἀγνοοῦντες. Πῶς λοιπόν τοιοῦτοί τινες δύνανται ἀποχρώντως νὰ ἐπιθεωρήσωσι τὰ διδασκαλεῖα, τὰ φυτῶρια ταῦτα τῶν δημοτικῶν σχολείων, καὶ πῶς δύνανται νὰ διακρίνωσι τὰς ἐν τῷ διδασκαλείῳ ἔλλειψεις; Ἡ ἀδιαφορία δ' αὕτη θανασίμως ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῶν διδασκαλείων ὡς παρέχουσα ἐλευθερίαν εἰς τινες τῶν ἐν αὐτοῖς διευθυντῶν καὶ καθηγητῶν νὰ διδάσκωσι ὡς ἂν θέλωσι καὶ ὅσον χρόνον θέλωσι, παραμελοῦντες καὶ τῆς πρακτικῆς ἐν τῷ προτύπῳ διδασκαλίας, ἣτις εἶναι ἀναγκαιοτάτη εἰς τὸν μέλλοντα δημοδιδασκα-

λον. Οὕτω λοιπόν ὑπὸ τοιούτων ἐπιθεωρητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων παρημελήθησαν τὰ ἰδρυθέντα διδασκαλεῖα καὶ ἐξέκλιναν τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῶν σκοποῦ, μετασχηματισθέντα εἰς ἡμιτελῆ γυμνάσια ἐπὶ βλάβῃ ἀνυπολόγιστῳ τῆς δημοτικῆς τοῦ κράτους παιδείσεως.

Ἡ κατάργησις τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ διδασκαλείου, ἵνα ἐπανέλθωμεν, ὅποθεν ἐξωρμήθημεν, εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων σφαλμάτων τῆς κυβερνήσεως. Κυβέρνησις, ἣτις ἀντὶ βελτιώσεως τῶν διδασκαλείων, καταργεῖ αὐτὰ, ἀγνοεῖ τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν τῆς δημοτικῆς παιδείσεως· φροντίζουσα μόνον νὰ περικόψῃ τὰς δαπάνας, ἵνα καταστήσῃ ἰσοσκελῆ τὸν προϋπολογισμόν τοῦ κράτους, πράττει ὁμοίως πρὸς ἐκείνον, ὅστις ἀντὶ μικρᾶς καὶ ἀναγκαίας δαπάνης, ἀπόλλυσι τὰ βέβαια μετ' οὐ πολὺ προσγενησόμενα ὠφελήματα. Ὅσον ὁ λαὸς ἀναπτύσσεται, (καὶ ἀναπτύσσεται μόνον ἐν καλῶς διοργανωμένοις δημοτικοῖς σχολείοις), τοσοῦτον παραγωγικώτερα ποιεῖται τὰ μετερχόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἔργα. Καλὰ δημοτικὰ σχολεῖα κράτους τινὸς εἶναι πηγὴ πλούτου ἀφθόγου, εἶναι μεταλλεῖον πλούσιον καὶ ἀνεξάντλητον. Ἐπομένως ἀντὶ καὶ ἄλλο νὰ ἰδρῶμεν διδασκαλεῖον ἐν τῷ κράτει ἀναλόγως τῆς χρησιμότητος καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, καταργοῦμεν αὐτὰ, τὴν χώραν διὰ τοῦτο ἀναγκάζοντες νὰ ὀπισθοδρομήσῃ. Εἶναι δὲ χρήσιμα καὶ ἄλλα διδασκαλεῖα ἐν Ἑλλάδι, διότι στερούμεθα δημοδιδασκάλων, ὅσων τὸ κράτος ἔχει ἀνάγκην. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι ἡ καθ' ἐκάστην χειροτονία γραμματοδιδασκάλων, οἵτινες ἀνέρχονται τὴν σήμερον εἰς τὸν στρογγύλον ἀριθμὸν τῶν *χιλίων*. Οἱ ἐκ τῶν διδασκαλείων ἐξερχόμενοι δημοδιδάσκαλοι δὲν ἐπαρκοῦσιν οὐδὲ τὰ κενὰ τοῦ θανάτου νὰ ἀναπληρώσωσι καὶ τοὺς εἰς ἄλλα ἔργα τρεπομένους, ἢ τοὺς ἕνεκα γῆρως ἀποσυρομένους. Ἐπειτα διὰ τῶν δημοδιδασκάλων μας ἐφοδιάζομεν καὶ τὴν δούλην Ἑλλάδα, εἰς ἣν καὶ κατὰ προτίμησιν μεταβαίνουσιν οἱ νεώτεροι, ὡς εὐρίσκοντες ἀνώτερα ὠφελήματα καὶ στερεωτέραν τὴν διαμονήν. Ἀναλόγως δὲ τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ κράτους καὶ τῆς παροχῆς δημοδιδασκάλων καὶ εἰς τὰς ἐν εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, μ. Ἀσίᾳ, Αἰγύπτῳ, Ρουμανίᾳ, Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ἔχομεν ἀνάγκην ἐξ τοῦλάχιστον διδασκαλείων. Κατὰ τὸν πίνακα, ὃν κατωτέρω δημοσιεύομεν, ἡ Πρωσσία ἐπὶ πληθυσμοῦ 25,772,000 ἔχει 115 διδασκαλεῖα, ἧτοι ἀναλογοῦσιν ἐν ἐπὶ 224,000 κατοίκων, ἢ Ἀρχάλη ἐπὶ πληθυσμοῦ 213,000 ἔχει 2 διδασκαλεῖα, ἧτοι ἕκαστον τούτων ἀναλογεῖ πρὸς 106,000 κατοίκων, ἀλλ' εὐγλωττότερον πρὸς βεβαίωσιν τῶν λόγων μου ὁμιλεῖ αὐτὸς οὗτος ὁ πίναξ.

Πίναξ τῶν διδασκαλείων.

Κράτη.	Πληθυσμὸς τῶν κατοίκων.	Ἀριθμὸς τῶν διδασκαλείων.	Ἐν διδασκαλείῳ ἀναλογεῖ πρὸς πῶσους κατοίκους;
Πρωσσία	25,772,000	115	224,000
Βαυαρία	5,023,000	15	336,000
Σαξωνία	2,700,000	16	172,000
Βυτεμβέργη	1,881,000	6	313,000
Βάδη	1,506,000	5	301,000
Ἑσση	884,000	2	442,000
Μεκλεμβούργον	553,000	2	276,000
Ὀλδεμβούργον	319,000	2	159,000
Ἀνχάλτη	213,000	2	106,000
Θουριγγία	1,108,000	8	148,000
Βρουνσβίκη	373,000	2	186,000
Αὐστρία	38,200,000	68	570,000

Κατ' ἀναλογίαν λοιπὸν καὶ ἡ Ἑλλάς ἔχουσα πληθυσμὸν ὑπὲρ τὰ 2,000,000, ἔπρεπε νὰ ἔχη κατὰ μέσον ὄρον 6—7 διδασκαλεῖα. Σφάλλονται δὲ οἱ δισχυριζόμενοι, ὅτι ἡ Γερμανία ἔχει πολλὰ διδασκαλεῖα, ὡς διαιρουμένη εἰς μικρὰ κράτη, ὧν ἕκαστον, ἐπειδὴ ἔχει τὸ πανεπιστήμιόν του, πρέπει νὰ ἔχη καὶ τὸ διδασκαλεῖόν του, διότι τότε θὰ ἤρκει αὐτοῖς νὰ ἔχωσι ἕν μόνον διδασκαλεῖον καὶ οὐχὶ πλείω, ὡς βλέπομεν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πίνακι. Ἡ κατάργησις δὲ τοῦ διδασκαλεῖου τῆς Θεσσαλίας ἐζημίωσε πολὺ καὶ τὸ διδασκαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν, διότι οἱ σπουδάζοντες ἐκεῖ διδασκαλισταὶ συνεσωρεύθησαν ἐναυθὰ καὶ ὁ πολλὸς ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν γίνεται κώλυμα εἰς τὴν τακτικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἐν τῷ προτύπῳ ἐφαρμογὴν τῆς μεθοδολογίας.

(Ἐπεταὶ συνέχεια).

Περὶ τῶν βλαπτόντων τὴν ὄρασιν τῶν ἀρχαρίων μαθητῶν.

Ἡ «*Σχολικὴ ἐφημερὶς τῆς Φραγκφούρτης*» περιέχει μελέτην τοῦ ἱατροῦ Στέφανου περὶ προφυλάξεως τῆς ὄρασεως τῶν παιδῶν ἐν τοῖς σχο-

λείοις. Πρὸς τοῖς ἄλλοις φρονεῖ, ὅτι πρέπει νὰ διδάσκωνται οἱ παῖδες πρῶτον τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἔπειτα τὴν γραφὴν, ὥστε νὰ ἐξοικειῶνται πολὺ καλῶς πρὸς τὰς συλλαβάς, πρὶν ἢ δοθῇ εἰς τούτους μολυβδοκόνδυλον ἢ γραφίς. Ἀποδοκιμάζει τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία καὶ προτιμᾷ τοὺς κρεμαμένους ἐπὶ τῶν τείχων πίνακας, τοὺς ἔχοντας μεγάλα γράμματα, ὥστε ὁ παῖς νὰ δύνηται νὰ τα διακρίνη καὶ μακρὰν ἰστάμενος ὀρθίως. Κατὰ τὸ δεύτερον μόνον ἔτος ἐπιτρέπει τὴν γραφὴν, εἴτε ἐπὶ λευκῶν ἀβακίων εἴτε ἐπὶ τετραδίων ἄνευ γραμμῶν. Θεωρεῖ τὰς κυανᾶς γραμμὰς ἢ τὰς σκιερὰς ὡς καταπονούσας τὴν ὄρασιν.

Καταδικάζει ὡσαύτως καὶ τὰς ἐν τοῖς νηπιαγωγείοις ἐργασίας, τὰς συγκεντρούσας τὸ βλέμμα, ὡς τὸ ράψιμον, τὸ τρύπημα διὰ καρφίδος, τὸ δίπλωμα χάρτου καθ' ὠρισμένης γραμμᾶς κτλ. Συνίστησι τὴν χρῆσιν μεγάλων κινητῶν γραμμῶν τοποθετουμένων ἐπὶ πινάκων κρεμαμένων ἐπὶ τῶν τοίχων. Συντόμως δ' εἰπεῖν πᾶν ὅτι ἐπισπᾶ ἐνώρως τὴν ὄρασιν τοῦ παιδὸς πρέπει νὰ ἀποφεύγηται· πρέπει κατ' ἀρχὰς νὰ προσδιορίζωμεν γυμνάσματα, ἅτινα δύναται ὁ παῖς νὰ παρακολουθῇ μακρόθεν ἄνευ κοπώσεως καὶ κυφώσεως τοῦ σώματος.

Ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι ὁ ἐπιθεωρητὴς Kuhn φρονεῖ ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ διδάσκωμεν τοὺς παῖδας ταυτοχρόνως τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν, δυνάμεθα ὅμως ν' ἀποφεύγωμεν τὰ ἄτοπα, ἐλαττοῦντες τὴν διάρκειαν τοῦ μαθήματος τῆς γραφῆς καὶ καταργοῦντες τὰ χαρακώματα τῶν τετραδίων.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπερ νῦν ἀπασχολεῖ τοὺς παιδαγωγοὺς τῆς Γερμανίας, ἀναγιγνώσκομεν τὰ ἐπόμενα ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τῆς σχολικῆς ἐφημερίδος τῆς Φραγκφούρτης.

«Πᾶς τις γνωρίζει ὁποῖους κινδύνους εἰς τὴν ὄρασιν τῶν μαθητῶν παρέχει ἡ χρῆσις τετραδίων χαρακωμένων κατὰ τετράγωνα (διὰ τὴν ἰχνογραφίαν, τὴν γραφὴν, καὶ τὴν ἀριθμητικὴν) ὡς καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἰχνογραφίας, ἡ στιγμογραφικὴ, ἢ μέθοδος τοῦ Σταϊνμάν. Τὰ τετράδια τὰ χαρακωμένα κατὰ τετράγωνα ὡς καὶ ἡ στιγμογραφικὴ μέθοδος ἀπηγορεύθησαν νῦν εἰς τὰς χώρας, Αὐστρίαν, Βαυαρίαν, Ἑλβετίαν, Μεκλεμβούργον, Σβερίνον καὶ εἰς τὰς πόλεις Γράτς, Βρέμην, Μαγδεμβούργον, εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Λίχτερφελδ καὶ εἰς τὰ νηπιαγωγεῖα τοῦ Φραγκφούρτ. Ὁ ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τῆς Πρωσσίας ἐζήτησεν ἀπὸ τὸ ἱατρικὸν τμήμα τοῦ ἐπισημονικοῦ συλλόγου τὴν γνώμην του ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου»

τὸ δὲ τμημα ἀπεφάνθη κατὰ τῶν τετραδίων καὶ τῆς στιγμογραφικῆς μεθόδου, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου καὶ ἐν τῇ Πρωσίᾳ θὰ ἀπαγορευθῶσι ταῦτα.»

N. I. A.

Νεκρολογία.

Μετὰ βαθυτάτης θλίψεως ἐσχάτως ἐπληροφορήθημεν τὸν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐπισυμβάντα θάνατον τοῦ διακεκριμένου πρωτοβαθμίου δημοδιδασκάλου Βασιλείου Χρηστίδου.

Ἐκ Πατρῶν ὀρμώμενος καὶ ἐκεῖ τὰς γυμνασιακὰς περατώσας σπουδὰς πάντοτε ἀριστεύων ἐνεγράφη κατὰ τὸ 1880 εἰς τὸ ἐνταῦθα Διδασκαλεῖον.

Χαρακτήρ εὐθύς, τρόποι μελίχιοι καὶ προσηνεῖς· νοῦς διαυγής, φιλοτιμία ἄκρα καὶ θέλησις ἰσχυρά κατέστησαν αὐτὸν τοῖς πᾶσι προσφιλῆ. Δοὺς δ' ἀπολυτηρίου ἐξετάσεις τὸ 1882 καὶ τοι ὑπὸ φθοροποιῦ κατετρήχετο νόσου ἔλαβεν ἐν τούτοις τὸν πρῶτον βαθμὸν. Τὴν ἐκτίμησιν δὲ ταύτην τοῦ διευθυντοῦ του κ. Μ. Βρατσάνου καὶ τῶν κ. καθηγητῶν του ἐδικαίωσε πληρέστατα καὶ εἰς τὸ πρακτικόν του στάδιον. Διότι διορισθεὶς Α΄ διδάσκαλος εἰς τὸ ἐν Κερκύρᾳ πρότυπον τοσοῦτον ἐξετιμήθη ὑπὸ τοῦ κ. Παπαμάρκου διευθυντοῦ τοῦ διδασκαλείου Κερκύρας, ὥστε τοῦτον μεταξὺ πολλῶν προετίμησεν ὡς βοηθὸν ἐν τῇ ἐξασκῆσει τῶν δημοδιδασκαλισσῶν ἐν Μεσολογίῳ.

Μάτην ὁμως κρατερῶς παλαίσας κατὰ τῆς δεινῆς νόσου, ἥτις ἀποτέλεσμα οὔσα μαθητικῆς κακοπαθείας, εἶχεν ἤδη λάβει μείζονας διαστάσεις ὡς ἐκ τῆς κοπιώδους ἐργασίας του, ἔπεσε τέλος πρὸ 7 περίπου μηνῶν καταβληθεὶς ὑπ' αὐτῆς ἐν πλήρει στερήσει καὶ ἀσημότητι. . . . Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χρηστίδου ἡ μὲν πολιτεία ἀπώλεσεν ἄριστον πολίτην ἡ δὲ νεολαία ἔζοχον διδάσκαλον.

Γαῖαν ἔχοις ἐλαφράν. Χρηστὲ φίλε.

Γ. Δ. Δ.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

Γράφουσιν ἡμῖν ἐκ Θεσσαλίας τάδε, ἐφ' ὧν ἐπιστῶμεν τὴν προσοχὴν τῆς κυβερνήσεως, παρακαλοῦντες αὐτὴν νὰ μὴ ἀδιαφορήσῃ πλέον εἰς τὰ δεινὰ, τὰ ὅποια οἱ δυστυχεῖς δημοδιδάσκαλοι, πάσχουσιν ἐκ τῶν δημάρχων καὶ ταμῶν καὶ εἰσπρακτῶν. Τὸ περιοδικόν, γνωρίζομεν τοῖς δημοδιδασκάλοις, σκοπὸν ἔχον τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀναξιοπαθόντων τούτων ἐργατῶν τοῦ λαοῦ, προθύ-

μῶς δέχεται νὰ δημοσιεύῃ πᾶν δίκαιον παράπονον τούτων καὶ νὰ ἐγείρῃ φωνὴν κατὰ τῆς ἀθαιρείας καὶ καταπίσεως, ἣν οὗτοι πάσχουσιν ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν καθηκόντων των. Πρέπει τέλος πάντων οἱ κύριοι δήμαρχοι καὶ ταμίαι καὶ εἰσπράκτορες νὰ μάθωσιν, ὅτι καὶ οἱ διδάσκαλοι εἶναι ὑπάλληλοι, ὅτι εἶναι ἀνατεθειμένα αὐτοῖς τὰ ὑψίστα καθήκοντα, καὶ ὅτι δικαιοῦνται νὰ ἐκτιμῶνται παρὰ τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων καὶ τῆς κοινωνίας.

«Τὸ παρελθὸν σχολικὸν ἔτος ἐδίδασκον ἐν Ἀγνάντοις Τσουμέρκων. Μετὰ λύπης μου σὰς λέγω ὅτι ἡ ἀδιαφορία τῆς πολιτείας, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἡ ὀλιγωρία αὐτῆς πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους ὄντως μὲ ἀπεθάρρυναν. Τί νὰ σὰς εἶπω σεβ. φίλε. Ἀνυπόμονος εἶναι τις πρὶν εἰσελθῆ εἰς τὴν δημοτ. ὑπηρεσίαν· μόλις ὅμως εἰσελθῆ, εὐθὺς αἰσθάνεται καθ' ὅποιον καὶ ὁπόσον σκοπέλων ἔχει νὰ ἀντιπαλαίσῃ. Πολλοὺς ὀργανικοὺς νόμους, ἐγκυκλίους καὶ Β. διατάγματα ἔχομεν ὑπὲρ ἡμῶν· οὐδεὶς ὅμως δυστυχῶς ἐφαρμόζεται. Παρὰ πάντων τῶν ὑπαλλήλων θεωροῦμεθα περιφρονημένοι, καὶ ἴσως ἡμεῖς αὐτοὶ νὰ ἐδημιουργήσαμεν τοιαύτην τὴν θέσιν μας, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἡ πολιτεία ἔπρεπε νὰ μᾶς ἐνισχύῃ. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν πρῶην τις ταμίαις ἐν Ἀρτῇ τοὺς προσερχομένους γραμματοδιδασκάλους πρὸς ἐξαργύρωσιν τῶν χρημ. ἐνταλμάτων των, ὑπέβαλε πρῶτον, τοῦτον μὲν «νὰ ψάλλῃ τὸν Λάζαρον», ἐκεῖνον δὲ στρεφόμενον πρὸς ἀνατολὰς νὰ ἀπαγγέλλῃ δις καὶ τρίς τὸ «Πιστεύω» καὶ ἀφοῦ δι' ἄλλων αἰσχρολογιῶν του τοὺς ἐξηυτέλιζε, τότε καγγάζων τοῖς ἐπλήρωεν τὸν μισθόν. Ὡς νὰ μὴ ἤρκοιεν δὲ ταῦτα, οἱ δυστυχεῖς δημοδιδάσκαλοι εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ γίνωνται καὶ ποταπὰ ὄργανα τῶν ποταπῶν καὶ ἀπαιδευτῶν προϊσταμένων δημάρχων των, διότι ἄλλως αἱ μισθοδοτικαὶ των καταστάσεις διακωλύονται ἀθεώρητοι· ἐὰν ἀναφέρῃς τοῦτο εἰς ἀνωτέραν ἀρχήν, ἐκεῖνη ἀδιαφορεῖ. Κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, ἐὰν οἱ δημοδιδάσκαλοι δὲν γίνωσιν ἀνεξάρτητοι τῶν δημάρχων ὅσον ἀφορᾷ τὴν μισθοδοσίαν των καὶ ἀφομοιωθῶσι πρὸς τοὺς τῆς μέσης ἐκπαίδευσως ὑπαλλήλους, ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς πληρωμῆς, ἂς μὴ ἐλπίζῃ τις ὅτι ἡ δημοτ. ἐκπαίδευσις θὰ ὀρθοποδίσῃ, διότι καὶ ὁ πλέον εὐσυνειδήτος δημοδιδάσκαλος ἀναγκάζεται νὰ ὑποκύβῃ εἰς τὰς ποταπὰς ὀρέξεις ἐκείνων, καὶ ἐπὶ τέλος διὰ τῆς ἐξέως θὰ διασθαρῇ. Ἐν γένει ἂς ἐλεινολογῇ τις τὴν τύχην τῶν δημοδιδασκάλων· ἐὰν δὲ εἶναι ἀληθές, ὅπερ καὶ ἐγὼ ὡς ἀληθές παραδέχομαι, ὅτι ἡ τύχη τοῦ ἔθνους μας ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν δημοδιδασκάλων, ἂς ἐλεινολογῇ καὶ τὴν τύχην αὐτοῦ. Ἐγὼ αὐτὸς ἐν Ἀγνάντοις ἔνεκα τῆς ἀσυνειδήσιας τοῦ ἐκεῖ δημάρχου ἔχω λαμβάνειν 600 περίπου δραχ. ἐκ τῆς μισθοδοσίας μου καὶ τοῦ ἐνοικίου ὅλους δεδικαιολογημένας καὶ ὅμως τὸ ὑπουργεῖον πρὸς ὃ ἀνῆνέχθη ἡ ὑπόθεσις ἐπὶ ἐξαμηνίαν ἐξακολουθεῖ κωφεῦον, καίτοι δι' ἐπανειλημμένων ἀναφορῶν μου καὶ τηλεγραφημάτων ὑπενωμίσαμεν αὐτό. Τούτων ἔνεκα ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῶ τῆς δημ. ὑπηρεσίας καὶ νὰ συμφωνηθῶ εἰς τὸ ἐνταῦθα ἰδιωτικόν σχολεῖον τοῦ αἰοιδίμου Δ. Μάνιαρη, ἵνα ἐφησυχάσω πρὸς καιρὸν.»

— Γράφουσιν ἡμῖν ἐκ Κεφαλληνίας ὁμοία τοῖς ἀνωτέρω παράπονα. «Ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ ε. ε. ὁ δήμαρχος. . . πονήρως καὶ δολίως ἀφήρесе τὸ εἰς ἐμὲ ἀναφερόμενον κονδύλιον καὶ ἤδη παρηλθὸν ὀκτὼ ἀκριβῶς μῆνες χωρὶς νὰ

λάβω μισθοδοσίαν διότι, καιτοι διετάχθη οὗτος παρά τοῦ ὑπουργείου νά χορηγήσῃ τήν δέουσαν πίστωσιν, ἐν τούτοις διὰ παντοίων περιστροφῶν εἰσέτι δὲν καταρθώθη νά σταλῇ τὸ ψήφισμα τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου πρὸς ἔγκρισιν, μολονότι πρὸ δύο μηνῶν ἐγένετο τοῦτο. Ἡ αὐτὴ ἀδικία ἐγένετο καὶ πρὸς πάντας τοὺς λοιποὺς διδασκάλους τοῦ δήμου . . . ἀλλὰ μόνον διὰ τὰ ἐνοίκια καὶ τὸ ἐπιμισθιον τῶν πρωτοβαθμίων.

Τὴν αὐτὴν τύχην ἔχουσι πάντες σχεδὸν οἱ δημοδιδάσκαλοι καταταρανοῦμενοι ὑπὸ τῶν ἀθλιῶν δημάρχων. Ἄς λάβῃ οἶκτον ἢ κυβέρνησις καὶ ἀπαλλάξῃ τὸν δυστυχῆ δημοδιδάσκαλον ἀπὸ τῆν τυραννικὴν χεῖρα τοῦ δημάρχου, ἵνα μὴ οὗτος ἔχη ἐν τῷ προϋπολογισμῷ του ἀναγεγραμμένας τὰς τοῦ δημοδιδασκάλου χορηγίας, διότι πάσχομεν, κύριε Βρατσάνε, ὅσα μαρτύρια ἔπασχον οἱ μάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ περὶ καταργήσεως τῶν διδάκτρων ψηφισθεὶς νόμος ὅσον εὐεργετικὸς εἶναι διὰ τοὺς ἔχοντας ὀλιγοχρόνιον ὑπηρεσίαν, τόσον ἄδικος εἶναι διὰ τοὺς ἔχοντας πολλήν, διότι θὰ στερηθῶσιν οὗτοι πέντε ἐτῶν διδάκτρα καὶ μετὰ παρέλευσιν τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐξ ἡμῶν θὰ λάβωμεν τὴν σύνταξίν μας· ὥστε ἡδικήθημεν σπουδαίως οἱ ἐργασθέντες πολὺν χρόνον καὶ οἱ ἔχοντες οἰκογενειακὰς ἀνάγκας.

Συγχανεύσατε τὸ ἐνοίκιον τῆς κατοικίας μας εἰς τὸν μισθὸν καὶ πάντες εὐχαριστούμεθα ἔστω καὶ μ' ὀλιγώτερον ποσόν· ἀρκεῖ νά μὴ ἔρπωμεν ἐνώπιον τῶν δημάρχων καὶ δημοτ. συμβούλων καὶ νά ἐξευτελιζώμεθα, ὅπως μᾶς ψηφίζωσι πίστωσίν τινα καὶ νά συμβαίνωσι ἀνήκουστα ἀδικήματα εἰς τοὺς μὴ φιλαφρονούντας τῷ ἐλεεινῷ δημάρχῳ ἢ νομάρχῳ. Ἐὰν ἦτο δυνατόν, κύριε Βρατσάνε, νά σᾶς περιγράψω τὰς τάλαιπωρίας, τὸν ἐξευτελισμὸν, τὴν δουλοφροσύνην, τὰς στενοχωρίας καὶ λοιπὰ μέγιστα κακὰ τῶν δημοδιδασκάλων, ἠθέλετε ἀφήσει κραυγὴν, λύπης καὶ ὀδύνης! Ἐπειδὴ γινώσκω ὅποσον ἐμοχθήσατε κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου σας καὶ ὅποσον πονεῖτε ὑπὲρ τῶν δημοδιδασκάλων, ὧν ὑπήρξατε εὐεργετικώτατος παντοιοτρόπως, διὰ ταῦτα σᾶς ἀνέγραφα ἐν συντόμῳ τ' ἀνωτέρω ἂν καὶ ἔχω πεποίησιν ὅτι πάνυ καλῶς γινώσκετε ὅλα καὶ ἐλπίζομεν πάντες ὅτι θὰ ἐνεργήσητε εἰς τὴν διόρθωσιν τούτων, ἅτινα ἡμεῖς θεωροῦμεν τὰ μάλλον ἀναγκαῖα.—Συγχωρήσατε τὸ θάρρος μου.»

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

Ἡ σύνοδος τῶν δημοδιδασκάλων τῆς ΒΑ. Ἀμερικῆς ἐγένετο ἐν Chicago τὴν 24—23 Ἰουλίου. Συνήλθον περὶ τοὺς 108, ἐξ ὧν 5 ἱερεῖς, 2 καθηγηταὶ καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου κ. Kraus. Συνεσκέφθησαν δὲ ἐπὶ τῶν ἐξῆς θεμάτων.

1. Περὶ τοῦ προσφορωτέρου μέσου τῆς καταλήψεως τῶν γεωγραφικῶν πινάκων ὑπὸ τῶν μαθητῶν. 2. Περὶ πρακτικῆς κατηχήσεως. 3. Περὶ ἀριθμητικῆς. 4. Περὶ τῆς περαιτέρω ἐκπαιδεύσεως τῶν δημοδιδασκάλων (ἀνάγκη, ἐμπόδια, μέσα). 5. Περὶ τῆς ὠφελείας τῆς ὕλης τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων. 6. Περὶ τοῦ θείου προορισμοῦ τοῦ διδασκαλικοῦ λειτουργήματος.

Ἡ πρώτη διεθνὴς διδασκαλικὴ σύνοδος ἐγένετο ἐν Χάρρη τὴν 6—10 Σεπτεμβρ.

Ρουσσώ,¹ οὕτω καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Defoe ἐθέριμανε τὰς καρδίας τῶν ἀπανταχοῦ Γερμανῶν καὶ προὐκάλεσε τὸν αὐτὸν ἐνθουσιασμόν, ἐνῶ ἐν τοῖς γαλλικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις διήλθε σχεδὸν ἀπαρατήρητον.

Ἐν τῷ φιλανθρωπινῷ τοῦ Dessau τὰ ἔργα ταῦτα ἐπέδρασαν μεγάλως ἐπὶ τοῦ Basedow, τοῦ Wolke καὶ Κάμπε· ὁ τελευταῖος οὗτος μετέφρασε τὸν Αἰμύλιον καὶ ἐπεξεργάσθη τὸν Ῥοβινσῶνα χάριν τῆς γερμανικῆς νεολαίας. Ἐπεδίωξε δὲ εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ βιβλίου διαφοροὺς σκοποὺς· 1) ἠθέλησε νά τέρψῃ· 2) ἠθέλησεν εἰς τὸ νῆμα τῆς διηγήσεως νά ἐπισυνάψῃ τόσας στοιχειώδεις γνώσεις παντὸς εἶδους, ὅσαι ἦτο δυνατόν νά συναφθῶσι, καὶ μάλιστα ἐκείνας τὰς γνώσεις ἀντικειμένων ἐκ τοῦ οἰκιακοῦ βίου, τῆς φύσεως καὶ τῶν ἐκτεταμένων κύκλων τῆς κοινῆς ἀνθρωπίνου ἐνεργείας, ἄνευ τῶν ὁποίων ἅπαντα τὰ ἄλλα εἶδη τῆς διδασκαλίας ὁμοιάζουσι πρὸς οἰκοδόμημα στερούμενον ἰσχυρῶν βάσεων· 3) ἠθέλησε νά συμπεριλάβῃ οὐχὶ ἀσημάντους προκαταρκτικὰς γνώσεις ἐκ τῆς φυσικῆς ἱστορίας· 4) ὅπερ ἦτο καὶ ὁ κυριώτατος αὐτοῦ σκοπός, νά ἐκθέσῃ τὰς περιπετείας καὶ τὰ συμβάντα οὕτω πως, ὥστε νά προέλθωσιν ἐξ αὐτῶν ἀναγκαιῶς εὐκαιρίαι πρὸς ἠθικὰς παρατηρήσεις ἀναλόγους πρὸς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν παιδίων, καὶ πλεῖσται ἀφορμαὶ πρὸς εὐσεβῆ, θεοσεβῆ καὶ ἐνάρετα συναισθήματα. Ἦδη ἀπὸ τῆς ἐβδόμης ἐκδόσεως ἡδύνατο ὁ συγγραφεὺς νά καυχηθῆ, ὅτι τὸ σύγγραμμά του τοῦτο ἀπὸ τῶν Γαδεῖρων μέχρι τῆς Μόσχας καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετεφράσθη εἰς ἀπάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ῥωσικὴν, τὴν νεοελληνικὴν¹ καὶ τὴν ἀρχαίαν βοεμικὴν. Μέχρι τοῦ 1876 ἐδημοσιεῦθη ἡ ἐνενηκοστὴ δευτέρα κατὰ νόμον ἐκδοσις. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ὀφείλεται βεβαίως οὐχὶ εἰς τὰς μωρολογίας, ἀς ἐγκατέμιξεν ὁ ἀγαθὸς Κάμπε εἰς τὸ πραγματικὸν διήγημα, χωρὶς ὅμως νά ἐπιτύχῃ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, διότι δὲν θὰ ὑπῆρξε παιδίον, τὸ ὅποιον νά μὴ παρέδραμεν αὐτὰς τὰς διδασκαλίας τοῦ Κάμπε· τούναντίον μάλιστα ὑπερίσχυσε καὶ ἐνταῦθα

(1) Καθὼς ἡμεῖς γινώσκομεν πλήρη μετάφρασις τοῦ Ῥοβινσῶνος τοῦ Κάμπε εἶναι ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ρ. Παγκαθῆ ὑπὸ τόνδε τὸν τίτλον· «Ὁ νέος Ῥοβινσῶν διήγημα διὰ παιδία ὑπὸ Ἰωακείμ Ἐρρίκου Κάμπε, μεταφρασθὲν ὑπὸ Α. Ρ. Ρ. κατὰ τὴν τριακοστὴν ἐνάτην ἐκδοσιν. Ἐκδίδεται ἀπὸ τὴν Κ. Ἀντωνιάδου. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου κατὰ τὴν ὁδὸν Ἐρμού ἀνω τῆς Καπινακίας ἀριθ. 214. ἔτ. 1851.»

(1) Ἰδ. φυλ. 1 σ. 48.

ἡ ἀκαταδάμαστος ζωτικότητα, ἡ ὀρμητικὴ, καὶ ἑλκυστικὴ δύναμις τοῦ πρώτου Ῥοβινσῶνος. «Τίς δὲν ἐνθυμεῖται μετ' ἐγκαρδίῳ ἐνθουσιασμοῦ, γράφει ὁ Hettner¹, ἐκείνων τῶν ἡμερῶν καὶ ὠρῶν, καθ' ἃς ἢ εἰς τὰ παραμυθία ἀρεσκομένη παιδικὴ τοῦ ψυχῆ δὲν ἤκουσε κατὰ πρῶτον τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ παράδοξα παθήματα τοῦ Ῥοβινσῶνος; Καταλαμβάνει ἡμᾶς ἐν τῇ ἀναμνήσει ταύτῃ ἀκουσίως ἐν μέρει πάλιν ὁ νεανικὸς ἡμῶν βίος. Ἀναφαίνεται ἡμῖν πάλιν τὸ συναίσθημα ἐκεῖνο, περὶ οὗ ὁ ποιητὴς λέγει·

» Ἀπὸ τῆς νεανικῆς μου ἡλικίας περιβομβεῖ εἰς τὰ ὦτά μου ἄσμα τι. «ὦ! πόσον ἀπέχει ἡ ἐποχὴ αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζων ποτέ! . . . »²

Ἀναμφιβόλως ὁ ἡμέτερος Ῥοβινσῶν εἶναι βιβλίον κλασικόν. Εἶναι δὲ οὐ μόνον τὸ κλασικὸν βιβλίον τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀλλὰ καὶ μία τῶν ὀλίγων ποιήσεων, αἵτινες ἐπενεργοῦσιν ἐξ ἴσου μαγευτικῶς τόσον ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν προγενεστέρων ἡμερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, εἶναι βεβαίως κοσμικὸν βιβλίον τῶν βιβλίων καὶ πιθανῶς μετὰ τὴν ἀγίαν Γραφήν τὸ μᾶλλον διαδεδομένον καὶ γνωστὸν προῖον τῆς ὅλης παγκοσμίου φιλολογίας. Τοῦτο δὲ πρέπει νὰ ἔχη τὸν ἴδιον αὐτοῦ λόγον, Ἡμεῖς δὲ ζητοῦμεν τὴν ἀδιάφθαρτον ζωτικότητα τοῦ βιβλίου οὐ μόνον ἐν τῷ ψυχαγωγικῷ, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐν τῷ συμβολικῷ αὐτοῦ. Δὲν δύναται δὲ νὰ τεθῆ ζήτημα περὶ τούτου. Εἰς τὰ παθήματα τοῦ Ῥοβινσῶνος ὑπολανθάνει βαθυτέρα συμβολικὴ σημασία. Ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐρήμου νήσου εἶναι ὑπὸ τινα ἔννοιαν ὁ βίος τῆς ἀνθρωπότητος, ἣτις οἰοεὶ μὲ φειδωλίαν μέσων προικισθεῖσα καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἐκτεθεῖσα, δι' ἐφευρετικῷ πνεύματι ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἱστορίας τὴν ἀθλίαν αὐτῆς κατάστασιν, ἐν ἣ εὕρισκε ἑαυτὴν ἐν τῇ ἐξεγειρομένη συναισθήσει, δι' ἀπείρου κόπου κατορθοῖ νὰ καταστήσῃ ὑποφερτῶς εὐάρεστον³.

Τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην, ἠκολούθησεν ὁ Hettner ἐν τῷ ἄνω μνημονευθέντι τῆς μεταφράσεως τοῦ Ῥοβινσῶνος προοιμίου. Ἀφοῦ ἐξέθηκε

(1) Hettner, ἱστορία τῆς φιλολογίας τοῦ 18 αἰῶνος I σ. 281—305. Braunschweig 1856.

(2) Aus der Jugendzeit, aus der Ingeuzeit
Klingt ein Lied mir immerdar
O wie liegt so weit, o wie liegt so weit,
Was mein einst war!»

(3) 18. Altmüller· πρόλογος ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Ῥοβινσῶνος. Hildburghausen 1869.

τὴν περὶ τῆς μορφῆς τῆς διηγήσεως γνώμην του, τὰ περὶ τῆς ὅλης ἀσυνήθους λεπτότητος καὶ τῆς φυσικῆς ἀληθείας τοῦ ψυχολογικοῦ χαρακτηρισμοῦ, περὶ τῆς ἀξιοθαυμάστου τέχνης καὶ ἐπέθηκεν εἰς τὴν διηγήσιν τὴν σφραγίδα τῆς ἀληθείας, ἐξακολουθεῖ λέγων· «Καὶ τώρα πλέον ὁ λόγος περὶ τῆς ὕλης! — Μεμονωμένη ἔρημος νῆσος, ἐπ' αὐτῆς δὲ μόνος, πτωχός, ναυαγῆσας ναύτης! Δὲν δύναται νὰ φαντασθῆ τις, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ πλεχθῆ ἐκ τοιαύτης εὐτελοῦς ὕλης, στερουμένης πνευματικῆς σπουδαιότητος, ἐνδιαφερούσά τις πράξις. Ἄλλ' ὅμως τὰ πάντα ἀποκτῶσιν ἐνταῦθα, ὡς διὰ μαγικῆς τινοῦ ράβδου, ζῶν καὶ κίνησιν. Ἡ στενοχωρία τῆς καθημερινῆς ἀνάγκης ὀδηγεῖ τὸν ἡμέτερον Ῥοβινσῶνα εἰς πολλὰς ἐφευρέσεις. Τὸ συναίσθημα τῆς ἀπομονώσεως καὶ ἡ χαρὰ καὶ εὐγνωμοσύνη του, ὅταν ἀπροσδόκητόν τι συμβεβηκὸς αὐτὴν τὴν ἐγκατάλειψιν του μετριάξει ἢ ἐλαττώσει, ἐγείρουσιν εἰς τὴν ἔρημον αὐτοῦ ψυχὴν τὰς τρυφερὰς συγκινήσεις θρησκευτικῆς περὶ Θεοῦ πεποιθήσεως. Ἡ προσέλευσις τοῦ πιστοῦ του συντρόφου Παρασκευᾶ¹ καὶ ἀκολουθῶς τῶν ἄλλων ναυτῶν, οἵτινες προσῆλθον ἐκ τῶν ἀγγλικῶν καὶ ἰσπανικῶν πλοίων, καὶ ἡ τούτοις συναπτομένη ἀνάγκη τοῦ διανοεῖσθαι νέας πηγὰς ὀρισμοῦ, καὶ διὰ νόμων καὶ τιμωριῶν ἀπάσας τὰς ἐριδας καὶ διαπαράξεις τῆς μικρᾶς κοινότητος νὰ κολάζῃ καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτὰς ἀβλαβεῖς, ἀναπλάττουσι τὴν πρώτην ἀρχήν, ἀνάπτουσιν καὶ ὑπαρξίν τῆς πολιτείας καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Βλέπομεν πῶς ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἐσωτερικῆς ἀνάγκης βαθμηδὸν ἐκ τῆς πρώτης ἀγροίκου φυσικῆς καταστάσεως προσέρχεται εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν πολιτισμόν.

(1) Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Κάμπε· κατὰ δὲ τὴν παρ' ἡμῶν ἐπεξεργασθεῖσαν πάντα ταῦτα τὰ πολιτειακὰ ζητήματα παρελείφθησαν ἕνεκα τῶνδε τῶν ἐν τῷ προοιμίῳ ἐκτιθεμένων λόγων. «Παρέστησα δὲ τὸν Ἀποστόλῃν ἐργαζόμενον μόνον, ἀνευ συνδρομῆς καὶ βοηθείας ἄλλου, ἵνα προσπορίῃ ἑαυτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ νήσῳ τὰ μέσα τοῦ ζῆν, ἐφαρμοζὼν ὅσας ἐν τῷ σχολείῳ καὶ τῇ πατρίδι προσεκτήσατο γνώσεις, καὶ ἐξήρησα τὰ πάντα σχεδὸν ἐκ τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων αὐτοῦ, διότι ἐθεώρησα τοῦτο σύμφωνον πρὸς τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος, ἣτις ἀποθίδει τὴν τέλει μεγάλων ἔργων εἰς τὰς ἰδίας τοῦ ἀτόμου δυνάμεις μᾶλλον, ἢ εἰς τὴν συνεργασίαν πολλῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεργομένων. Ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ ἄλλοι ἥρωες, τὰ σπουδαιότατα αὐτῶν ἔργα ἐτέλεσαν μόνον, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς μόνος ἐν τῇ νήσῳ τῆς Καλυψοῦς ναυπηγεῖ, ὑπὸ τῆς σκέψεως καὶ πείρας ὀδηγούμενος, τὴν σχεδίαν του. Ὅταν μεγάλαί πράξεις ἐπιτελῶνται ὑπὸ πολλῶν, στεροῦνται κατὰ μέγα μέρος τῆς ἀξίας αὐτῶν καὶ δὲν διεγείρουσι πολὺ τὸν θαυμασμόν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον. Ὁ παῖς χαίρει εἰς τὸ μέγα καὶ ὕψηλον καὶ θαυμαστόν, τὰ ὅποια εὕρισκε ἐν ἐνὶ πρὸ πάντων ἀνθρώπων. Γνώσεις δὲ περὶ συστάσεως τῶν πρώτων κοινωνιῶν δὲν ἀρμόζουσι εἰς παιδία δευτέρας τάξεως δημοτικοῦ σχολείου, οἷς ὄριστα ἢ ἀνάγκως τοῦ τοιοῦτου βιβλίου.»

Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐκτυλίσσεται ἐνώπιόν μας εἰκὼν τόσον μεγάλη καὶ ἐκπληκτικὴ, ὥστε εὐκρινῶς διαβλέπομεν ἐνταῦθα ἐπανειλημμένως τὴν βαθμιαίαν καὶ φυσικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ Ῥοβινσὼν εἶναι, εἰ ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ εἰπώμεν, εἰδὸς τι φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας. Καὶ ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην εἶναι δεινότης τις λίαν ἀξιοθαύμαστος τοῦ ἐξόχως ποιητικοῦ τούτου ἔργου ἡμῶν, ὅτι ἡ ἀτομικότης τοῦ Ῥοβινσῶνος δὲν διακρίνεται δι' οὐδεμιᾶς ἐξόχου εἰδικότητος, ἢ δι' ἰδιαιτέρας ἐξόχου ἰκανότητος, ὅτι ὁ Ῥοβινσὼν, φέρ' εἰπεῖν, εἶναι ἄνθρωπος ὅλως συνήθης. Ὅ,τι οὗτος ὁ Ῥοβινσὼν διανοεῖται καὶ αἰσθάνεται, ὅ,τι ἐφευρίσκει, καταρτίζει, ἐνεργεῖ καὶ πράττει, πᾶς ἄλλος ἄνθρωπος ἐν τῇ θέσει του ἤθελε διανοηθῆ, αἰσθανθῆ, ἐφεύρει, καταρτίσει, ἐνεργήσει καὶ πράξει. Ἄν ὁ Ῥοβινσὼν εἶχεν ὅποιανδήποτε διακεκριμένην κλίσιν πρὸς ἀντικείμενα τῆς φύσεως, ἢ ἐκπεφρασμένην ἐπιτηδειότητα εἰς μηχανικὰς ἐργασίας, θὰ ἦτο, ὅπως ὁ Ἄγγλος κριτικὸς Coleridge πολὺ λεπτῶς παρατηρεῖ, τὸ βιβλίον τοῦτο ἴσως πλουσιώτερον ὡς πρὸς τινὰς συνθέσεις καὶ παραστάσεις, ἀλλ' ὁ Ῥοβινσὼν ἤθελε παύσει νὰ εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ εἶναι, τουτέστι τὸ παράδειγμα καὶ ἡ εἰκὼν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος.»

Καὶ ὁ Bogumil Goltz ἀφιεροῖ εἰς τὸ σύγγραμμά του τὸ ἐπιγραφόμενον «βιβλίον τῆς παιδικῆς ἡλικίας» ἴδιον κεφάλαιον περὶ Ῥοβινσῶνος. Καὶ πῶς θὰ ἠδύνατο, γράφων περὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, νὰ μὴ ἀναμνησθῆ τοῦ Ῥοβινσῶνος; «ἜΩ Ῥοβινσὼν, ἐπιφωνεῖ, θαυμάσιε ἄνερ, ἦρωε τῆς παιδικῆς ἡλικίας! . . . ἜΩ Ῥοβινσὼν, βιβλίον βιβλίων, ἱερὰ Γραφὴ ἐγγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις τῶν παιδῶν, γνησίαι ἱερὰ βιβλῶς τῶν παιδῶν πρὸς πᾶσαν ἐποχὴν, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχωσι παιδιὰ! . . . ἜΩ Ῥοβινσὼν, ἦρωε τῆς καρδίας μου ἀπὸ τῆς ἱερᾶς καὶ μακαρίου παιδικῆς ἡλικίας μου, πόσος τέλος πάντων χρόνος θὰ διαρκέσῃ, καθ' ὃν οἱ μὴ νέοι μιμούμενοι τοὺς γέροντας, θὰ κελადῶσι, καθὼς οἱ γέροντες ἤδη συρίττουσι, καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ θὰ ἀναγινώσκωσι λιβελλον καὶ ἐφημερίδας, ὅπως ἤδη οἱ παῖδες τῶν σχολείων πράττουσιν· ὦ! τότε, ὦ Ῥοβινσὼν, θὰ σὲ προετοιμάζωσιν αἱ τροφαὶ διὰ τὰ θηλάζοντα νήπια, καὶ τέλος θὰ φαίνησαι εἰς τὰς πεπολιτισμένας μητέρας, εἰς τὰ θηλάζοντα καὶ εἰς τὰς τίτθας, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ πεπολιτισμένον μητρικὸν γάλα, μωρία τις καὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς ἀμάρτημα, μετὰ πάντων ὁμοῦ τῶν παραμυθίων καὶ ἐμπνευσμένων ποιήσεων, καὶ τότε ἔσται τὸ τέλος τῆς παιδικῆς ἡλικίας, τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ κόσμου, ἕως οὗ πάλιν

μετὰ τοῦ νέου κόσμου ἢ παλαιὰ παιδικὴ ἡλικία καὶ ὁ ἀρχαῖος Ῥοβινσὼν ἀναγεννηθῆ, ὁμοίως ὡς ὁ παλαιὸς Ἀδάμ ἀνεγεννήθη ἐν τῷ Χριστῷ καὶ ἀνεστήθη. Τοιαύτη εἶναι ἡ πίστις μου εἰς τὸν Ῥοβινσῶνα, καὶ οὕτω χαῖρε, ἠρωικὴ φίλε τῆς νεότητός μου, σὺ ἅγιε Ῥοβινσὼν! Ἔω εἴθε διαμένεις αἰωνίως ἐν τῷ ἡμερολογίῳ τῶν παιδῶν καὶ ζῶης ἐς αἶμα ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν!»

Ἔτι καὶ νῦν ὁ Ῥοβινσὼν εἶναι τὸ βιβλίον τῶν παιδῶν μας, εἰ καὶ μυρία παιδικὰ βιβλία προσπαθοῦσι νὰ το παραγγωνίσωσι. Τοῦτο εἶναι ἀναμφισβήτητον. Ἄλλ' ἠδύνατό τις νὰ ἀντιτείνῃ εἰς ἡμᾶς, ἀρμόζει τὸ διήγημα τοῦ Ῥοβινσῶνος, ὅπερ ὡς ἀναγνωστικὸν εἶναι ἀνυπέροβλητον, νὰ εἶναι ὡσαύτως καὶ ἀντικείμενον διδασκαλίας, καὶ μάλιστα ὡς ὕλη συγκεντρωτικὴ διὰ τὸ δεύτερον σχολικὸν ἔτος;

Πρὶν ἢ ἐπιληφθῶμεν τῆς ἀπαντήσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐπιτραπέτω νὰ στρέψωμεν τὸ ὄμμα ἡμῶν εἰς ἄλλας ὕλας. Ἴσως ἤθελον εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρωμεν ἄλλο κάλλιον καὶ σκοπιμώτερον κέντρον διὰ τὸ δεύτερον σχολικὸν ἔτος. Ἐν πρώτοις ἤθελον παρουσιασθῆ εἰς ἡμᾶς αἱ ἱστορίαι τῆς ἱερᾶς Γραφῆς. Ἄλλὰ δὲν εὕρομεν ταύτας, κατὰ τὰς ἐν τῷ πρώτῳ σχολικῷ ἔτει διασαφήσεις ἡμῶν, καταλλήλους διὰ τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Μόλις ἀπὸ τοῦ τρίτου σχολικοῦ ἔτους εἰσέρχονται αὐταὶ εἰς τὸ κέντρον τῆς ὅλης διδασκαλίας. Ποία ὕλη τότε ὑπολείπεται ἡμῖν; Νὰ καταφύγωμεν λοιπὸν εἰς τὰς διηγήσεις, αἰτινες ἐν νεωτεριστικῷ ἐργοστασίῳ κατεργαζόμεναι παριστάνουσι τὸν ἀγαθὸν Φρίτς καὶ τὴν γλυκεῖαν *Arrar*, ἢ τὰς παιδικὰς παρεκτροπὰς τοῦ *Μαξ* καὶ τοῦ *Μορίτς*; Νὰ προτιμήσωμεν ἄρα γε τὰ ἀηδῆ καὶ παντάπασι νοσηρὰ διηγήματα «διὰ τὴν ἐπιμελῆ νεότητα», διὰ τῶν ὁποίων ἡ Βασεδόφειος μέθοδος, ὡς ἀληθῆς κατακλυσμός, ἀπειλεῖ νὰ μας καταποντίσῃ σήμερον; Παρόμοια ἔργα δὲν δύνανται νὰ μας διαφθείρωσι. Δὲν λησμονοῦμεν ἐκεῖνο, ἀφ' οὗ Ἰωάννης Παῦλος (Jean Paul) θέλει νὰ ἀποτρέψῃ ἡμᾶς. «Μὴ τοποθετεῖτε πᾶν πρόσωπον, τὸ ὅποιον ἐμφανίζεται ἡμῖν, ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, ἀφ' οὗ νὰ διδάσκῃ τὰ παιδιὰ· ἀποφεύγετε καταπονοῦσαν τάσιν πρὸς ἠθικὰς διδασκαλίας, δι' ὧν αἱ πλεῖσταὶ δεδημοσιευμέναι παιδικαὶ ἱστορίαι μολύνουσι καὶ βασανίζουσι, καὶ δι' ὧν ἀποπλανῶσι τῆς κυρίας ὁδοῦ μάλιστα, ὡς ὁ Κάρολος ὁ XII τῆς Σουηδίας, ὅστις ἔχανε συνήθως εἰς τὸ παιγνίδιον τοῦ ζατρκίου, διότι ἐξεστράτευε πάντοτε μετὰ τοῦ βασιλέως. Πᾶσα καλὴ διήγησις ὡς καὶ πᾶσα καλὴ ποίησις περιβάλλεται οἰκοθεν ὑπὸ διδασκαλίας.»

Καὶ ὁ Ἐρβάρτος¹ μετὰ κριτικῆς αὐστηρότητος ἐπιτίθεται κατὰ τῶν λεγομένων παιδικῶν διηγημάτων, τὰ ὅποια, ἐπαγγελόμενα μορφωτικὸν σκοπὸν, ἐπιδρῶσιν ὀλεθρίως. «Παραστήσατε εἰς τὰ παιδιά, λέγει οὗτος, τὸ κακὸν εὐκρινῶς, οὐχὶ ὡς ἀντικείμενον τῆς ἐπιθυμίας, καὶ αὐτὰ θὰ εὐρωσιν, ὅτι εἶναι κακόν. Ἐὰν διακόψητε διήγησίν τινα δι' ἠθικῶν συλλογισμῶν, τὰ παιδιά θέλουσιν εὐρεῖ, ὅτι διηγείσθε ἀναρῶς. Ἄν παρουσιάσητε αὐτοῖς μόνον καλὰ, αὐτὰ θέλουσιν εὐρεῖ, ὅτι εἶναι μονότονα, καὶ μόνον τὸ θέλημα τῆς ποικιλίας θέλει καταστήσει εἰς αὐτὰ τὸ κακὸν εὐάρεστον. Ἄλλὰ δότε αὐτοῖς διήγημά τι ἐνδιαφέρον, πλούσιον εἰς συμβάντα, σχέσεις, χαρακτηῖρας· νὰ ὑπάρχη ἐν αὐτῷ αὐστηρὰ ψυχολογικὴ ἀλήθεια καὶ ὄχι ὑπὲρ τὰ συναισθήματα καὶ τὴν κατάληψιν τῶν παιδιῶν· νὰ μὴ ὑπάρχη ἐν αὐτῷ προσπάθεια νὰ περιγραφῆ τὸ χεῖριστον ἢ τὸ κάλλιστον· ἄς ληφθῆ ἀθόρυβως καὶ ὑπνώτουσα εἰσέτι φροντίς, ὅπως τὸ ἐνδιαφέρον τῆς πράξεως ἀποκλίνη ἀπὸ τοῦ χείρονος καὶ στρέφηται μᾶλλον πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὀρθὸν καὶ δίκαιον· τότε θέλετε ἰδεῖν πῶς ρίζοῦται ἐν αὐτῷ ἡ παιδικὴ προσοχή, πῶς αὕτη προσπαθεῖ νὰ ἐξερευνήσῃ βαθύτερον τῆς ἀληθείας καὶ νὰ ἀνατρέψῃ ὅλας τὰς φάσεις τῆς ὑποθέσεως, πῶς ἡ ποικίλη ὕλη προτρέπει εἰς ποικίλην κρίσιν, πῶς τὸ θέλημα τῆς ποικιλίας ἀπολήγει εἰς τὴν προτίμησιν τοῦ βελτίονος, πῶς ὁ παῖς, ὅστις αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἐν τῇ ἠθικῇ κρίσει ὑψηλότερον ἴσως κατὰ βαθμίδας τινὰς τοῦ ἥρωος ἢ τοῦ συγγραφέως, θέλει μετ' ἐσωτερικῆς εὐχαριστήσεως ἐμμεῖναι εἰς τὸ σημεῖόν του, ἵνα ἀντισταθῇ εἰς ὁμότητά τινα, ἣν ἤδη αἰσθάνεται κατωτέραν αὐτοῦ. Μίαν εἰσέτι ιδιότητα ὀφείλει νὰ ἔχη ἡ διήγησις, ἂν αὕτη πρόκειται νὰ ἐπενεργήσῃ διαρκῶς καὶ ἐπιμόνως, ὀφείλει νὰ φέρῃ τὸν ἰσχυρότερον καὶ καθαρώτερον τύπον ἀνδρικοῦ μεγαλείου. Διότι ὁ παῖς διακρίνει, ὡς ἡμεῖς, τὸ βάνυσον καὶ κοῦφον ἀπὸ τοῦ ἀξιοπρεποῦς· ἡ διάκρισις αὕτη μάλιστα ἐνδιαφέρει αὐτὸν περισσότερο ἢ ἡμᾶς, καὶ διότι δὲν εὐχαριστεῖται νὰ αἰσθάνηται ἑαυτὸν μικρόν, τούναντίον ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι ἀνὴρ. Τοιούτους λοιπὸν ἀνδρας, ἐξ ὧν καὶ ὁ παῖς ἤθελε νὰ εἶναι εἰς, παρουσιάσατε εἰς αὐτόν. Αὐτοὺς δὲ δὲν εὐρίσκετε ἐκ τοῦ πλησίον, διότι εἰς τὸν ἰδανικὸν ἀνδρα τοῦ παιδὸς οὐδεὶς ἀναπαοκρίνεται, ὅστις ἀνεπτύχθη ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ μας. Δὲν θέλετε εὐρεῖ τοιοῦτον καὶ ἐν τῇ φαντασίᾳ ὑμῶν, διότι αὕτη εἶναι πεπληρωμένη

(1) Ἐν προομίῳ τῆς γενικῆς παιδαγωγικῆς.

παιδαγωγικῶν εὐχῶν καὶ ἰδικῶν σας παθημάτων, γνώσεων καὶ ἰδικῶν ὑποθέσεων.»

Τὸ βλέμμα λοιπὸν ἡμῶν στρέφεται πρὸς τὰ ὀπίσω, πρὸς διήγησίν τινα, ἣτις ἠθικῶς δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ οὕτως, ὥστε ν' ἀναφανηται ἀντικρῶ τῆς ἠθοποιούσης φλυαρίας ἡ ἠθικὴ κρίσις, ὡς ἀναπόσπαστον στοιχεῖον τῆς ἠθικῆς καταλήψεως μετ' εὐκρινείας καὶ πλήρους ὀριστικότητος, ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδίας διηγήσεως. Ἀναζητοῦμεν διήγημά τι, τὸ ὅποιον νὰ εἶναι κατάλληλον ἐξ ἴσου γνώσιν καὶ συμπάθειαν ἐν τῷ ἀναλόγῳ τῆς ἡλικίας τοῦ μαθητοῦ κύκλῳ νὰ καλλιεργήσῃ καὶ αὐξήσῃ· τοῦτο δὲ τὸ διήγημα νὰ πληροῖ τὸν κύκλον τῶν ἰδεῶν οὕτως, ὥστε τὸ ἐνδιαφέρον ν' ἀναβιβασθῆ εἰς τὸ ὑπέρτατον ὕψος, καὶ οὕτω νὰ ἐγκαταλείπη τὰς βαθυτάτας παρορμήσεις εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδὸς. Κανὲν διήγημα δὲν θὰ δυνηθῆ νὰ ἐπαρκέσῃ τόσον ἀφθόνως εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας, ὅσον τὸ τοῦ Ῥοβινσῶνος. Ἐπανερχόμεθα λοιπὸν αὐθις εἰς τοῦτο. Διότι ποῖον διήγημα θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐγείρῃ τὴν συμπάθειαν εἰς τὴν τύχην τοῦ ἥρωος μετὰ τοιαύτης ἰσχύος ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδίου; Ἀπ' ἀρχῆς συμπαθοῦμεν ὑπὲρ αὐτοῦ, εἰ καὶ δὲν ἐπιδοκιμάζομεν τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς γονεῖς του. Ἡμεῖς διερχόμεθα μετ' αὐτοῦ τὸν φόβον καὶ τὴν στενοχωρίαν τοῦ ναυαγίου, προσορμιζόμεθα μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔρημον νῆσον, τὸν συνοδεύομεν ἐκεῖ εἰς τὰς πορείας καὶ ἐπιχειρήσεις του, σκεπτόμεθα μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν μέσων καὶ τρόπων, πῶς νὰ φροντίσωμεν περὶ κατοικίας, διατροφῆς καὶ προσωπικῆς ἀσφαλείας, συμμεριζόμεθα τὸν τρόμον του διὰ τὰ πολυειδῆ συμβεβηκότα, ἅτινα ἀπειλοῦσιν αὐτόν, καὶ τὴν χαρὰν διὰ τὰ ἀπροσδόκητα ἀγαθὰ, ἅτινα ἀνελπίστως τῷ προσέρχονται μέχρι τῆς τελείας σωτηρίας του. Συγχρόνως εὐρίσκει ἡ ἠθικὴ κρίσις πολυαριθμούς εὐκαιρίας πρὸς εὐκρινεῖς καὶ ὀριστικὰς κρίσεις τόσον ἐπὶ τῶν πραγματικῶν γεγονότων, ὅσον καὶ ἐπ' ἐκείνων, ἅτινα ἀντ' αὐτῶν ἠδύναντο νὰ συμβῶσιν. Ὡσαύτως παρακολουθοῦμεν τὰ ἔγνη τῆς ἀναπτυσσομένης θρησκευτικῆς ἀνάγκης, τοῦ συναισθήματος τῆς ὑποταγῆς εἰς ἀνώτερόν τι ὄν, ὑπὸ τοῦ ὁποίου τὴν προστασίαν ὁ κατὰ μόναν ζῶν κάτοικος αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἀσφαλῆ ἀπέναντι ὄλων τῶν δεινῶν, ἅτινα δύνανται νὰ προξενήσωσιν αὐτῷ ἡ φύσις καὶ οἱ ἄνθρωποι. Ἐν τῷ διηγήματι τοῦ Ῥοβινσῶνος τὴν θετικὴν προσωποποίησιν τῆς ἐξορίας τῆς ψυχῆς, ἣτις προβαίνει ἀπὸ τῆς ἀπερισκεψίας καὶ αὐτογνωμίας εἰς ἀμάρτημα, ἀπὸ τοῦ ἀμαρτήματος εἰς τὴν τιμωρίαν, ἀπὸ τῆς τιμωρίας εἰς τὴν μετά-

νοϊαν καὶ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν ἠθικὴν βελτίωσιν, εἰς τὴν θρησκευτικὴν ὑποταγὴν, εἰς τὴν πεποιθησιν, εἰς τὴν χάριν καὶ βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην. Τὸ διήγημα τοῦτο εἶναι εἰκὼν τῆς περὶ τοῦ ἀπολωλότος υἱοῦ παραβολῆς, καὶ προπαρασκευῆ εἰς αὐτό, γινομένη οὐχὶ κατὰ τύπον τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Ἄποια δὲ πληθὺς διδαγμάτων ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν δύναται νὰ ἐκπηγάσῃ διὰ τὸ παιδίον ἐκ τοῦ διηγήματος ἡμῶν τούτου, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ το ὑπομνήσωμεν. Ὡσαύτως διευκρίνησε καὶ ὁ Ῥουσσώ ἀκριβῶς ταύτην τὴν σειρὰν τῶν ἰδεῶν ἐκ διαφόρων ἐπόψεων. Καθ' ὅλας τὰς διαστάσεις εὐρύνεται ὁ κύκλος τῶν γνώσεων καὶ ἐν τῇ γεωγραφίᾳ καὶ ἐν τῇ φυσικῇ ἰστορίᾳ καὶ ἐν τῇ τεχνολογίᾳ καὶ ἐν τῷ ἱστορικῷ πολιτισμῷ. Ἐνῶ τὸ διήγημα τοῦ Ῥοβινσῶνος ἐξόχως ὑπηρετεῖ εἰς τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς συμπαθείας, τουτέστι εἰς τὸ συμπαθητικόν, κοινωνικόν, θρησκευτικόν ἐνδιαφέρον, ὡς καὶ εἰς τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς γνώσεως, δηλαδὴ καὶ εἰς τὸ ἐμπειρικόν καὶ θεωρητικόν ἐνδιαφέρον, γίνεται αὐτὸ συγχρόνως ἀξιόλογον προπαιδεύμα εἰς τὴν θρησκείαν, καὶ εἰς τὴν φυσικὴν καὶ πολιτικὴν ἰστορίαν.

Ὁφείλομεν δὲ νὰ ἀποκρούσωμεν ἔνστασιν τινα. Ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Ῥοβινσῶν εἶναι πρόωρος ὡς ὕλη διὰ τὸ δεύτερον σχολικόν ἔτος. Ὁ Ῥοβινσῶν, ἀρχικῶς προωρισμένος ὡς μυθιστόρημα δι' ἀνεπτυγμένους, ὄφειλε διὰ πολλῶν ἐπεξεργασιῶν νὰ ταπεινωθῇ καὶ γένηται προσιτὸς εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Ἡμεῖς δὲ θέλομεν νὰ τὸν καταβιβάσωμεν ἔτι μᾶλλον καὶ καταστήσωμεν χρήσιμον πρὸς διδασκαλίαν, χωρὶς νὰ ἐξώσωμεν αὐτὸν ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας ἀναγνώσεως τῆς νεολαίας ἡμῶν. Διότι εἶναι πολὺ σπουδαῖον, πᾶσα ὕλη κλασικὴ, ἥτις ἐχρησίμευσε πρὸς διδασκαλίαν, νὰ ἐπανέρχεται, ὡς ὕλη διηγήσεως ἐν ἀνωτέρᾳ βαθμίδι ὡς ἰδιαιτέρον ἀνάγνωσμα. Ὁρίζοντες λοιπὸν τὸν Ῥοβινσῶνα διὰ τὸ δεύτερον σχολικόν ἔτος, ὀφείλομεν νὰ ἐπεξεργασθῶμεν αὐτὸν διὰ τὴν βαθμίδα ταύτην κατὰ κατάλληλον καὶ ἐπιτήδειον τρόπον. Ἀναμφιβόλως ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει τὸ πρωτότυπον τοῦ Δανιὴλ Δεφοῆ, συμβουλευόμενοι πρὸς τούτους καὶ μίαν τῶν καλλίστων αὐτοῦ ἐπεξεργασιῶν. Ἀπὸ ταύτης ὀρμώμενοι τῆς ἀρχῆς, δὲν δυνάμεθα ἢ ν' ἀμφιβάλλωμεν, ἢ νὰ πρέπη ν' ἀσπασθῶμεν τὴν ἰδέαν τοῦ Ῥουσσώ, Κάμπε, καὶ Gräbner, οἵτινες τοποθετοῦντες τὸν Ῥοβινσῶνα ἐπὶ τῆς νήσου γυμνὸν παντὸς ἀντικειμένου, ἀφήνουσιν εἰς αὐτὸν ἀκολούθως

ἐργαλεῖα καὶ σκεύη ἐντὸς ναυαγήσαντος πλοίου. Τοιαύτην ἐκτενῆ τοῦ πρωτοτύπου ἐπεξεργασίαν δὲν ζητοῦμεν. Διότι ἀναμφιβόλως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀπαιτήσωμεν ἀπὸ τὴν ἀντιληπτικὴν δύναμιν τῶν παιδίων, νὰ φαντασθῶσι ζωηρῶς καὶ διασκεφθῶσι, πῶς ἄνθρωπος στερούμενος παντὸς μέσου δύναται βαθμηδὸν νὰ ὑποτάξῃ τὴν φύσιν. Τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα ὁ Ῥοβινσῶν, κατὰ τὴν πρωτότυπον διήγησιν, λαμβάνει ἐκ τοῦ πλοίου, εἶναι τόσον ὀλίγα, ὥστε τῷ μένουσιν ἱκανὰ εἰσέτι νὰ ἐφεύρῃ ὄφειλε μάλιστα νὰ ποιήσῃται χρῆσιν πασῶν αὐτοῦ τῶν δυνάμεων, πασῶν τῶν σκέψεων, ὅπως φθάσῃ ποτὲ εἰς τὸν σκοπὸν του. Εὐρίσκονται πρὸς τούτους ἀρκετὰ ἐνωτικὰ σημεῖα μεταξὺ τῶν ἀρχῶν τοῦ πολιτισμοῦ ἡμῶν καὶ τῶν σχέσεων, ὑφ' ὧν ὁ Ῥοβινσῶν ζῆ ἐπὶ τῆς νήσου του. Ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει, πῶς αὐτὸς βαθμηδὸν προεμνηθεύτο τὰ τρόφιμα καὶ λοιπὰ ἀναγκαῖα, θέλει ἐννοήσῃ, ὅτι ἐμείναμεν πιστοὶ εἰς τὸ πρωτότυπον.

Παραδεχόμενοι λοιπὸν τοῦτο ἐν συνόλῳ, βιαζόμεθα νὰ ὑποβάλωμεν αὐτὸ εἰς ριζικὴν ἐπεξεργασίαν, ἵνα ἀποκτήσωμεν τὴν διηγηματικὴν ὕλην διὰ τὸ δεύτερον σχολικόν ἔτος. Πρὸ παντὸς ἄλλου ὀφείλομεν νὰ συντομεύσωμεν τὴν ὕλην, διότι ἐν τοιαύτῃ λεπτομερείᾳ, ὡς ἐκτίθησι αὐτὴν ὁ Defoe, δὲν δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ διαπραγματευθῶμεν. Πρὸς δὲ τούτους καὶ πολλὰ ὑπερβαίνουσι τὰς δυνάμεις τῶν παιδίων. Τούτου ἕνεκεν ὀφείλομεν νὰ περιορισθῶμεν καὶ καλῶς νὰ ἐκλέξωμεν. Παρελείψαμεν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοὺς πλόας τοῦ Ῥοβινσῶνος εἰς Γουίνεαν καὶ τὴν ἐν Βρασιλίᾳ διαμονὴν του. Διότι, ὅπως αἱ μεταγενέστεραι τύχαι του, μετὰ τὴν ἐπὶ τῆς νήσου διαμονὴν του, δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουσιν, οὕτω καὶ τὰ πρὸ τοῦ ναυαγίου του συμβάντα. Ὁ Ῥοβινσῶν ἐπὶ τῆς νήσου, μόνος καὶ ἄνευ συνδρομῆς ἄλλου τινός, δραστηρίως ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐργαζόμενος, τοῦτο εἶναι τὸ θέμα τοῦ δευτέρου σχολικοῦ ἔτους. Καὶ εἰς αὐτὸ θέλει παρατηρήσῃ τις πολλὰς συντομεύσεις καὶ ἄλλας διατάξεις, ἅς τινες δὲν δυνάμεθα λεπτομερῶς ν' ἀναφέρωμεν, τόσον μᾶλλον, ὅσον τὸ κείμενον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ διδασκαλία, παρουσιάζεται ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀναγνωσματοβιβλίῳ τοῦ δευτέρου σχολικοῦ ἔτους, ὡς ἐκτίθημεν αὐτὸ κατωτέρω¹. Οἱ συντάχται προσεπάθησαν νὰ συμμορφωθῶ-

(1) Ὁ Ῥάιν παρατίθησι καὶ τὸ διασκευασθὲν παρ' αὐτοῦ κείμενον τοῦ Ῥοβινσῶνος ἐν τῷ τεύχει αὐτοῦ τοῦ δευτέρου σχολικοῦ ἔτους. Κατωτέρω εὐρίσκονται οἱ λόγοι δι' οὓς ἡμεῖς ἀπεμακρύνθημεν καὶ τούτου.

σιν ὅσον τὸ δυνατὸν πρὸς τὸ πρωτότυπον, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν ψυχολογικὴν δύναμιν τοῦ παιδίου. Συνετὶ κριτικὰ κρινάτωσαν, ὅπόσον οὗτοι ἐπέτυχον.

Ἐτερον ζήτημα εἶναι ἡ σύνδεσις μεταξύ τοῦ διαστήματος τοῦ Ῥοβινσῶνος, ὡς ὕλης τοῦ δευτέρου σχολικοῦ ἔτους, καὶ τῶν μύθων, ὡς ὕλης τοῦ πρώτου σχολικοῦ ἔτους. Καὶ κατὰ πρώτην ὄψιν δὲν φαίνεται ἀπολύτως οὐδεμίαν συνάφειαν ἐκ τοῦ κόσμου τῶν μύθων μετὰ τῶν πλαστῶν προσώπων των μέχρι τοῦ πραγματικοῦ κόσμου τοῦ Ῥοβινσῶνος, ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ πάντα διενεργοῦνται κατὰ ἔννομον καὶ φυσικὸν τρόπον, ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις. Τὸ κοινὸν μεταξύ τῶν δύο τούτων κειμένων δύναται νὰ εὑρεθῇ εἰς τοῦτο, ὅτι καὶ ἐν τῷ Ῥοβινσῶνι ὑπερέχει εἰσέτι κυρίως ἡ φαντασία τῶν παιδίων, ὅπως καὶ αὐτὸ τὸ διήγημα εἶναι προῖον φαντασίας, ἂν καὶ δὲν προέρχεται, ὡς οἱ μῦθοι, ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ ἔθνους. Ἐξ ἄλλου δὲ μέρους ὑπερτεροῦσιν οἱ μῦθοι, διότι ἐν τῷ Ῥοβινσῶνι παρουσιάζεται ὁ ἀντικειμενικὸς κόσμος μὲ πλείονα εὐκρίνειαν καὶ ὀξύτητα, ἢ ὅσον συμβαίνει τοῦτο εἰς τοὺς μύθους. « Ἄν δηλαδὴ τὸ παιδίον εἰς τὴν βαθμίδα, ὅπου οἱ μῦθοι τῷ εἶναι ὁμογενεῖς, ἅπαντα τὰ ἀντικείμενα ὡς ὅμοια ἑαυτῷ θεωρῇ καὶ μεταχειρίζηται καὶ τούτου ἕνεκα τὴν πραγματικότητα ἀπλῶς κατὰ τὴν φαντασίαν καὶ τὰς ἐπιθυμίας του μορφῶν, προσέρχεται ὅμως ταχέως ὁ χρόνος ὅπου ἡ ἀυξάνουσα γνῶσις τοῦ πραγματικοῦ δὲν ἐπιτρέπει πλέον ταύτην τὴν ἀυθαίρετον χρῆσιν, ὅπου ἅπας ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος ἀντιπαράττεται εἰς αὐτὸ τὸ παιδίον ὡς ἄλλο οὐκ ἐγώ, ὡς ἀντικειμενικότης μὴ ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ ἐγῶ καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ὅμως τὸ ἐγῶ δὲν παραιτεῖται τῆς πάντα μορφώσεως δυνάμεως, τροποποιῶν μόνον αὐτήν, ἐννοοῦν βαθμηδόν, ὅτι ὀφείλει πρὸς ἐπικράτησιν καὶ δάμασιν τῶν ἀντικειμένων νὰ ὀδηγηθῇ ὑπὸ τῆς φύσεως. Ἐκ τούτου πηγάζει αὐτῷ ἡ ζωηρὰ ἀνάγκη τῆς γνώσεως τῆς φύσεως καὶ ἡ ὁρμὴ νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὴν διὰ τῆς γνώσεως ταύτης πρὸς ἰδίου σκοπούς. Αὕτη ἡ μεταμόρφωσις παρουσιάζεται εἰς πᾶσαν παιδικὴν ἀνάπτυξιν καὶ καθ' ὅλοκληρίαν ἐπιβάλλεται ἡ ὕλη τοῦ Ῥοβινσῶνος ὀρθῶς εἰς τὴν φάσιν ταύτην τῆς ἀναπτύξεως ἐκάστου παιδίου καὶ διευκολύνει καὶ ἀντιστρόφως τὴν πραγματικὴν καὶ πρακτικὴν ἀποκτησιν τῆς βαθμίδος ταύτης. » (Staude, ἱστορικαὶ τοῦ πολιτισμοῦ βαθμίδες).

Παρουσιάζουσα λοιπὸν ἡ τοῦ Ῥοβινσῶνος διδασκαλία εἰκόνα τῆς

ἀναπτύξεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἡμετέρου πολιτισμοῦ, ἐγείρει συγχρόνως τὸν νοῦν διὰ τὴν ἀντικειμενικὴν, τουτέστι τὴν πραγματικὴν θεωρίαν καὶ κατάληψιν τοῦ περὶ ἡμῶν κόσμου. Ἡ διδασκαλία αὕτη καθίσταται, ὡς ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, προπαιδευτικὴ διὰ τὴν ἱστορίαν.

« Καὶ ἡ προπαιδευτικὴ αὕτη εἶναι κατάλληλος ἰδίως ἕνεκα τούτου, διότι ἡ πρόοδος ἐκείνη δὲν παρουσιάζεται καὶ ἐπιδιώκεται εἰς τὸ ἀνώτατον προῖον τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὴν θρησκευτικοθητικὴν θεωρίαν τοῦ κόσμου, τῆς ὁποίας ἡ κατανόησις καὶ οἰκαιοποίησις ἀποκτάται οὐ μόνον διὰ τῆς εὐδωσέως εἰς τὰς διαφόρους αὐτῆς βαθμίδας, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῷ παιδίῳ μᾶλλον εὐκατάληπτον τύπον, εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ ὑποδούλωσιν τῆς φύσεως, εἰς τὴν γιγαντιαίαν ἐργασίαν, ἣν προϊστορικαὶ καὶ ἱστορικαὶ ἀνθρώπιναι γενεαὶ ὑπὲρ τῆς ἀξίας τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρξέως των ἔπραξαν καὶ εἰς τὰ παιδιά τῆς παρούσης ἐποχῆς πρὸς ἀνετον ἀπόλαυσιν παρέδωκαν. Αὕτη ἡ μεγάλη πρόοδος, αὐταὶ αἱ ἀναριθμητοὶ ἐνέργειαι τοῦ πολιτισμοῦ συγκεντροῦνται ἐν τῷ διηγήματι τοῦ Ῥοβινσῶνος καὶ οἰοεὶ ἐνοῦνται ἐν ἐνὶ σημείῳ, καὶ ἂν μόνον τὸ μέρος τοῦτο τοῦ διηγήματος ἀρκούντως ἐκτιμηθῇ ὑπὸ τῆς διδασκαλίας, τότε θὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τὰ παιδιά ἡ ἀσυλλόγιστος κουφότης καὶ ἀναίσθητος ὠμότης, μεθ' ἧς τόσοι σύγχρονοι τὰς κοινὰς ἀποκατασταθείσας ἀποκτησεις, ἐφευρέσεις καὶ τὰ ἐπιτελέματα τῆς πολιτιστικῆς ἐργασίας μεταχειρίζονται καὶ ὑποτιμῶσι, καὶ ἀντ' αὐτῶν θὰ δημιουργηθῶσιν εὐχάριστος ἐκπληξίς, εὐγνώμων παραδοχὴ καὶ συμπάθεια καὶ ἐμβάθυνσις συνειδητῆ εἰς τὸ διατί καὶ εἰς τὸ πόθεν, ὅλων τῶν πνευματικῶν καὶ ὕλικῶν μνημείων τοῦ παρελθόντος, ἅτινα εἰσέδυσαν εἰς τοὺς παρόντας χρόνους. (Staube ἐν ἄλλοις χωρίοις).

Κατὰ παρόμοιον τρόπον λέγει καὶ ὁ Zillig. « Ὅπως ὁ ἄνθρωπος τῆς προϊστορικῆς περιόδου διὰ τὰς ὀλίγας μηχανικὰς ἐργασίας του μετεχειρίζετο ὕστρακα, ὅστ᾽, τεμάχια τῆς φυτικῆς φύσεως ἄνευ προηγουμένης κατεργασίας, ὡς προσέφερον αὐτῷ αὐτὰ ἡ φύσις ὅπως αὐτὸς ἀκολούθως βέλη καὶ λόγχας, μαχαίρας καὶ σκεύη πρὸς θεραπείαν τοῦ ἐδάφους, πρὸς κατασκευὴν κατοικίας ἢ τάφου, πρὸς τούτοις δὲ καὶ κοσμήματα μετὰ μεγίστου βεβαίως κόπου ἐκ λίθων κατεσκευάζεν, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους εὗρεν ἐν τοῖς μετάλλοις τὸ μέσον πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν πολυειδῶν ἀναγκῶν του καὶ ἐν τῇ χρησιμοποιήσει ταύτῃ νέαν διέγερσιν πρὸς ἄλλας νέας ἐφευρέσεις μεθ' ὁποίας σκέψεως καὶ περιβλέψεως

ᾧφειλε νὰ προβῆ εἰς τὴν κατασκευὴν ἀσφαλοῦς καὶ προστατευούσης κατοικίας, ὅταν ἠνάγκαζεν αὐτὴ ἡ χρεῖα ἀσφαλοῦς ἡσυχίας καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ προστατευθῆ ἀπέναντι ἐχθρῶν ἐν θηριώδει καὶ ἀνθρωπίνῃ μορφῇ; Πόσος κόπος καὶ ἰδρῶς ἀπητεῖτο, ἵνα ἀπολαύσῃ ἐκ τῆς φύσεως τὴν τροφήν του καὶ μετ' ὁποίας δυνάμεως, θάρρους καὶ πολυτρόπου ὑπολογισμοῦ ᾧφειλεν ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν ἐπὶ τῶν θηρίων κυριαρχίαν του, τὰ μὲν καταπολεμῶν, τὰ δὲ χρησιμοποιοῦν διὰ τὴν διατήρησίν του; πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀνυψώθη κυρίως ὑπεράνω τῶν θηρίων, μὴ καταναλίσκων πᾶν, ὅτι ἡ στιγμή τῷ ἐχορήγει, διαφυλάττων μᾶλλον τὰ περισσεύματα διὰ τὸ μέλλον, προνοῶν δι' ὅσα ἤθελε χρειασθῆ κατόπιν, ἐκ τῶν προτέρων μετ' ἐπιστάσις σκεπτόμενος, ὑπολογίζων διὰ τοὺς σκοποὺς του τούτους τὰ μέσα καὶ μετ' ὅλων τῶν δυνάμεων του παρασκευάζων αὐτά; πῶς ἰδίως τὸ πῦρ παρεστάθη εἰς αὐτὸν ὡς ἰσχυρὸς μοχλὸς τῆς ἀναπτύξεώς του; κτλ.—Ταῦτα πάντα εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ῥοβινσῶνος διακεκριμένως καὶ διὰ τρόπου καταληπτοῦ εἰς τὰ παιδία ἐκτεθειμένα.»¹

Ὡς γνωστὸν ἀπαιτεῖ καὶ ὁ Biedermann ἐν τῇ συγγραφῇ του «*ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας ἐν τοῖς σχολείοις*» ἐποπτικὴν διδασκαλίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Αὕτη ὀφείλει νὰ συνδέηται μὲ τὰ περίξ ἡμῶν ἀντικείμενα, καθιστάμενα αὐτὰ ἀφετηρίας σημεῖα πρὸς μίαν εἰς τὰ ὀπίσω βλέπουσαν θεωρίαν ὀφειλομένην δηλαδὴ νὰ ὀδηγήσωμεν τὸν μαθητὴν ἀπὸ τῆς θέας τῆς παρουσίας ἐνδυμασίας, τροφῆς, κατοικίας, οἰκιακοῦ καταρτισμοῦ καὶ ἄλλων ἀντικειμένων τοῦ περίξ αὐτοῦ πολιτιστικοῦ βίου εἰς τὴν θέαν τῶν αὐτῶν φαινομένων εἰς προγενεστέραν τινὰ ἐποχὴν κτλ. Ὡς τὰ σπουδαιότερα ἀποτελέσματα τοιαύτης ἐποπτικῆς διδασκαλίας τοῦ πολιτισμοῦ φαίνονται εἰς αὐτὸν τὰ ἐπόμενα· 1) Ἡ ἀσκήσις καὶ ὀξύτης τῆς θεωρητικῆς καὶ συγκριτικῆς αἰσθήσεως τῶν μαθητῶν. 2) Ἡ ὀδηγία καὶ παιδεύσις αὐτῶν οὕτως, ὥστε νὰ μὴ διέρχωνται καὶ τὰ συνηθέστατα συμβάντα μὲ κουφότητα καὶ ἀδιαφορίαν. 3) Ἡ πρώτη ἐξέγερσις τῆς συναισθήσεως προόδου τινός, τελειοποιήσεώς τινος τῆς

(1) Zillig, XIV Jahrbuch, σελ. 408. "Id. Erläuterungen eis tōn XIV Jahrbuch. Ἐν Λειψία 1882. Πρὸς Wohlrahe «Περὶ συνειδήσεως καὶ μορφώσεως τῆς συνειδήσεως» Πρόγραμμα τοῦ ἐν Βαϊμάρῃ διδασκαλείου 1883, σ. 53. Evangel. Schulblatt ὑπὸ Dörpfeld: ἀπομνημονεῦματα τοῦ Τσιλλερφείου διδασκαλείου ἐν Λειψία 4 φυλλ. 1883 κτλ. καὶ τέλος «Σπουδαὶ παιδαγωγικαί» τοῦ Ράιν 2 φυλλ. 1883.

ἀνθρωπότητος δι' ἰδίας δραστηριότητος, δι' ἐργασίας, δι' ἀμοιβαίας βοηθείας κτλ.

Καὶ ταῦτα μὲν βεβαίως ὀρθότατα. Ἄλλ' ἀναμφιβόλως θέλει εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ πολιτιστικῶν πραγμάτων καὶ θεμάτων διαρκέστερον καὶ θερμότερον, ὅταν συνδέηται μετὰ τῆς συμπαθείας ὑπὲρ τῶν τυχῶν ὠρισμένου τινός προσώπου. Ἡ τοῦ Βιδερμάν ἐποπτικὴ διδασκαλία θὰ ἔξῃ ἀναγκαιῶς τι ξηρὸν καὶ ψυχρὸν, ὅπερ ἀποδιώκει ἡ ἱστορία τοῦ Ῥοβινσῶνος. Ἐνταῦθα θὰ ἀποκτήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τοῦ προσώπου τοῦ ἐρημίτου παρὰ τοῖς παιδίοις ἄμεσον ζῶν καὶ θὰ ἐνισχυθῆ εἰς τόσον βαθμὸν, ὥστε θὰ ἐπιδράσῃ καὶ εἰς τὰ ἄλλα τῆς διδασκαλίας ἀντικείμενα, ἰδίως τὰ φυσικοῖστορικά ἀποτελεσματικῶς.

Καὶ οὕτω ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τελευταῖον σημεῖον, ὅπερ θέλομεν νὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς συγγραφῆς ἡμῶν. Πρόκειται δηλαδὴ νὰ ὑποδείξωμεν, πῶς ἡ διήγησις τοῦ Ῥοβινσῶνος δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς ὕλη συγκεντρωτικὴ. Πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, (ὡς καὶ ἐν τῷ πρώτῳ σχολικῷ ἔτει), τὰ ἐξῆς μαθήματα· *φυσικὴ ἱστορία, ἐλληνικὰ* (ἀνάγνωσις καὶ γραφή), *ἀριθμητικὴ, ἰχνογραφία καὶ μουσικὴ*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα *φυσικὴ ἱστορία* συμπεριλαμβάνομεν, τὸ γεωγραφικόν, τὸ τεχνολογικόν (τὸ ἀνῆκον εἰς τὰς τέχνας) καὶ τὸ ἱστορικομορφωτικὸν μάθημα. Ἀπαντα ταῦτα τὰ μαθήματα εἶναι ὑπηρετικὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ φρονήματος καὶ συνδέονται μετὰ ταύτης ὅτε μὲν ἀμέσως, ὅτε δὲ ἐμμέσως οὕτως, ὥστε κατορθοῦνται ὀργανικῆ τις συνάφεια τῶν μαθημάτων. Ἡ τῆς συγκεντρώσεως ἰδέα ὅπως ἐξέθεμεν αὐτὴν ἐν τῷ πρώτῳ σχολικῷ ἔτει, μένει καὶ ἐνταῦθα πλήρης καὶ ἀνέπαφος. Ἡ φυσικὴ ἱστορία λαμβάνει ἐκ τῆς τοῦ φρονήματος διδασκαλίας ἀμέσους ὀδηγίας, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μουσικὴ. Ἡ ἰχνογραφία συνδέεται ἐν μέρει μετὰ τῆς τοῦ φρονήματος διδασκαλίας ἀμέσως, ἐν μέρει δὲ ἐμμέσως διὰ τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Οὕτω καὶ ἡ ἀριθμητικὴ, ἥτις τὸ τῆς ἀφετηρίας αὐτῆς σημεῖον εὐρίσκει ὡσαύτως εἰς τὰ πραγματικὰ μαθήματα.

Οὕτω ἐξαρθῶντα τὰ πάντα ἐκ τοῦ κέντρου τῆς μορφώσεως τοῦ φρονήματος, τουτέστι τῆς φρονηματικῆς ὕλης. Καὶ τούτου ἕνεκα εἶναι τὸ ζήτημα, ποία ὕλη νὰ εἶναι ἡ κρατίστη δι' ἕκαστον σχολικὸν ἔτος. Διότι αὕτη εἶναι συγχρόνως κύριον καὶ ἐλκυστικὸν σημεῖον τοῦ περὶ συγκεντρώσεως ζητήματος, ὅπως ἐξέθεμεν τοῦτο εἰς τὰ εἰσαγωγικὰ κεφάλαια τοῦ πρώτου σχολικοῦ ἔτους. Ἡ δὲ θεωρία τοῦ διδακτικοῦ σχε-

δίου, οὐτινος τὸ πρῶτιστον καὶ κυριώτατον μέρος ἀποτελεῖ ἡ ἐκλογὴ καὶ ἀκολουθία τῆς τοῦ φρονήματος ὕλης, ἐγκαθίστησι διὰ τὸ δεύτερον σχολικὸν ἔτος τὸ διήγημα τοῦ Ῥοβινσῶνος. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ῥοβινσῶνος δεσμεύεται τὸ κυριαρχοῦν ἐνδιαφέρον· ἐκ τούτου πρέπει νὰ πηγάζωσιν ἅπασαι αἱ θρησκευτικοθητικαὶ τάσεις, αἵτινες ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τῆς μορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἡμετέρων μαθητῶν. Σχηματίζει πρὸς τούτους ὁ Ῥοβινσῶν τὸ τῆς ἀφετηρίας σημεῖον δι' ἅπασας τὰς ἄλλας συζητήσεις, αἵτινες δὲν ἀποβλέπουσι τόσον εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅσον εἰς τὴν τῆς γνώσεως.

Κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐργαζόμεθα νὰ πραγματοποιήσωμεν τὴν ἰδέαν τῆς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας ἐν τοῖς ἡμετέροις σχολείοις. Μετ' αὐτῆς συνδέεται λίαν στενῶς ἡ ἐκλογὴ τῆς ἡμετέρας τοῦ φρονήματος ὕλης, καὶ ὑπ' αὐτῆς ἐμπνέεται πᾶσα ἡ παιδαγωγικὴ ἡμῶν σκέψις. Δύναται αὕτη νὰ εἶναι ἐσφαλμένη· οὐδεὶς ὅμως θέλει δυνηθῆ νὰ ἐπιπλήξῃ τοὺς συντάκτας, ὅτι οὗτοι ἀπομακρύνονται τῆς συνήθους μεθόδου τῆς δημοτικῆς παιδείσεως ἄνευ λόγων ἐμβριθῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Περὶ Ἀποστόλης τοῦ Θαλασσινοῦ ἢ νέου Ῥοβινσῶνος.

Ἐκτεθέντες διὰ μακρῶν ἀνωτέρω τὰς τῶν ἐπισημοτάτων παιδαγωγῶν γνώμας περὶ τοῦ Ῥοβινσῶνος, ὡς ἀναγνώσματος προσήκοντος τοῖς μαθηταῖς τῆς β' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἐπισυνάπτομεν τούτοις ἐν κεφαλαίῳ καὶ τάδε. Τὸ βιβλίον τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὴν ψυχικὴν τοῦ παιδίου κατάστασιν· διότι ἐκτίθησι τὰς ἐνεργείας ἀνθρώπου, ὅστις διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων ναυαγὸς ἐπὶ ἐρήμου νήσου προσπαθεῖ νὰ συντηρήσῃ ἑαυτὸν στερούμενον πάντων τῶν μέσων καὶ πρὸ πάντων τῆς βοηθείας τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· μόνος διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων καὶ ὑπὸ τῆς σκέψεως ὀδηγούμενος ἀγωνίζεται νὰ θρέψῃ, ἐνδύσῃ καὶ στεγάσῃ ἑαυτόν. Ἡ φυσικὴ αὕτη κατάστασις τοῦ Ῥοβινσῶνος ὁμοιάζει πρὸς τὴν φυσικὴν τῶν παιδίων κατάστασιν· ὡς ὁ Ῥοβινσῶν, οὕτω καὶ αὐτὰ στεροῦνται πείρας καὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων γνώσεων, ἅς τὸ σχολεῖον καὶ ἡ κοινωνία προσφέρουσιν. Αἱ παραστάσεις τῶν παιδίων εἶναι ὀλίγαι καὶ περιωρισμέναι· ἡ φύσις κινεῖ τὰ παιδιὰ

νὰ μεταχειρίζονται εἰς τὰς παιδιὰς των καὶ εἰς τὰς ἐνασχολήσεις των ἀπλᾶ καὶ φυσικὰ μέσα· διὰ τῶν χειρῶν των σκάπτουσι τὴν γῆν, σχηματίζουσι πηλόν, καὶ κτίζουσι παιγνιώδη κτίρια· καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς τῶν παιδίων ἀσχολίας παρατηροῦμεν, ὅτι τοιαύτη τις φυσικὴ ὁδὸς τίθεται ἐν χρήσει ὑπ' αὐτῶν.

Ὁ Ῥοβινσῶν ὅμως, οἷος παρέχεται ἡμῖν ἐκ μεταφράσεως, καίπερ συμφωνῶν πρὸς τὰς ἀνωτέρω γενικὰς παιδαγωγικὰς ἀρχάς, παρέχει καὶ τινὰς οὐσιώδεις παραλλαγὰς καὶ ἀσυμφωνίας πρὸς τὰς περὶ ἐθνικῆς παιδείσεως ἰδέας ἡμῶν. Ἡ διαφορὰ δ' αὕτη ἐξωβελίσθη διὰ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀποστόλη. Ὁ Ἀποστόλης εἶναι πράγματι Ἕλλην Ῥοβινσῶν, διότι εἶναι προσηρμοσμένος εἰς ἡθὴ καὶ ἔθιμα ἑλληνικά. Καὶ τφόντι ἀφοῦ ἕκαστος λαὸς ἔχῃ τὰ ἴδια αὐτοῦ ἡθὴ καὶ ἔθιμα, ἔπεται ὅτι ὁ γερμανικὸς ἢ ἐλβετικὸς Ῥοβινσῶν ἔχουσι τὸν ἐθνικὸν των χαρακτῆρα καὶ οὐχὶ τὸν ἑλληνικόν. Ἴνα τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ Ῥοβινσῶνος ἢ κατάλληλον εἰς ἑλληνόπαιδας, πρέπει νὰ ἀποπνήῃ τὸ ἄρωμα τῶν ἑλληνικῶν ἀνθέων καὶ τὴν εὐώδη πνοὴν τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἑλληνοπαιδῶν πρέπει νὰ ἀρχῆται ἐκ παιδῶν δι' ἀναγνωσμάτων ἐθνικῆν ἐχόντων ὑπόθεσιν. «Διὰ τοῦτο, ἐγράφομεν ἄλλοτε, τὰ πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνοπαιδῶν βιβλία πρέπει νὰ εἶναι ἑλληνοπρεπῶς συντεταγμένα· πρέπει νὰ ἀπεικονίζηται ἐν τούτοις τὸ ἔθνος καὶ με αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐλλείψεις του καὶ τὰ ἐλαττώματά του· πρέπει νὰ διαλάμπῃ καθαρῶς ὁ ἑλληνικὸς χαρακτῆρ. «Ἡ νεολαία, λέγει ὁ Ἰωάν. Φρ. Zollner¹ πρέπει νὰ μορφῶται κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ἔθνους», καὶ τὴν γνώμην ταύτην πάντες οἱ παιδαγωγοὶ ἀσπάζονται καὶ αὐτὸς ὁ κληρικόφρων Dupanloup· «il faut que la jennesse soit moulée à l'effigie de la nation.» «Ὅσον τὰ μέγιστα τῶν προγόνων ἡμῶν κατορθώματα ἐν πᾶσι τοῖς κλάδοις τοῦ ἐπιστητοῦ ἀνυψοῦσι τὸ φρόνημα καὶ ἐξευγενίζουσι τὴν καρδίαν, τόσον ἀφ' ἑτέρου τὰ παθήματα τῶν προγόνων καὶ πατέρων ἡμῶν ἐξακριβούμενα διδάσκουσι ἡμᾶς ν' ἀποφεύγωμεν ὅσον τὸ δυνατόν τὴν διχόνοιαν καὶ νὰ μετριάζωμεν τὰ πάθη μας, νὰ τηρῶμεν πιστῶς τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τοὺς πλησίον καθήκον μας, ἵνα μὴ ἡμεῖς τε καὶ οἱ μεθ' ἡμᾶς τὰ αὐτὰ ὑποστῶσιν, οἷα καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν.»²

(1) Ideen über National—Erziehung μερ. I Berl. 1804.

(2) Διατί δὲν καλλιεργοῦσιν οἱ νέοι Ἕλληνες τὴν δημόδιον αὐτῶν γλῶσσαν; Γεωργ. Χατσηδάκη ἱδ. παιδαγωγ. σχολεῖον φυλλ. Γ'. σ. 111.

«Ἐγραψα δὲ οὕτως, ἐπειδὴ φρονῶ, ὅτι ἡ ἀγωγή καὶ παιδείεις τῶν ἑλληνοπαίδων πρέπει νὰ εἶναι ἐθνική· εἶναι δὲ τοιαύτη, οὐ μόνον ὅταν χρῆται τις γλώσση καὶ λέξει ἑλληνική, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐξεικονίζῃ τὸν βίον, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων, διότι δι' ἀπλῆς μόνον μεταφράσεως παιδαγωγικῶν ἔργων ξένων λαῶν διαστρέφωμεν τὸν ἴδιον τοῦ ἡμετέρου ἔθνους χαρακτῆρα, τουτέστι τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις, τὰς συνθηκὰς, τὴν κλίσιν καὶ ἰδιοφυίαν, ξένα καὶ μὴ ἰδιάζοντα τῇ φύσει ἡμῶν παρεισάγοντες, καὶ τὰ ἡμέτερα πρὸς ἐκεῖνα ζητοῦντες νὰ προσαρμόζωμεν. Ὑπὸ ταύτης λοιπὸν τῆς ἀρχῆς ὀρμηθεὶς, καὶ τὴν σκηνὴν ἐπὶ χώρας ἑλληνικῆς ἔστησα, καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔργου ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ καὶ ἱστορικοῦ τῆς πατρίδος ἐδάφους ἐστήριξα.

«Παρέστησα δὲ τὸν Ἀποστόλην ἐργαζόμενον μόνον του, ἄνευ συνδρομῆς καὶ βοηθείας ἄλλου, ἵνα προσπορίζῃ ἑαυτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τὰ μέσα τοῦ ζῆν, ἐφαρμόζων ὅσας ἐν τῷ σχολείῳ καὶ τῇ πατρίδι προσεκτήσατο γνώσεις, καὶ ἐξήρτησα τὰ πάντα σχεδὸν ἐκ τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων αὐτοῦ, διότι ἐθεώρησα τοῦτο σύμφωνον πρὸς τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος, ἣτις ἀποδίδει τὴν τέλεσιν μεγάλων ἔργων εἰς τὰς ἰδίας τοῦ ἀτόμου δυνάμεις μᾶλλον, ἢ εἰς ἐργασίαν πολλῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεργουμένων. Ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, καὶ ἄλλοι ἦρωες, τὰ σπουδαιότατα αὐτῶν ἔργα ἐτέλεσαν μόνοι, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς μόνος ἐν τῇ νήσῳ τῆς Καλυψοῦς ναυπηγεῖ, ὑπὸ τῆς σκέψεως καὶ πείρας ὀδηγούμενος, τὴν σχεδίαν του. Ὅταν μεγάλαι πράξεις ἐπιτελῶνται ὑπὸ πολλῶν, στεροῦνται κατὰ μέγα μέρος τῆς ἀξίας αὐτῶν, καὶ δὲν διεγείρουσι πολὺ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον. Ὁ παῖς χαίρει εἰς τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ θαυμαστόν, τὰ ὅποια εὕρισκε ἐν ἐνὶ πρό πάντων ἀνθρώπῳ. Γνώσεις δὲ περὶ συστάσεως τῶν πρώτων κοινωνιῶν δὲν ἀρμόζουσιν εἰς παιδία δευτέρας τάξεως δημοτικοῦ σχολείου, οἷς ὠρισταὶ ἢ ἀνάγνωσις τοιοῦτου βιβλίου.

«Πανταχοῦ δ' ἐπέζητησα νὰ εἰκονίσω τὸν Ἕλληνα τοῦ 1821 μετὰ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, τὰς ὁποίας ἡ ἡρωϊκὴ καὶ πολυπαθὴς ἐκείνη γενεὰ ἔτρεφε, καὶ ἐπὶ τούτων, ὡς ἐπὶ θεμελίῳ στερεῶν, ἐπέβαλον τὸ ὅλον οἰκοδόμημα. Διὰ τοῦτο καὶ θρησκευτικὰς ἰδέας καὶ ἀρχὰς δὲν ἠθέλησα νὰ θέσω ὑπὸ συζήτησιν, διότι φρονῶ, ὅτι οὐδεμία πρέπει νὰ διεγείρηται ἀμφιβολία εἰς τὰς τρυφερὰς ψυχὰς τῶν ἑλληνοπαίδων διὰ τῆς συζήτησεως τῶν ἐξ Ἀποκαλύψεως ἀληθειῶν. Αἱ προγονικαὶ τέλος ἀρεταί, δι' ὧν ἡ πάλαι Ἑλλὰς ἐδοξάσθη καὶ ἐμεγα-